

**ŠUMARSKI PROGRAM FEDERACIJE BOSNE I
HERCEGOVINE**

NACRT OPĆEG DIJELA

SADRŽAJ

PREDGOVOR	4
PROCES IZRADE I STRUKTURA ŠUMARSKOG PROGRAMA FEDERACIJE BiH.....	5
TEMATSKA CJELINA 1. NADLEŽNOST, ZAKONODAVSTVO I ORGANIZACIJA SEKTORA ŠUMARSTVA	10
1.1. INSTITUCIONALNI OKVIR SEKTORA ŠUMARSTVA FEDERACIJE BIH	10
STRATEŠKI CILJEVI	18
1.2. INTEGRALNI INFORMACIONI SISTEM U ŠUMARSTVU – IIS	22
STRATEŠKI CILJEVI	23
TEMATSKA CJELINA 2. ODRŽIVO GOSPODARENJE ŠUMSKIM EKOSISTEMIMA.....	25
2.1. OČUVANJE STABILNOSTI I UNAPREĐENJE ŠUMSKIH EKOSISTEMA.....	26
STRATEŠKI CILJEVI	29
2.2. MINIRANA ŠUMSKA PODRUČJA	31
STRATEŠKI CILJEVI	32
2.3. PROGRAM INTEGRALNE ZAŠTITE ŠUMA	32
STRATEŠKI CILJEVI	34
2.4. GOSPODARENJE KRŠOM.....	35
STRATEŠKI CILJEVI	36
TEMATSKA CJELINA 3. SOCIO-EKONOMSKI ASPEKTI GOSPODARENJA ŠUMSKIM RESURSIMA	38
3.1. VRIJEDNOST ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA	39
STRATEŠKI CILJEVI	43
3.2. PLANIRANJE, EKONOMIKA I MARKETING ŠUMARSKOG POSLOVANJA.....	43
STRATEŠKI CILJEVI	47
3.3. FINANSIRANJE MULTIFUNKCIONALNOG ŠUMARSTVA.....	48
STRATEŠKI CILJEVI	49
3.4. SOCIJALNI ASPEKT GOSPODARENJA ŠUMSKIM RESURSIMA	50
STRATEŠKI CILJEVI	53
3.5. ŠUMSKA TRANSPORTNA INFRASTRUKTURA.....	54
STRATEŠKI CILJEVI	56
TEMATSKA CJELINA 4. ODNOSI ŠUMARSTVA I DRVOPRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE	58
4.1. TEHNOLOGIJA U ŠUMARSTVU, STANDARDI ŠUMSKIH DRVNIH SORTIMENATA I ŠUMSKA BIOMASA.....	58
STRATEŠKI CILJEVI	60
4.2. ŠUMARSTVO I DRVOPRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA.....	60
STRATEŠKI CILJEVI	62
TEMATSKA CJELINA 5. NEDRVNI ŠUMSKI PROIZVODI I USLUGE.....	64
5.1. ULOGA ŠUMSKIH RESURSA U TURIZMU I REKREACIJI.....	64
STRATEŠKI CILJEVI	66
5.2. RAZVOJ LOVSTVA.....	67
STRATEŠKI CILJEVI	69
5.3. OSTALI PROIZVODI ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA	70
STRATEŠKI CILJEVI	71
TEMATSKA CJELINA 6. ZAŠTITA OKOLINE I PROSTORNO PLANIRANJE	72
6.1. DIVERZITET ŠUMSKIH EKOSISTEMA I ZAŠTIĆENA PODRUČJA.....	72
STRATEŠKI CILJEVI	74

6.2. USKLAĐIVANJE GOSPODARENJA ŠUMAMA I VODAMA.....	75
STRATEŠKI CILJEVI	78
6.3. PROSTORNO PLANIRANJE	79
STRATEŠKI CILJEVI	80
TEMATSKA CJELINA 7. ŠUMA I KLIMATSKE PROMJENE.....	82
7.1. ŠUMA I KLIMATSKE PROMJENE	82
STRATEŠKI CILJEVI	83
TEMATSKA CJELINA 8. OBRAZOVANJE, ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U ŠUMARSTVU .85	
8.1. OBRAZOVANJE, ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U ŠUMARSTVU.....	85
STRATEŠKI CILJEVI	87
TEMATSKA CJELINA 9. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I ODNOSI S JAVNOŠĆU ..89	
9.1. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I ODNOSI S JAVNOŠĆU	89
STRATEŠKI CILJEVI	90

PREDGOVOR

Šumsko bogatstvo prema zvaničnim podacima Bosnu i Hercegovinu svrstava u šumovite evropske zemalje čije pejzaže karakteriziraju prirodni šumski ekosistemi i daju vrlo snažan pečat gospodarskom razvoju države i standardu njenih građana posmatrano sa ekonomskog, ekološkog i sociološkog stanovišta. Prije svega to se odnosi na osiguranje radnih mjesta i učešće u energetsom bilansu zemlje. Nesaglediva je uloga šuma uopće u podizanju standarda ljudi boravkom u prirodi, obezbjeđenjem i redovnim snabdjevanjem pitkom vodom i ublažavanjem klimatskih ekstrema, te spriječavanje pojave visokih voda i zaštite ljudskih života od bilo koje druge nepogode.

Da bi se mogle sanirati posljedice i štete u pojedinim destruiranim šumskim ekosistemima kao rezultat različitih uzročnika, te pomiriti šaroliki interesi u korišćenju šuma i odgovoriti mnogobrojnim zadacima pred kojima se nalazi šumarstvo, bilo je potrebno sve to izanalizirati i pretvoriti u dokument, jednu svrsishodno definiranu strategiju rješenja, odnosno na stvarnim činjenicama projicirati program razvoja šumarstva FBiH. S tim u vezi Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva je dalo sebi zadaću da ponudi rješenja izradom jednog takvog dokumenta. Kroz obradu velikog broja studija sagledana je detaljno situacija u ovom kompleksnom životnom segmentu i definirani strateški i specifični ciljevi, te principi koncipirani radi njihovog očuvanja i održivog upravljanja.

Studijama u kojima su obrađeni zadaci relevantni za potrajno gospodarenje definirani su precizni ciljevi iz kojih proizilaze nužne aktivnosti u obliku određenih normi oko uravnoteženja interesa različitih društvenih grupa za sve tri gore navedene komponente (ekonomske, ekološke i sociološke važnosti). Naučnim i stručnim stavovima, smjernicama, uputstvima, principima i ciljevima dat je karakter demokratičnosti pružanjem mogućnosti aktivnog učešća i svestranog doprinosa konačnom izgledu i sadržaju dokumenta koji se zove Šumarski program Federacije BiH.

Potrebno je posebno istaći da su svi zadaci elaborirani dotičnim programom razvoja šumarstva FBiH od izuzetnog značaja u strateškom gospodarskom planiranju razvoja naše zemlje, kao doprinos cjelovitijem realiziranju zadataka definiranih mapom pristupnog puta ka integriranoj Evropi.

Ovom prilikom želim uputiti iskrenu zahvalnost i odati priznanje mnogobrojnim akterima koji su na bilo koji način doprinijeli izradi Šumarskog programa FBiH i podstaknuti sve zainteresirane strane da predano učestvuju svojim umijećem, znanjem, iskustvom i raspoloživim sredstvima u njegovoj implementaciji na najbolji mogući način. Dobar je samo onaj program i strategija koji su provodivi i efikasni u praksi.

Ministar

PROCES IZRADE I STRUKTURA ŠUMARSKOG PROGRAMA FEDERACIJE BiH

Na osnovu zvaničnih podataka iz dokumenta „Informacija o gospodarenju šumama u Federaciji Bosne i Hercegovine u 2014. godini i planovi gospodarenja šumama za 2015. godinu“, šume i šumska zemljišta prostiru se na površini od 1.523.700 ha (58% površine Federacije BiH). U državnom je vlasništvu 1.246.700 ha (81.8%), a u privatnom vlasništvu 277.000 ha (18.2%). Uprkos dešavanjima u prethodnom periodu, koja su u nekim slučajevima imala negativan utjecaj na šumske ekosisteme Federacije BiH, šume su ipak zadržale prirodnu strukturu. Brižnim upravljanjem i stručnim gospodarenjem takvim šumama mogla bi se i morala osigurati potrajnost gospodarenja, očuvati bioraznolikost, te osigurati kontinuitet općekorisnih funkcija šume. To je moguće postići jedino planskim pristupom, u dugom vremenskom periodu, uz velika finansijska ulaganja koja se ne mogu osigurati isključivo od prihoda od drveta i uz podršku kompletne društveno-političke zajednice.

Dugoročno planiranje u sektoru šumarstva postiže se izradom strateških dokumenata koji se najčešće nazivaju *strategije razvoja šumarstva*. Procesi međunarodne šumarske politike u prethodnih nekoliko decenija utemeljili su koncept „državnog programa šumarstva“. Sam termin ima generički karakter i podrazumijeva širok spektar različitih pristupa održivom gazdovanju šumama u različitim državama, koji će se primjenjivati na nacionalnom i nižim nivoima, u cilju poštivanja međunarodno usvojenih principa gospodarenja šumskim resursima. Državni programi šumarstva trebaju počivati na međusektorskom dijalogu i biti prilagođeni realnom socio-ekonomskom, kulturološkom, političkom i okolišnom kontekstu svake države. Pri tome se podrazumijeva da se radi o dinamičnom procesu koji zahtijeva sveobuhvatni pristup i sinergijsko djelovanje sa drugim sektorskim strategijama. U panevropskom kontekstu, državni programi šumarstva evropskih zemalja predstavljaju suštinske elemente zajedničke EU *strategije šumarstva*. Na taj se način potcrtava važnost izrade državnih programa šumarstva kao sredstva za promociju multifunkcionalne uloge šuma i održivog gazdovanja šumama na panevropskom nivou.

Imperativ usklađivanja šumarske politike Federacije BiH sa drugim nacionalnim sektorskim politikama i međunarodnim obvezama, kao i harmonizacije nacionalne legislative sa pravnom stečevinom Europske unije predstavljaju temeljne razloge za izradu Šumarskog programa Federacije BiH. Usklađivanje sa globalnim trendovima u šumarstvu i političko opredjeljenje Bosne i Hercegovine ka EU integracijama predstavljali su osnov za pokretanje procesa izrade Šumarskog programa Federacije BiH. Uprkos važnosti šumskih resursa, u Federaciji BiH dosada nije postojala jasna šumarska politika i strategija, a samim tim ni odgovorajuće strateško planiranje razvoja sektora šumarstva. Posljedice toga su, između ostalog, i nepostojanje jedinstvenog institucionalno-zakonskog okvira za organizaciju sektora šumarstva. Izradom Šumarskog programa Federacije BiH stvorile bi se pretpostavke za održivo gospodarenje šumama, a samim tim doprinijelo i održivom razvoju na nacionalnom nivou. To bi omogućilo precizno definiranje nadležnosti pojedinih nivoa vlasti po pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumama, te olakšalo pristup različitim izvorima finansiranja, uključujući i EU fondove. Nastojanja da se ovaj proces pokrene na nivou države Bosne i Hercegovine, kao normalan slijed provedene *Druge državne inventure šuma na velikim površinama*, nažalost, nisu urodila plodom.

Zakonski osnov za pristupanje izradi Šumarskog programa Federacije Bosne i Hercegovine proizašao je iz Zakona o šumama (*Službene novine Federacije BiH*, broj: 20/02, 29/03. i 37/04). Odredbama ovog Zakona predviđeno je da se Programom, uz poštivanje međunarodnih dogovora i obaveza, definiše opća politika šumarstva i politika gospodarenja divljači na području Federacije, orijentirana u pravcu očuvanja i trajnosti gospodarenja šumama. Predviđeno je da se Šumarski program Federacije BiH sastoji iz općeg i izvedbenog dijela. U općem bi dijelu trebali biti određeni glavni ciljevi, principi i generalne smjernice za trajno gospodarenje šumama u Federaciji na osnovu aktualnog statusa šuma, uvažavajući međunarodno dogovorene smjernice trajnog gospodarenja šumama. U izvedbenom su dijelu postavljeni i razrađeni ciljevi i određeni načini realizacije, uključujući finansiranje za njihovo ostvarivanje u određenom roku.

Rješenjem Federalnog ministra poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva formiran je Savjet za izradu Šumarskog programa Federacije Bosne i Hercegovine. Zadatak Savjeta bio je da priprema i provodi sve aktivnosti vezane za izradu Šumarskog programa Federacije BiH, prezentira koncept i tematske cjeline, izabere eksperte ili timove, pregleda i daje saglasnost na ekspertize, objedinjuje i prezentira materijale, organizira javne rasprave, vodi i koordinira cjelokupan rad na izradi nacrtu Programa do njegovog usvajanja koji, između ostalog, uključuje:

- Koordinaciju sa svim zainteresiranim stranama tokom svih faza izrade programa.
- Pripremu detaljnog plana rada.
- Organizaciju javnih sastanaka, informativnih sesija, okruglih stolova i radionica.
- Integriranje svih prikupljenih informacija, nalaza ekspertnih studija i dostignutih rezultata u nacrt Šumarskog programa Federacije BiH.
- Redovno informiranje svih partnera i zainteresiranih strana.
- Monitoring svih procesa, prikupljenih inputa, rezultata i njihovih očekivanih utjecaja.

U procesu izrade Šumarskog programa Federacije BiH korišten je holistički pristup kao alternativa tradicionalnom pristupu u izradi sektorskih strateških dokumenata, za koji je karakteristična dominacija šumarskih stručnih znanja. Za razliku od toga, holistički pristup podrazumijeva puno učešće svih zainteresiranih strana, poštivanje principa participatornog procesa, provođenje monitoringa i evaluacije te međusektorski dijalog.

Aktivnosti na izradi Šumarskog programa Federacije BiH definirane su dokumentom pod nazivom „Plan, program rada i budžet Šumarskog programa Federacije BiH”, koji je pripremio Savjet i nakon provedene javne rasprave odobrio resorni Federalni ministar. Tim dokumentom definirani su: osnovni principi izrade, pojedine tematske cjeline i njima pripadajuće ekspertne studije, elementi projektnog zadatka za svaku ekspertnu studiju, dinamički plan i program izrade, te okvirni budžet Šumarskog programa Federacije BiH.

Kako bi se osiguralo učešće svih domaćih zainteresiranih strana, osigurao potreban legitimitet i razvio osjećaj „nacionalnog vlasništva” nad ovim strateškim dokumentom, prevladalo je

opredjeljenje da Šumarski program Federacije BiH bude realiziran u najvećoj mjeri od strane domaćih eksperata. U cilju korištenja iskustava najboljih međunarodnih praksi pri izradi državnih programa šumarstva, angažirani su eksperti iz nekoliko evropskih zemalja i zemalja regije.

Šumarski program Federacije koncipiran je na način da obuhvata devet tematskih cjelina u okviru kojih su obrađene 22 njima pripadajuće ekspertne studije:

Tematska cjelina 1. Nadležnost, zakonodavstvo i organizacija sektora šumarstva

- 1.1. Institucionalni okvir sektora šumarstva Federacije BiH
- 1.2. Integralni informacioni sistem u šumarstvu

Tematska cjelina 2. Održivo gospodarenje šumskim ekosistemima

- 2.1. Očuvanje stabilnosti i unapređenje šumskih ekosistema
- 2.2. Minirana šumska područja
- 2.3. Program integralne zaštite šuma
- 2.4. Gospodarenje kršom

Tematska cjelina 3. Socio-ekonomski aspekti gospodarenja šumskim resursima

- 3.1. Vrijednost šuma i šumskog zemljišta
- 3.2. Planiranje, ekonomika i marketing šumarskog poslovanja
- 3.3. Finansiranje multifunkcionalnog šumarstva
- 3.4. Socijalni aspekt gospodarenja šumskim resursima
- 3.5. Šumska transportna infrastruktura

Tematska cjelina 4. Odnosi šumarstva i drvoprerađivačke industrije

- 4.1. Tehnologija u šumarstvu, standardi šumskih drvnih sortimenata i šumska biomasa
- 4.2. Šumarstvo i drvoprerađivačka industrija

Tematska cjelina 5. Nedrvni šumski proizvodi i usluge

- 5.1. Uloga šumskih resursa u turizmu i rekreaciji
- 5.2. Razvoj lovstva
- 5.3. Ostali proizvodi šuma i šumskog zemljišta

Tematska cjelina 6. Zaštita okoline i prostorno planiranje

- 6.1. Diverzitet šumskih ekosistema i zaštićena područja
- 6.2. Usklađivanje gospodarenja šumama i vodama
- 6.3. Prostorno planiranje

Tematska cjelina 7. Šuma i klimatske promjene

- 7.1. Šuma i klimatske promjene

Tematska cjelina 8. Obrazovanje, istraživanje i razvoj u šumarstvu

- 8.1. Obrazovanje, istraživanje i razvoj u šumarstvu

Tematska cjelina 9. Informiranje, komunikacija i odnosi s javnošću

- 9.1. Informiranje, komunikacija i odnosi s javnošću

Za svaku od ekspertnih studija pripremljen je unificiran projektni zadatak, koji je ujedno predstavljao i sadržaj javnog poziva za izradu pojedinačnih ekspertnih studija. Svaki projektni zadatak sadržavao je dovoljno činjeničnih informacija o Šumarskom programu Federacije BiH i djelokrugu rada ekspertne studije, te definirao: ciljeve, djelokrug rada, zadatke koje treba

izvršiti, metodološki pristup koji je potrebno primijeniti, odgovornosti klijenta i konsultanta, očekivane rezultate i dinamiku dostavljanja izvještaja.

U cilju olakšavanja izrade ekspertne studije, Savjet je potencijalnim konsultantima predložio listu postojećih relevantnih studija, dokumenata i drugih izvora koji se tiču konkretne studije. Od konsultanata se zahtijevalo da na osnovu prikupljenih podataka provedu analizu i procjenu trenutnog stanja iz okvira djelokruga rada ekspertne studije, uključujući analize relevantnih politika, strategija i legislative. Na osnovu provedene analize i izvršene procjene, od konsultanta se tražilo da projicira željeno stanje o problematici koju obrađuje konkretna ekspertna studija, te da predloži strateški pristup u cilju njegovog dostizanja.

Poseban naglasak bio je na osiguranju učešća svih strana zainteresiranih za problematiku koju tretira konkretna ekspertna studija. Od konsultanta je projektnim zadatkom zahtijevano da predloži indikatore za uspostavu sistema monitoringa i evaluacije definiranih ciljeva i realizacije akcionih planova. Konsultant je projektnim zadatkom bio obavezan da razmotri i analizira nacionalni zakonski okvir o ravnopravnosti spolova, te utjecaj istog na problematiku konkretne ekspertne studije. U cilju potpune realizacije svih projektnih aktivnosti, konsultantima su na raspolaganju bili predstavnici resornog Ministarstva uz organizacionu potporu članova Savjeta.

Konsultanti su za svaku studiju bili obavezni dostaviti u pisanoj i elektronskoj formi: početni izvještaj, izvještaj o napretku, organizovati javnu raspravu, izraditi izvještaj sa javne rasprave, konačni izvještaj, izvršni sažetak, kao i sve prateće materijale nastale u toku izrade studije. Svi izvještaji dostavljeni su na jednom od službenih jezika BiH, a Završni izvještaj i Izvršni sažetak i na engleskom jeziku. Svi dostavljeni materijali dostupni su u elektronskoj formi.

Savjet je pratio tok realizacije ekspertnih studija u svim fazama do njihovog konačnog prihvatanja, zahtijevajući neophodne korekcije kako bi studije bile usklađene sa projektnim zadatkom. Po prihvatanju konačnih izvještaja, Savjet je izvršio organiziranje svih prikupljenih podataka u okviru definiranih tematskih cjelina i pripadajućih ekspertnih studija i strukturalno ih integrirao u dokumente Šumarskog programa Federacije BiH: Opći i Izvedbeni dio. Opći dio, pored informacija o procesu izrade Šumarskog programa Federacije BiH, sadrži principe, glavne ciljeve i generalne smjernice za trajno gospodarenje šumama u Federaciji BiH na osnovu aktualnog statusa šuma. Izvedbeni dio sadrži razrađene glavne (strateške) i operativne ciljeve, te akcione planove za njihovu realizaciju koji uključuju prijedlog konkretnih aktivnosti, indikatore monitoringa i evaluacije, potrebna finansijska sredstva, institucionalnu odgovornost, prioritete i rokove za njihovu realizaciju.

Jedan od temeljnih principa na kojima je počivala izrada Šumarskog programa Federacije BiH jeste aktivno učešće javnosti u izradi ovog dokumenta. U tu svrhu angažirani su konsultanti koji su pripremili Elaborat za zadovoljavanje participatornog procesa, partnerstva i holističkog pristupa u izradi Programa i proveli obuku izabranih konsultantskih timova i članova Savjeta. Elaborat je definirao način identificiranja ključnih interesnih grupa, utvrđivanje dinamike i intenziteta provođenja participacije u svim fazama izrade Programa, izbor najpovoljnijih alata za participaciju i utvrđivanje najpovoljnijih instrumenata odnosa sa javnošću. Slijedeći

preporuke iz Elaborata, provedena je serija javnih rasprava na različitim nivoima, o prijedlogu koncepta izrade Šumarskog programa Federacije BiH, kao i za svaku pojedinačnu ekspertnu studiju. Učešće javnosti u svim fazama izrade Programa dodatno je osigurano kontinuiranim ažuriranjem web-stranice resornog Ministarstva u smislu dostupnosti svih dokumenata.

Evidentno je da su kroz proces izrade Šumarskog programa Federacije BiH u znatnoj mjeri unaprijeđeni institucionalni i individualni kapaciteti svih aktivno uključenih sudionika. Uvažavajući činjenicu da Federacija BiH prvi put dobija dokument koji na strateški način sagledava perspektive razvoja sektora šumarstva, ovako unaprijeđeni ekspertni kapaciteti predstavljaju solidnu osnovu za iterativnost kompletnog procesa. U tom smislu, Šumarski program Federacije BiH treba posmatrati i kao specifičan edukacioni instrument šumarske politike. U narednim ciklusima izrade strateških dokumenata u sektoru šumarstva neophodno je u procesu formiranja i izbora tijela zaduženih za njihovu izradu i implementaciju, u cijelosti uvažavati princip transparentnosti i stručnosti. Imajući u vidu da je Šumarski program Federacije BiH značajno doprinio razvoju stručnih resursa, zahtjev za većom kompetentnošću i stručnošću potpuno je opravdan. Vremenski okvir neophodan za izradu Šumarskog programa Federacije BiH je bio potcijenjen, što je potrebno imati u vidu u narednim ciklusima izrade strateških dokumenata, posebno sa aspekta kompleksnosti institucionalnog okruženja sektora šumarstva u Federaciji BiH. U pojedinim fazama procesa izrade Šumarskog programa Federacije BiH uočeno je da je komunikacija između svih aktera šumarske politike i zainteresiranih strana mogla biti na većem nivou, što je posljedica nedovoljnog razumijevanja i posvećenosti svih aktera ovom procesu. Ovo se odnosi, kako na institucije javne šumarske administracije na svim nivoima, tako i na učesnike u javnim raspravama.

Imajući u vidu promjenjivost zahtjeva društva u odnosu na šumske resurse, u izradi Šumarskog programa Federacije BiH vodilo se računa o sagledavanju sveobuhvatnih društvenih vrijednosti šumskih resursa i očekivanjima javnosti. Neophodno je razumjeti da je program razvoja šumarstva proces, a ne aktivnost te da on ne završava pripremom, izradom ili postizanjem određenog rezultata, nego da se radi o dugoročnom i iterativnom procesu. Šumarski program Federacije BiH mora biti prepoznat kao holistički, učesnički i transparentan proces i jedino kao takav može polučiti očekivane rezultate u smislu održivog upravljanja i gospodarenja šumskim resursima.

TEMATSKA CJELINA 1. NADLEŽNOST, ZAKONODAVSTVO I ORGANIZACIJA SEKTORA ŠUMARSTVA

PRINCIPI:

Vlasništvo, upravljanje i gospodarenje šumskim resursima provode se uz puno poštivanje ustavom i pozitivnim zakonskim propisima definiranih prava, obaveza i nadležnosti svih nivoa vlasti u FBiH.

Zakon o šumama FBiH, razvijen uz poštivanje principa šumarske nauke i struke, participacije, transparentnosti i konsenzusa, te uz prevazilaženje političkih i administrativnih ograničenja i poštivanje međunarodno prihvaćenih obaveza (posebno EU regulative), dosljedno se provodi.

Funkcionalna organizacija javne šumarske administracije, te efektivna i efikasna organizacija sektora šumarstva preduvjet su održivog gospodarenja šumskim resursima i očuvanja i unapređenja stabilnosti šumskih ekosistema.

Šumarska politika i zakonodavstvo zasnivaju se na konzistentnoj i koordiniranoj međusektorskoj, međuentitetskoj i međunarodnoj suradnji.

Za kontinuirani razvoj i unapređenje upravljanja i gospodarenja svim šumama u FBiH, bez obzira na tip vlasništva, razvijen je jedinstven političko-zakonodavni i administrativni okvir.

Površina pod šumama u FBiH ne može se smanjivati. Promjena namjene izvorne funkcije šuma moguća je samo uz prethodnu naučno utemeljenu analizu koja će garantirati nepostojanje negativnog okolišno-sociološkog utjecaja, uz adekvatnu nadoknadu vlasniku (upravljaju) i kompenzaciju podizanjem novih šuma.

Javne šume i šumska zemljišta ne mogu biti predmetom privatizacije osim u slučaju restitucije, denacionalizacije, arondacije i komasacije, ali mogu biti izdate pod koncesiju u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima.

U svim segmentima i aktivnostima u sektoru šumarstva, kao i pri korištenju gramatičke terminologije, potrebno je uvažavati principe ravnopravnosti spolova.

Centralna baza podataka predstavlja osnov za daljnji razvoj Integralnog informacionog sistema (IIS) u sektoru šumarstva.

Integralni informacioni sistem (IIS) u šumarstvu bit će kreiran, razvijan i korišten uz poštivanje principa: samostalnosti i suverenosti subjekata, ograničavanja dostupnosti informacija, skalabilnosti opsega podataka, modularnosti postupka, standardizacije i koordinacije.

1.1. INSTITUCIONALNI OKVIR SEKTORA ŠUMARSTVA FEDERACIJE BiH

Paralelno sa promjenama političkih, ekonomskih i socioloških realiteta u BiH u proteklom periodu, organizacija i institucionalni okvir za provođenje održivog gospodarenja šumskim

resursima u Federaciji BiH pretrpjeli su značajne promjene. Uprkos činjenici da šume najširoj društveno-političkoj zajednici osiguravaju nezamjenjive ekološke, ekonomske i socijalne koristi, važnost sektora šumarstva nije u dovoljnoj mjeri prepoznata od strane aktera šumarske politike i BiH javnosti. To se ogleda u učestalim raspravama u vezi s nadležnošću između različitih administrativno-političkih nivoa (Općina – Kanton – Federacija), kad je u pitanju vlasništvo, upravljanje i gospodarenje šumskim resursima. Ovakvo stanje je svoju kulminaciju doživjelo proglašavanjem neustavnim Zakona o šumama iz 2002. godine i višegodišnjom nemogućnošću kreiranja novog zakonskog okvira na nivou FBiH kojim bi se stvorile ključne pretpostavke za unapređenje stanja u sektoru šumarstva. Posljedice su mnogobrojne i negativne, od nekontrolirane promjene namjene šumskih zemljišta i ilegalnih aktivnosti, preko nedovoljne međusektorske, međuentitetske i međunarodne suradnje, pa sve do zapostavljanja privatnog šumoposjeda. U takvim okolnostima, te uz nepostojanje jasnih političko-zakonskih smjernica za razvoj šumarstva, upitna je i funkcionalnost organizacionih modela, koji bi trebali osigurati efikasno i efektivno gospodarenje šumskim resursima, adekvatan nadzor i čuvanje šuma kao i postojanje institucija neophodnih za osiguranje održivog gospodarenja šumskim resursima u FBiH. Na temelju analize postojeće šumarske politike, legislative i organizacije sektora šumarstva u FBiH, predložene su naučno i stručno utemeljene smjernice za unapređenje zakonodavno-političkog i organizacionog okvira, uz poštivanje intersektorskog pristupa u specifičnom socio-ekonomskom, političkom i ekološkom okruženju, i uz uvažavanje procesa međunarodne i EU šumarske politike i regulative. S obzirom na diskusije u okviru javne rasprave i sadržaj dostavljenih pisanih primjedbi koje se odnose na neke od predloženih aspekata vlasništva, upravljanja i organizacije sektora šumarstva u FBiH, evidentno je da je postizanje konsenzusa o ovim pitanjima, moguće samo na posebnom ekspertnom ili drugom nivou. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada uočene su sljedeće specifičnosti koje se odnose na predmetnu problematiku:

- Na osnovu analize makroekonomskih pokazatelja (učešće u BDP, izvozu, uvozu, broju zaposlenih i dr.) može se zaključiti da sektor šumarstva nije u dovoljnoj mjeri prepoznat u agendama javne politike, te da društvo nema realnu predstavu o ulozi, doprinosu i značaju šumarstva i njegovog multifunkcionalnog karaktera. Nasuprot tome, aktualna dešavanja vezana za šumarsku legislativu na nivou FBiH, ukazuju na izražen interes političkih stranaka za sektor šumarstva. Neophodno je poduzeti aktivnosti na podizanju svijesti javnosti o važnosti šuma, edukaciji predstavnika političkih stranaka, sveukupnom vrednovanju šumskih resursa i jačanju uloge nevladinog sektora, medija i civilnog društva kao „kontrolnih institucija” u procesima kriranja šumarske politike.
- Važeća ustavna i zakonska rješenja definiraju nadležnosti, prava i obaveze svih nivoa vlasti po pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima. Prema Ustavu FBiH, Federacija je nadležna za politiku korištenja zemljišta na federalnom nivou, dok su Federacija i kantoni nadležni za politiku zaštite čovjekove okoline i korištenje prirodnih bogatstava. Ustav FBiH ne dodjeljuje nadležnosti lokalnoj zajednici po pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumama, dok Evropska povelja o lokalnoj samoupravi propisuje da će lokalne vlasti biti konsultirane pravovremeno i na odgovarajući način u procesu planiranja i donošenja odluka o svim stvarima koje ih se direktno tiču. Po Zakonu o šumama FBiH iz 2002. godine, državne šume na području FBiH bile su u vlasništvu Federacije, koja je putem resornog Federalnog ministarstva i Federalne uprave za šume upravljala ovim resursom. Prenošenjem upravljačkih nadležnosti na kantonalni nivo, kantoni su upravljali šumama putem resornih kantonalnih ministarstava i kantonalnih uprava za šume. Na taj način je funkcija upravljanja bila odvojena od funkcije vlasništva. Takvi odnosi između federalnog i kantonalnih nivoa vlasti nisu omogućavali postojanje

vertikalne koordinacije između ova dva nivoa o pitanju nadležnosti i odgovornosti, što je otežavalo efikasno provođenje konzistentne šumarske politike. S obzirom na pisane primjedbe dostavljene u procesu javne rasprave, rješenja o pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima trebaju biti usklađena sa postojećim ustavnim i zakonskim okvirom, uz osiguranje podrške ključnih aktera šumarske politike. U tom kontekstu, predlaže se da se usaglašavanje stavova i donošenje prijedloga u vezi s ovim pitanjima nastoji osigurati na posebnom ekspertnom ili drugom nivou.

- Postojeća zakonska rješenja predviđaju da su koncesije na šume i šumsko zemljište u nadležnosti FBiH, dok su kantoni nadležni za dodjelu koncesija u oblasti lovstva. Šume i šumska zemljišta u FBiH nisu u prethodnom periodu bila predmetom koncesija u punom smislu te riječi. Trenutna situacija je takva da korisnici šuma (šumskogospodarska društva) plaćaju određenu naknadu za korištenje, u skladu sa odredbama važećih zakonskih propisa na kantonalnom nivou. U regionu su određeni modeli koncesija na šume prisutni u Sloveniji i Crnoj Gori, a mišljenja o uvođenju koncesija na šumu i šumsko zemljište u FBiH su podijeljena. Predstavnici javne šumarske administracije uglavnom podržavaju uvođenje koncesija, uz kvalitetnu izradu planske dokumentacije, definiranje kriterija za dodjelu koncesija, te uspostavu mehanizama kontrole provođenja koncesionih ugovora. U vrijeme provođenja analize, predstavnici anketiranih šumskogospodarskih društava bili su većinom protiv dodjele šuma na koncesiju, smatrajući da bi to vodilo degradaciji resursa. Usvajanjem kantonalnih zakona o šumama, za šumskogospodarska društva uvedena je obaveza plaćanja naknade za korištenje državnih šuma. U procesu donošenja novog zakona o šumama FBiH, potrebno je jasno razgraničiti i regulirati pitanje plaćanja naknade za korištenje od pitanja koncesija na šume i šumska zemljišta.
- Nijedna institucija u FBiH ne posjeduje jedinstvenu i pouzdanu bazu podataka o promjeni namjene izvorne funkcije šuma. Neophodno je istu uspostaviti i definirati njenu strukturu i sadržaj, način prikupljanja informacija i uvjete korištenja, institucionalne nadležnosti i ostale elemente te baze.
- U zemeljama regiona (Hrvatska, Srbija) šume i šumska zemljišta u državnoj svojini ne mogu se otuđivati, osim ako za to ne postoji interes države ili u slučaju komasacije. Prethodna zakonska rješenja u FBiH također su zabranjivala promet državnih šuma i šumskog zemljišta, osim u postupku arondacije i komasacije, zamjene uz prethodno pribavljenu saglasnost FMPVŠ ili prodaje fizičkom ili pravnom licu u cilju usklađivanja sa prostornim planom, uz prethodno izdato odobrenje za krčenje. Imajući u vidu značaj šuma kao javnog dobra, kao i sve negativne posljedice koje bi mogle nastupiti njihovom nekontroliranom prodajom, neophodno je u budućim zakonskim rješenjima zadržati odredbe koja ne dozvoljavaju promet državnih šuma, osim u svrhu arondacije i komasacije.
- Nivo uključivanja privatnog kapitala u sektor šumarstva, odnosno privatizaciju nestratiških aktivnosti, potrebno je provesti na način da se postigne veća efikasnost rada i kapitala u konkretnim tržišnim uvjetima. Strateške bi aktivnosti trebalo obavljati isključivo u vlastitoj režiji. Postoje velike razlike između pojedinih šumskogospodarskih društava u FBiH, kad je u pitanju obim provedene privatizacije nestratiških aktivnosti. Pozitivni se efekti ogledaju u stvaranju konkurencije i smanjenju jedinične cijene rada. Negativni se efekti odnose na nezainteresiranost izvođača u težim uvjetima rada, što uzrokuje kašnjenja ili izostajanja realizacije planiranih aktivnosti, kao i na prisutno kršenje zakonske regulative u oblasti zaštite na radu od strane privatnih preduzeća. Ekspertnom analizom preporučeno je da se nestratiške aktivnosti povjere privatnim preduzećima do nivoa od oko 70% ukupnog obima proizvodnje (uvažavajući konkretne specifičnosti), a

ostalo zadrži u vlastitoj režiji. Potrebno je uspostaviti jedinstvenu i sveobuhvatnu bazu podataka izvođača radova u šumarstvu (kooperanata) po broju uposlenih, obimu izvršenih radova i tehničko-tehnološkim kapacitetima. Uz osiguranje odgovarajućih preduvjeta (osiguranje namjenskih sredstva, subvencioniranje, poreske olakšice i dr.), postoje realne mogućnosti za pokretanja malog i srednjeg biznisa u šumarstvu na bazi privatnog kapitala. U cilju promoviranja gospodarskog značaja ovih aktivnosti (posebno u ruralnim područjima), potrebno je izraditi studiju koja bi analizirala ove mogućnosti, a posebno zakonodavno-institucionalni okvir i realni interes vlasnika privatnog kapitala za ovu vrstu ulaganja.

- Osim što je konstatirano da Akcioni plan za suzbijanje ilegalnih aktivnosti u sektoru šumarstva i drvne industrije iz 2005. godine nije u cjelosti implementiran, uzroci njegovog neprovođenja nisu analizirani zbog nemogućnosti dobijanja dovoljno relevantnih informacija. U cilju sistemskog pristupa rješavanju problema ilegalnih aktivnosti, neophodno je izraditi metodiku za njihovu tačnu procjenu (po obimu i vrstama ilegalnih aktivnosti), te izraditi novi Akcioni plan borbe protiv ilegalnih aktivnosti u duhu ispunjenja EUTR 995/2010. Za realizaciju ovog kompleksnog zadatka neophodno je angažirati interdisciplinarni tim stručnjaka.
- Što se tiče mehanizama i institucionalnih kapaciteta za međusektorsku, međuentitetsku i međunarodnu suradnju, sa težištem na šumarsku politiku i zakonodavstvo, analiza postojećih regulatornih mehanizama (zakoni i podzakonski akti) pokazala je da je međusektorska suradnja (sektor šumarstva u odnosu na vodoprivredu, poljoprivredu, okoliš, turizam, energetiku i dr.) nedovoljna. Iako strategije razvijene u okviru drugih sektora na adekvatan način tretiraju oblast šumarstva, potrebno je postići viši nivo međusektorske suradnje. Regulatorni mehanizmi na nivou entiteta djelimično obavezuju na osiguranje i promoviranje međuentitetske suradnje. U strateškim dokumentima, naročito onim koji se odnose na državni nivo, također se ukazuje na obavezu međuentitetske suradnje. Uprkos tome, institucionalni kapaciteti za međuentitetsku suradnju u okviru nadležnih institucija nisu u dovoljnoj mjeri razvijeni i opredijeljeni za promoviranje i unapređenje iste, što ukazuje na potrebu formiranja nadležnih institucija na državnom nivou (npr. međuentitetska komisija za šumarstvo). U okviru nadležnih državnih i entitetskih institucija predviđeni su kapaciteti za međunarodnu suradnju, ali isti nisu u dovoljnoj mjeri osposobljeni za osiguranje i promoviranje potrebnog nivoa međunarodne suradnje kad je u pitanju šumarska politika i zakonodavstvo.
- SWOT analiza političko-zakonodavnog okvira o pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja privatnim šumama u FBiH, ukazuje na lošije pokazatelje stanja šuma i gospodarenja u privatnom u odnosu na državni posjed. Dosadašnja šumarska legislativa u FBiH nije tretirala privatni šumoposjed na isti način kao i državni, pri čemu je izostala adekvatna institucionalna i finansijska podrška razvoju privatnog šumoposjeda. Takvo stanje je dobrim dijelom prouzrokovano i nezainteresiranošću samih vlasnika. S obzirom na ekonomski, ekološki i sociološki značaj šuma, bez obzira na vlasništvo, nužno je stvoriti pretpostavke za nediskriminirajuće upravljanje i gospodarenje šumama i šumskim zemljištem u privatnom i javnom vlasništvu. U tom smislu je neophodno osigurati određene institucionalne pretpostavke, kao što su uspostava savjetodavne službe za vlasnike privatnih šuma te formiranje interesnih asocijacija privatnih šumoposjednika.
- Analizom trenutnog stanja i postojećih zakonskih rješenja za razgraničavanje šumskog i poljoprivrednog zemljišta, konstatirano je da ovaj proces nije još uvijek u cijelosti okončan i da je neizvjesno do kada će isti trajati. Također je utvrđeno da šumarska struka nije u dovoljnoj mjeri zastupljena u provođenju ovih aktivnosti. Neophodno je formirati

multidisciplinarni tim stručnjaka koji bi na principima međusektorskog dijaloga ponudio prijedlog općeprihvatljivih kriterija (ekoloških, ekonomskih i socio-kulturoloških) za razgraničenje šumskog i poljoprivrednog zemljišta. Nakon toga bi uslijedilo usklađivanje sektorskih zakona, definiranje procedura u suradnji sa ostalim nadležnim institucijama (Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove i katastar nekretnina, Federalno ministarstvo pravde i dr.) i provedene odgovarajuće izmjene, kako u planskoj dokumentaciji, tako i na terenu.

- Na nivou države BiH trenutno ne postoji niti jedan važeći dokument o državnoj šumarskoj politici. S druge strane, ne postoje ni eksplicitne međunarodne obaveze u kontekstu donošenja jedinstvene šumarske legislative na državnom nivou. Procijenjeno je da postoji potreba kompromisnog uređenja određenih pitanja u okviru sektora šumarstva među entitetima, kao i definiranja minimalnih zajedničkih principa gospodarenja šumskim resursima na nivou BiH (npr. potrajnost gospodarenja, ključni pojmovi, metodika izrade inventure šuma, monitoringa, informacionog sistema i dr.). S obzirom na osjetljivost ovog pitanja, za utvrđivanje minimalnog seta zajedničkih principa gospodarenja šumskim resursima u BiH, neophodno je intenzivirati politički dijalog na najvišem nivou i nastojati postići kompromisno rješenje koje bi zadovoljilo oba entiteta i Distrikt Brčko. Pri tome je potrebno pratiti dinamični razvoj inicijativa za kreiranje principa (kriterija i indikatora) održivog gospodarenja šumskim resursima na panevropskom nivou (*Forest Europe*), kao i eventualne promjene u kontekstu usvajanja jedinstvenog pravno obavezujućeg okvira za gospodarenje šumama na nivou Evrope.
- U procesu analize ključnih pitanja/problema neimplementacije i neusvajanja zakonskog okvira u sektoru šumarstva FBiH u prethodnom periodu, nisu prikupljeni stavovi svih interesnih grupa, pa samim tim ni dobijene informacije nisu bile dovoljne da bi se u potpunosti mogla realizirati ova aktivnost iz djelokruga rada. S obzirom na to da je za prijedlog rješenja bilo neophodno provesti konsultacije sa svim akterima šumarske politike, predloženo je da se kompletna aktivnost iz djelokruga rada pretoči u Akcioni plan. U realizaciji te aktivnosti bilo bi korisno uzeti u obzir identificirane probleme koji se odnose na: precizno definiranje prava vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumama i šumskim zemljištem između različitih političko-administrativnih nivoa (država BiH, FBiH, kantoni i općine), organizaciju sektora šumarstva u smislu optimalnog broja šumskogospodarskih društava, definiranje nadležnosti, ovlasti i odnosa između federalne i kantonalnih uprava za šume, organizaciju i ustrojstvo čuvarske službe, određivanje visine naknade za općekorisne funkcije šuma, određivanje visine naknade za korištenja državnih šuma, kao i njene raspodjele. Kao glavni razlog neimplementacije Zakona o šumama iz 2002. godine navedeno je odsustvo dominantne uloge FBiH u upravljanju šumama u odnosu na kantone. Na takav stav je u okviru javne rasprave dostavljena pisana primjedba od strane predsjednika Vlada i resornih ministara Herceg-bosanske županije, Županije zapadnohercegovačke i Hercegovačko-neretvanske županije, sa prijedlogom da se ponovo provede objektivna i argumentirana analiza i identificiraju uzroci i razlozi neimplementacije Zakona o šumama iz 2002. godine, uvažavajući ustavne i zakonske nadležnosti pojedinih nivoa vlasti i njihove stavove. Evidentno je da je odsustvo političke volje glavni uzrok postojećeg stanja te je, imajući u vidu da u vezi s analizom ove aktivnosti iz djelokruga rada nije postignut konsenzus, predloženo je da se donošenje usaglašenih prijedloga u vezi s ovim pitanjem odvija na posebnom ekspertnom ili drugom nivou.
- U studiji je dat cjelovit popis pozitivnih zakonskih propisa u FBiH iz oblasti šumarstva, lovstva, sjemenarstva i sadnog materijala. Kada se usvoji novi Zakon o šumama na nivou FBiH, bit će potrebno pristupiti usklađivanju postojećih i izradi novih podzakonskih akata.

- U studiji je data lista svih međunarodnih propisa iz oblasti šumarstva koje je BiH potpisala. Pored općih propisa, dat je i pregled potpisanih dokumenata po sljedećim oblastima: atmosfera, klimatske promjene, voda, tlo, otpad i zaštita prirode. Konstatirano je da uposlenici u ključnim institucijama (Direkcija za evropske integracije BiH i FMPVŠ) nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa evropskim i međunarodnim pravno obavezujućim propisima iz sektora šumarstva. Generalno se može zaključiti da legislativa u sektoru šumarstva BiH nije u dovoljnoj mjeri usklađena sa pravnom stečevinom Evropske unije. Neophodno bi bilo u sistem nacionalne legislative BiH uvrstiti sve obavezujuće međunarodne propise i propise EU koji se na direktan ili indirektan način odnose na oblast šumarstva. Problematika usklađivanja nacionalne legislative sa obavezama koje proizlaze iz međunarodnih propisa koji se odnose na sektor šumarstva (posebno procesa pridruživanja EU) izuzetno je složen proces. Taj proces traje dugo i iziskuje značajne kadrovske i finansijske pretpostavke. Institucije na državnom nivou nemaju kadrovskih kapaciteta za realizaciju ovih aktivnosti. To se posebno odnosi na nedostatak specijaliziranih kadrova za praćenje i razumijevanje procesa međunarodne šumarske politike. Zbog složenosti ovog problema, predloženo je da se u Akcionom planu predvidi izrada dinamičkog plana obaveza koje proizlaze iz međunarodnih propisa.
- Što se tiče procjene efekata provođenja procesa restitucije i denacionalizacije na sektor šumarstva, analiza je pokazala da BiH još uvijek nema Zakon o restituciji. Prema podacima Komisije za restituciju, zbirni pregled oduzetih nekretnina iz 2006. godine, sadrži 13.593 podnesenih prijava od strane ranijih vlasnika nekretnina. Na osnovu podnesenih prijava raniji vlasnici potražuju 763.580.7 ha šume. S obzirom na nepostojanje odgovarajuće legislative, teško je procijeniti perspektive restitucije i denacionalizacije u BiH, a samim tim i posljedice koje bi ovi procesi mogli imati na strukturu šumoposjedovnih odnosa i sektor šumarstva u cijelosti.
- U cilju prijedloga modela funkcionalnog upravljanja šumskim resursima izvršena je analiza trenutnog modela upravljanja šumskim resursima u FBiH. Analizirani su i modeli upravljanja šumskim resursima u zemljama regiona i entitetu Republika Srpska, koji su u većini slučajeva organizirani po principima centraliziranog upravljanja i gospodarenja (korištenja) šumskim resursima. Prikupljeni su i stavovi aktera šumarske politike po pitanju ocjene trenutnog modela upravljanja i eventualnih prijedloga novog modela funkcionalnog upravljanja. Većina ispitanika koji su dostavili svoje stavove nezadovoljna je trenutnim modelom upravljanja šumskim resursima. Na osnovu provedene analize predloženo je formiranje samostalne Federalne uprave za šume, izvan FMPVŠ. Većina ispitanika koji su dostavili svoje stavove, predlaže da Federalna uprava ima svoja odjeljenja (ispostave, urede) po kantonima, iako postoje i mišljenja da ista mogu biti organizirana po općinama ili u skladu sa realnim organizacionim potrebama. Po ovom modelu, samostalna Federalna uprava za šume zastupala bi interese vlasnika (FBiH) i vršila funkciju upravljanja šumskim resursima, što bi omogućilo vođenje jedinstvene šumarske politike i planiranja gospodarenja šumama. Federalna uprava izrađivala bi šumskogospodarske osnove i putem ugovora prenosila gospodarenje šumama na šumskogospodarska društva, pri čemu bi društva imala obavezu dosljedne realizacije odredbi šumskogospodarske osnove. Sredstva za općekorisne funkcije šuma bila bi prikupljana na jedinstveni račun Federalne uprave, što bi omogućilo precizno praćenje prikupljanja sredstava i njihovog transparentnog trošenja. Na ovaj prijedlog je u okviru javne rasprave dostavljena pisana primjedba od strane predsjednika Vlada i resornih ministara Herceg-bosanske županije, Županije zapadnohercegovačke i Hercegovačko-neretvanske županije. U dopisu je istaknuto neslaganje sa predloženim modelom funkcionalnog upravljanja šumskim resursima u FBiH, ističući da je isti u suprotnosti sa

odredbama Ustava FBiH, da se na taj način isključuju županije/kantoni i njihove institucije iz svih poslova upravljanja i gospodarenja šumama, te da takav model u praksi ne može funkcionirati. Predloženo je da se ponovo provede objektivna analiza ustavno-pravnog okvira FBiH, izvrši raščlanjenje administrativnih i ekonomskih funkcija u sektoru šumarstva, te da se uz uvažavanje ustavnih nadležnosti kantona/županija, predloži održiv model funkcionalnog upravljanja šumskim resursima. Kako o ovom pitanju nije postignut konsenzus, predloženo je da se usaglašavanje stavova i donošenje prijedloga modela funkcionalnog upravljanja šumskim resursima odvija na posebnom ekspertnom ili drugom nivou.

- U cilju utvrđivanje kriterija za gospodarenje šumskim resursima radi definiranja optimalnog broja preduzeća šumarstva na svim nivoima vlasti u FBiH, analizirani su principi i kriteriji gospodarenja šumama razvijeni u okviru različitih međunarodnih institucija i procesa. Stav je da bi ovi kriteriji mogli biti korišteni i za formiranje šumskogospodarskih područja, kao zaokruženih prostornih cjelina u okviru kojih se osigurava racionalno i trajno gospodarenje šumama, uz izradu odgovarajućeg stručnog elaborata. Ukazano je na potrebu unapređenja postojećeg sistema organizacije šumarstva, kojem bi prethodila analiza opravdanosti postojanja trenutnih preduzeća šumarstva, uz uvažavanje gore navedenih principa i kriterija. Iako stavovi aktera šumarske politike u FBiH upućuju na različite opcije po pitanju optimalnog broja preduzeća šumarstva na svim nivoima vlasti, postoji opći konsenzus da jedno šumskogospodarsko područje treba predstavljati minimalnu prostornu cjelinu koja osigurava održivo gospodarenje. Dosljednom primjenom principa i kriterija gospodarenja šumama na panevropskom nivou, uspostavila bi se naučno-stručna osnova za prijedlog optimalnog modela organizacije sektora šumarstva u FBiH. Pri tome je potrebno imati u vidu da je izbor tog modela opredijeljen političko-administrativnim uređenjem FBiH i kao takav može biti postignut samo kroz politički dogovor. U okviru javne rasprave su od strane direktora ŠGD „Herceg-bosanske šume” d.o.o. Kupres, ŠGD „Županije zapadnohercegovačke” d.o.o. Posušje i JP ŠGD „Šume Hercegovačko-neretvanske” d.o.o. Mostar, dostavljene pisane primjedbe, u kojima je izraženo neslaganje sa dezintegracijom postojećeg modela (jedan kanton – jedno kantonalno šumskogospodarsko društvo). U primjedbama se također navodi da je model po kojem bi u okviru jednog kantona moglo postojati jedno ili više preduzeća ekonomski neodrživ i neopravdan sa apsketa tržišnog poslovanja. Predloženo je da se ponovo provede cjelovita i objektivna analiza, te na osnovu iste predloži realan i provodiv model organizacije šumarstva, pri čemu treba voditi računa o stavovima i rangiranju pojedinih interesnih grupa prema njihovom značaju i utjecaju. Pošto na osnovu rezultata analize provedene u okviru djelokruga rada nije postignut konsenzus o pitanju definiranja optimalnog broja preduzeća šumarstva, predloženo je da se usaglašavanje stavova i donošenje usaglašenog prijedloga organizacije gospodarenja šumskim resursima u FBiH odvija na posebnom ekspertnom ili drugom nivou.
- Na osnovu analize trenutnog pravnog statusa preduzeća šumarstva u FBiH, važećeg pravnog okvira koji tretira problematiku registracije privrednih subjekata i značaja šuma kao javnog dobra od općeg društvenog interesa, predlaže se da sva šumskogospodarska društva imaju status javnog preduzeća. Na ovaj način bi se osiguralo odgovorno korištenje šuma i šumskog zemljišta kao javnog dobra.
- Što se tiče kadrovskih i tehničkih kapaciteta i nadležnosti šumarske inspekcije, analiza aktivnosti iz djelokruga rada pokazala je da je nepostojanje šumarske legislative na federalnom nivou i nedovoljan broj angažiranih federalnih i kantonalnih inspektora za šumarstvo, doveo do niza negativnih pojava, kao što su protuzakonito krčenje privatnih šuma, uzurpiranje državnih šuma i šumskog zemljišta, promjena namjene izvorne funkcije

šume i dr. Ovakvo stanje dodatno je otežano neriješenim pitanjem razgraničenja šumskog i poljoprivrednog zemljišta, nepostojanjem ustrojenog katastra i zemljišno-knjižne evidencije, nepostojanjem registra i evidencije sjemenskih objekata i velikim brojem neriješenih prijava za počinioce šteta u šumama. Opremljenost šumarske inspekcije značajno je poboljšana formiranjem uprava za inspekcijske poslove. Obim poslova predložen je kao osnovni kriterij za utvrđivanje potrebnog broja šumarskih inspektora u FBiH. Procijenjeno je da su inspekcijski organi trenutno popunjeni sa oko 2/3 potrebnih kadrova te da je potreban prijem novih šumarskih inspektora, kako na federalnom, tako i na kantonalnim nivoima. Trenutna organizacija, koja se bazira na principu uprava za inspekcijske poslove na federalnom i na kantonalnom nivou u skladu je sa važećim odredbama Ustava FBiH te kao takva treba i ostati.

- Što se tiče tehničko-kadrovske opremljenosti, analiza je pokazala da su postojeća tehnička opremljenost, kao i broj čuvara šuma nedovoljni za efektivno i efikasno provođenje poslova čuvarske službe. Kad je u pitanju stručni profil, neophodno je osigurati da čuvari šuma budu lica koja su završila IV stepen srednje šumarske škole i koja ispunjavaju uvjete za nošenje oružja i obavljanje javne službe. Također je neophodno ispoštovati propise definirane podzakonskim aktima, koji utvrđuju zadatke čuvara šuma, obaveznu opremu, način njihovog izvršavanja i kriterije za utvrđivanje veličine čuvarskog rejona. Kod definiranja kriterija za ocjenu tehničko-kadrovskih potreba treba imati u vidu da veličina čuvarskog rejona za jednog čuvara šuma treba biti 1.500–2.000 ha, u zavisnosti od stepena otvorenosti šumskih kompleksa, blizine izgrađenih zona, postojanja šuma visoke zaštitne vrijednosti itd. S obzirom na naprijed navedeno, a imajući u vidu trenutnu tehničko-kadrovsku situaciju, procjenjuje se da bi za efikasno i efektivno obavljanje čuvarske službe na području FBiH bilo potrebno oko 760 čuvara šuma, što je dvostruko veći broj u odnosu na trenutno stanje. Što se tiče prijedloga optimalne organizacije čuvarske službe u kontekstu predloženog modela funkcionalnog upravljanja šumskim resursima, većina ispitanika smatra da bi ova služba trebala ostati u okviru javne šumarske administracije, a ne u sastavu preduzeća šumarstva. Na osnovu provedene analize i u kontekstu predloženog modela funkcionalnog upravljanja šumskim resursima, čuvarska služba bi trebala biti u sklopu Federalne uprave za šume sa kantonalnim ispostavama. S obzirom na primjedbe koje su u toku javne rasprave dostavljene na predloženi model upravljanja šumskim resursima, te imajući u vidu da je organizacija čuvarske službe sastavni dio ovog modela, predloženo je da se i ovo pitanje rješava na posebnom ekspertnom ili drugom nivou.
- Analiza ostalih institucija iz oblasti šumarstva u FBiH i okruženju (komore, strukovna udruženja, instituti, interesne asocijacije i sl.) pokazala je da postoji potreba za unapređenjem postojećeg stanja. Posebno bi bilo važno formirati jedinstveno strukovno udruženje šumarstva na nivou FBiH. Postojeći Institut za šumarstvo i hortikulturu na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu predstavlja jezgro za formiranje budućeg Šumarskog instituta FBiH, koji bi imao jasnu institucionalnu poziciju, nadležnosti i stabilne izvore finansiranja (iz budžeta FBiH i iz vlastitih prihoda). Šumarska komora FBiH kao interesna grupacija samostalnog pravnog subjektiviteta također bi trebala imati važnu ulogu u adekvatnom zastupanju interesa sektora šumarstva, licenciranju pojedinaca i preduzeća i vršenju kontinuirane evaluacije stručnih poslova. Ključni članovi Komore bili bi visokoobrazovani šumarski pojedinci, pri čemu je kao mogući model organizacije predloženo da Komora bude u okviru strukovnih udruženja. Također je potrebno snažnije podsticati formiranje udruženja (interesnih asocijacija) vlasnika privatnih šuma u FBiH.
- Stanje privatnih šuma u Federaciji BiH u pogledu drvne zalihe, prirasta i otvorenosti je lošije u odnosu na javne šume, a vlasnici privatnih šuma nisu organizirani u interesne

asocijacije (udruženja). Postojeća šumarska legislativa stavlja privatni šumoposjed i vlasnike privatnih šuma u nejednak položaj u odnosu na javne šume. Evidentno je nezadovoljstvo vlasnika privatnih šuma u vezi sa zastupanjem njihovih interesa i većina smatra da je potrebno formirati asocijacije vlasnika privatnih šuma. Jedan od najizraženijih problema privatnog šumoposjeda u BiH, predstavlja usitnjenost posjeda. Okrupnjivanje privatnog šumoposjeda trebalo bi biti strateški cilj šumarske politike BiH, koji nije moguće ostvariti bez sistemskih promjena unutar sektora i suradnje svih aktera šumarske politike na različitim nivoima. Javna šumarska administracija u potpunosti podržava formiranje interesnih asocijacija privatnih šumoposjednika na dobrovoljnoj osnovi. Zbog potrebe za adekvatnim zastupanjem vlasnika privatnih šuma u procesima šumarske politike, potrebno je podsticati formiranje ovih asocijacija, pružanjem mjera podrške od strane države. Značajne površine, problemi u gospodarenju, kao i neiskorištenost potencijala privatnih šuma zahtijevaju organiziranu i efikasnu podršku i suradnju države i šumoposjednika. Stručne poslove u privatnim šumama trenutno obavljaju kantonalne uprave za šume, a vlasnici su obavezni za sve radove tražiti odobrenje od uprava. Prepuštenost šumoposjednika samim sebi i mnogobrojni problemi vezani za privatne šume rezultirali su smanjenom zainteresiranošću vlasnika za vlastiti posjed, što vodi daljoj devastaciji i degradaciji privatnih šuma. Predlaže se osnivanje Šumarske savjetodavne službe kao jednog od načina unapređenja suradnje između javne šumarske administracije i vlasnika privatnih šuma. Osnovni zadaci ove službe odnose se na: osiguranje prisustva struke u privatnim šumama, edukaciju i stručno savjetovanje privatnih šumoposjednika na terenu, pomoć vlasnicima da uspješno gospodare svojom šumom i stiču prihode od iste i dr. S obzirom na primjedbe dostavljene na javnoj raspravi, pitanje modela organizacije Savjetodavne službe za privatne šume u FBiH treba rješavati na posebnom ekspertnom ili drugom nivou, u skladu sa usaglašenim prijedlogom funkcionalnog modela upravljanja šumskim resursima.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 1, kao i strateški ciljevi koji se odnose na nadležnosti, zakonodavstvo i organizacija sektora šumarstva, odnosno institucionalni okvir šumarskog sektora FBiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 1.1.1. Donošenje zakonske regulative iz oblasti šumarstva na nivou FBiH, razvijene uz poštivanje principa šumarske nauke i struke, participacije, transparentnosti i konsenzusa, uz prevazilaženje političkih i administrativnih ograničenja i precizno definiranje nadležnosti, prava i obaveza svih nivoa vlasti po pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima

Za realizaciju ovog strateškog cilja potrebno je provesti sveobuhvatnu analizu postojećih ustavnih i zakonskih rješenja po pitanju nadležnosti, prava i obaveza svih nivoa zakonodavne i izvršne vlasti (federalnog, kantonalnih i općinskih) u kontekstu vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima. Novi zakon o šumama u FBiH potrebno je donijeti na principima šumarske nauke i struke, a proces njegove izrade, usvajanja i implementacije bazirati na principu participacije svih zainteresiranih strana, transparentnosti samog procesa i konsenzusu učesnika. Prilikom donošenja novog zakona o šumama potrebno je uložiti maksimalne napore za prevazilaženje političkih i administrativnih prepreka, što bi za posljedicu imalo implementaciju zakona na teritoriji cijele FBiH. Ostvarenje navedenog strateškog cilja moguće je potpunom implementacijom specifičnih ciljeva koji se odnose na

(1) precizno definiranje i razgraničavanje nadležnosti, prava i obaveza Federacije, kantona i općina po pitanju vlasništva, upravljanja i gospodarenja šumskim resursima i (2) suzbijanje ilegalnih aktivnosti u šumarstvu i drvnoj industriji.

Strateški cilj 1.1.2. Uspostava funkcionalnog modela javne šumarske administracije, koji podrazumijeva zakonsko definiranje i organizaciju upravnih tijela, čuvarske službe i šumarske inspekcije

Kako se dosadašnja organizacija javne šumarske administracije pokazala neefikasnom, potrebno je pristupiti njenoj reorganizaciji i uspostavljanju funkcionalnijeg modela. Realizacija ovog strateškog cilja podrazumijeva da zakon o šumama FBiH propiše funkcionalan model organizacije javne šumarske administracije (uvažavajući specifičnosti administrativnog ustrojstva FBiH) kojim bi se funkcija vlasnika čvršće povezala sa upravljačkom funkcijom, što bi dovelo do stvaranja preduvjeta za kreiranje jedinstvene šumarske politike i efikasnijeg upravljanja šumskim resursima na području FBiH. Da bi se ostvario postavljeni strateški cilj, potrebno je zakonski definirati organizaciju efektivne i efikasne čuvarske službe te uspostaviti kadrovski i tehnički opremljenu šumarsku inspekciju sa jasno preciziranim nadležnostima i procedurama obavljanja aktivnosti iz djelokruga inspeksijskih poslova. S obzirom na to da nije postignut konsenzus o ovom pitanju, konačan prijedlog modela javne šumarske administracije potrebno je dogovoriti na posebnom ekspertnom ili drugom nivou.

Strateški cilj 1.1.3. Uspostava efektivne i efikasne organizacije sektora šumarstva sa ciljem jačanja institucionalnih kapaciteta u sektoru šumarstva

U svrhu realizacije ovog strateškog cilja neophodno je zakonski definirati organizaciju sektora šumarstva sa težištem na njenoj efektivnosti i efikasnosti. Za to je neophodno utvrditi ekonomske, ekološke, sociološke i druge kriterije za donošenje odluke o optimalnom broju šumarskih preduzeća na području jednog kantona, precizno definirati pravni status poslovnih sistema šumarstva kao javnih preduzeća i formirati sve neophodne institucije (strukovna udruženja i komore, naučno-istraživačke institucije i dr.) sa ciljem jačanja institucionalnih kapaciteta u sektoru šumarstva FBiH.

Strateški cilj 1.1.4. Uspostava političkog dijaloga na međuentitetskom nivou i stvaranje pretpostavki za definiranje minimalnih zajedničkih principa gospodarenja šumskim resursima na području Bosne i Hercegovine

Teritorijalna organizacija Bosne i Hercegovine tj. njena podjela na dva entiteta u velikoj mjeri utječe i na gospodarenje šumskim resursima. Za ostvarenje postavljenog strateškog cilja neophodno je stvoriti političke pretpostavke za uspostavu dijaloga između nadležnih entitetskih institucija sa ciljem definiranja zajedničkih, naučno utemeljenih principa gospodarenja šumskim resursima u BiH. Implementacija takvih principa doprinijela bi unapređenju gospodarenja šumama na teritoriji kompletne države. Prijedlog minimalnih zajedničkih principa gospodarenja šumskim resursima u BiH treba biti u skladu sa postojećim principima i kriterijima održivog gospodarenja šumskim resursima na panevropskom nivou (*Forest Europe*). Također je potrebno nastaviti sa razvijanjem i usvajanjem BiH FSC standarda u kojima su sadržani minimalni principi za održivo gospodarenje šumskim resursima u skladu sa globalnim FSC principima. BiH FSC standarde potrebno je podvrgnuti međunarodnoj verifikaciji čime bi posao na njihovom definiranju i verifikaciji bio završen.

Strateški cilj 1.1.5. Provedba procesa razgraničavanja šumskog i poljoprivrednog zemljišta, uključujući i definiranje potrebnih kriterija, procedura i nadležnosti za razgraničavanje

Kako u BiH ne postoji jedinstveno zakonsko rješenje koje tretira problematiku razgraničavanja šumskog i poljoprivrednog zemljišta, potrebno je prilikom izrade novog zakona o šumama FBiH obratiti posebnu pažnju ovom pitanju, s ciljem usaglašavanja sa pravnim propisima koji tretiraju problematiku poljoprivrednog zemljišta. Usaglašavanje sektorskih zakona potrebno je postići kroz uspostavljanje zajedničkih, naučno utemeljenih kriterija za razgraničavanje poljoprivrednog i šumskog zemljišta. Također je potrebno precizno definirati funkcionalne procedure provedbe aktivnosti na razgraničavanju šumskog i poljoprivrednog zemljišta, kao i nadležnosti svih institucija uključenih u ovaj proces.

Strateški cilj 1.1.6. Unapređenje međusektorske suradnje

Suradnje između institucija u sektoru šumarstva i ostalim srodnim sektorim (vodoprivreda, poljoprivreda, okoliš, turizam, energetika itd.) nužna je i istu je neophodno unaprijediti. U tom smislu, potrebno je uskladiti regulatorne instrumente (sektorski zakoni i podzakonski akti) i strateške dokumente (sektorske politike i strategije) te podići nivo razvijenosti institucionalnih kapaciteta unutar različitih sektora.

Strateški cilj 1.1.7. Unapređenje međuentitetske suradnje iz oblasti šumarstva

Za održivo gospodarenje šumskim resursima na području Bosne i Hercegovine potrebno je osigurati i unaprijediti međuentitetsku suradnju iz oblasti šumarstva. Kako je u oba entiteta sektor šumarstva reguliran posebnim entitetskim zakonima o šumama i odgovarajućim podzakonskim aktima, potrebno je poduzeti potrebne aktivnosti za međusobno usklađivanje regulatornih instrumenata šumarske politike. Pored toga, potrebno je izvršiti i analizu entitetskih strateških dokumenata (entitetske politike, strategije i programi razvoja šumarstva) sa ciljem ispitivanja mogućnosti njihovog usklađivanja i osiguravanja dugoročne međuentitetske suradnje. Postizanje postavljenog strateškog cilja moguće je uz jačanje i unapređenje institucionalnih kapaciteta u okviru nadležnih institucija u oba entiteta.

Strateški cilj 1.1.8. Unapređenje međunarodne suradnje iz oblasti šumarstva

Međunarodna suradnja iz oblasti šumarstva podrazumijeva suradnju različitih međunarodnih institucija i institucija koje predstavljaju sektor šumarstva u FBiH. Zbog nedostatka ljudskih kapaciteta, međunarodna suradnja u sektoru šumarstva trenutno je nedovoljno razvijena. U skladu s tim, neophodno je izvršiti kadrovsko popunjavanje javne šumarske administracije i omogućiti obrazovanje i usavršavanje kadrova koji bi bili glavni nositelj međunarodne suradnje i unapređenja odnosa sa institucijama i procesima međunarodne šumarske politike. Realizacija ovog strateškog cilja podrazumijeva i usklađivanje regulatornih instrumenata (entitetskih i nacionalnih zakona i podzakonskih akata) i strateških dokumenata sa međunarodnom i EU pravnom stečevinom iz oblasti šumarstva, što je jedan od važnih koraka na putu BiH ka evropskim integracijama.

Strateški cilj 1.1.9. Kreiranje i održavanje političko-zakonodavnog i administrativnog okvira, kao i institucionalnih pretpostavki za osiguranje kontinuiranog razvoja i unapređenja upravljanja i gospodarenja šumama i šumskim zemljištima, kako u javnom, tako i u privatnom vlasništvu

Jedna od važnijih pretpostavki za kontinuirani razvoj i unapređenje upravljanja i gospodarenja šumama i šumskim zemljištem u privatnom i javnom vlasništvu jeste kreiranje i održavanje stabilnog političko-zakonodavnog i administrativnog okvira za upravljanje i gospodarenje šumskim resursima u FBiH. U tom smislu neophodno je donijeti novi zakon o šumama koji bi na nediskriminirajući način definirao instrumente šumarske politike koji se odnose na upravljanje i gospodarenje šumama i šumskim zemljištem u privatnom i javnom vlasništvu. Da

bi se unaprijedilo upravljanje i gospodarenje privatnim šumama, neophodno je osigurati preduvjete za formiranje interesnih asocijacija privatnih šumoposjednika te uspostaviti savjetodavnu službu za vlasnike privatnih šuma.

Strateški cilj 1.1.10. Osiguranje stalne pozitivne bilance izvornih funkcija šuma na nivou FBiH

Šume i šumska zemljišta prirodni su resurs čije se vrijednosti manifestiraju kroz ekološke, socijalne i proizvodne vrijednosti šuma. U cilju osiguranja pozitivne bilance izvornih funkcija šuma na nivou FBiH, neophodno je formirati i kontinuirano održavati cjelovitu bazu podataka o promjeni izvornih funkcija šume u FBiH. Promjena namjene izvornih funkcija šume sa sobom nosi određene posljedice koje se nerijetko ispoljavaju u negativnom okolišno-sociološkom kontekstu. Potrebno je izraditi metodiku o procjeni okolišnog i sociološkog utjecaja kada je u pitanju promjena izvorne funkcije šuma. Prilikom promjene izvorne namjene funkcije šuma, po pravilu se javljaju oštećene strane kojima treba osigurati pravednu ekonomsku nadoknadu i kompenzaciju. U skladu s tim, neophodno je definirati regulatorne instrumente šumarske politike za pravednu ekonomsku nadoknadu i kompenzaciju, kada je u pitanju promjena izvornih funkcija šume.

Strateški cilj 1.1.11. Definiranje kriterija na osnovu kojih će se utvrditi koje šume i pod kojim uvjetima mogu biti predmetom koncesije

Vlasnik šume i šumskog zemljišta ima interes da ostvaruje koristi na osnovu vlasništva, uvođenjem naknade na osnovu ustupanja resursa korisniku tj. izdavanja šuma pod koncesiju na određeni vremenski period. U tom smislu, neophodno je definirati kriterije i uvjete pod kojima se šume mogu izdati pod koncesiju. Da bi se ostvarili preduvjete za izdavanje šuma i šumskog zemljišta pod koncesiju, neophodno je izvršiti usklađivanje zakona o šumama i zakona o koncesijama.

Strateški cilj 1.1.12. Promoviranje poduzetništva, malog i srednjeg biznisa u šumarstvu na bazi javno-privatnog partnerstva, te mješovitog i privatnog kapitala u cilju razvoja ruralnih područja, diverzifikacije poslovno-proizvodnog portfolija poslovnih sistema šumarstva, promoviranja multifunkcionalnog šumarstva i korištenja svih proizvoda i usluga šume

Kako je šumarstvo specifična privredna grana koja u ruralnim područjima predstavlja važan izvor primanja za značajan broj ljudi, neophodno je promovirati mali i srednji biznis u šumarstvu na bazi mješovitog i privatnog kapitala u cilju razvoja ruralnih područja, korištenja svih proizvoda i usluga šume i upošljavanja lokalnog stanovništva u što većem broju. U tom smislu, potrebno je kreirati specifične instrumente šumarske politike u cilju podsticanja poduzetništva i snažnijeg učešća privatnog kapitala u šumarstvu. Da bi privatni biznis bio uspješan, potrebno je organizirati specifične vidove edukacije za pojedince koji namjeravaju formirati privatna poduzeća. Također je potrebno podsticati formiranje klastera malih i srednjih poduzeća, kako bi se na bazi njihovog međusobnog povezivanja unaprijedilo poslovanje istih.

Strateški cilj 1.1.13. Unapređenje efikasnosti šumarske privrede povjeravanjem nestrategičkih aktivnosti u sektoru šumarstva privatnim preduzećima do određenog nivoa i realizacijom programa privatizacije sredstava rada i mehanizacije u zavisnosti od specifičnih okolnosti poslovnog okruženja

U cilju povećanja efikasnosti rada i kapitala u šumarstvu te privatizacije dijela nestrategičkih aktivnosti, potrebno je formirati bazu podataka izvođača radova u šumarstvu i procjenu

realizacije provedenih programa privatizacije sredstava rada i mehanizacije u preduzećima šumarstva, zavisno od specifičnosti preduzeća.

Strateški cilj 1.1.14. Prepoznavanje značaja i unapređenje uloge sektora šumarstva u agendi javne politike, programima političkih partija i civilnom društvu

U cilju unapređenja uloge i značaja sektora šumarstva u agendi javne politike, neophodno je da se prepozna značaj i da se uključi problematika sektora šumarstva u političke programe. S tim u vezi, potrebno je educirati predstavnike političkih partija u vezi sa značajem šumarstva, kako bi se problematika sektora šumarstva i okoliša integrirala u programe njihovih partija. Značaj sektora šumarstva treba biti prepoznat i od strane najšire javnosti i civilnoga društva, što se može postići kroz javne kampanje kojima bi se popularizirao značaj sektora šumarstva. Neophodno je osigurati medijsku podršku takvim kampanjama kroz nastupe u elektronskim medijima te izradu odgovarajućih promotivnih materijala i publikacija.

1.2. INTEGRALNI INFORMACIONI SISTEM U ŠUMARSTVU – IIS

U sektoru šumarstva FBiH djeluje veći broj subjekata, različitog nivoa organiziranosti i ekipiranosti i sa različitim ciljevima svoga djelovanja. Kao i u svakom organiziranom sistemu, očekuje se da će se trenutno zatečena struktura i dalje mijenjati i unapređivati. Dosadašnjim aktivnostima na području informatizacije u sektoru šumarstva postignuti su određeni preduvjeti za punu integraciju IS-a. Iako su postignuća u pojedinim organizacijskim sastavnicama vrlo heterogena, a u nekim čak i skromna, načelno se može zaključiti da je dosadašnjim aktivnostima, od najnižeg do najvišeg hijerarhijskog nivoa, uspostavljena platforma koja omogućava pokretanje određenih aktivnosti koje mogu voditi ka minimalno potrebnoj informatičkoj integraciji šumarskih djelatnosti na svim organizacionim nivoima. Heterogenost informatiziranosti zahtijeva kreiranje takvih rješenja koja će zadovoljiti potrebe, kako onih subjekata koji su dobro informatizirani, tako i onih kod kojih je informatizacija tek u začetku. Buduća integracijska platforma bazirat će se, ponajprije, na dostignutom nivou praktične obučenosti znatnog broja operativnog kadra u sektoru šumarstva, kao i na spremnosti i sposobnosti rukovodećeg kadra da uoči i prepozna potrebu kreiranja i razvoja integracionog informacionog sistema. Sadašnji stepen tehničke opremljenosti svih organizacijskih sastavnica sistema je zadovoljavajući, ali je potrebno uspostaviti i održavati mehanizme kontinuiranog obnavljanja dotrajale opreme i kompletiranje iste tamo gdje opremljenost nije zadovoljavajuća. Tehnološki je razvoj naročito uočljiv na polju komunikacijskih tehnologija što je itekako bitno za šumarstvo kao djelatnost koja se odvija na velikim površinama. Važan stup dostignute platforme za daljnji razvoj IS jesu i postojeća informatička rješenja unutar pojedinih organizacijskih sastavnica. Pri tome se ne misli na dostignuta nesistemska rješenja, realizirana pojedinačnim akcijama uz upotrebu uredskih računalnih alata, već na razvijena sistemska programska rješenja koja se koriste u pojedinim šumskogospodarskim društvima (ŠGD). Takva rješenja treba uzeti u obzir kod daljnjih integracija i ohrabrivati njihov daljnji razvoj. Pod uvjetom da su operativna i primjenjiva, rješenja postignuta na zajedničkom nivou (GIS sistem i Baza katastarskih podataka) bila bi jako korisna osnova za dalji razvoj. Podaci o šumama kao općem dobru, po više međunarodnih konvencija, rezolucija i deklaracija, ali i po dobrim praksama i običajima, trebaju biti javni, pa ih u odgovarajućoj mjeri javnosti treba i pokazati. Slične, ako ne i zahtjevnije potrebe za tim podacima, imaju i znanstvene ustanove, lokalne zajednice i nevladin sektor. Stoga u procesu izgradnje informacionog sistema treba voditi računa i o ovim aspektima, na način da se razvija cjelovita baza podataka o šumama u širem smislu, uz istovremeno uspostavljanje i održavanje internetskog prezentacijskog sistema, koji bi te

informacije davao na uvid zainteresiranim stranama. Analizom trenutne razvijenosti informacionog sistema u sektoru šumarstva FBiH, na temelju do sada urađenih projekata, kreiran je prijedlog unapređenja i razvoja jedinstvenog IIS, te predložen akcioni plan za njegovu cjelovitu implementaciju. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Stanje programskih i aplikacijskih rješenja u šumarskim institucijama u FBiH vrlo je heterogeno. U institucijama javne šumarske administracije na federalnom i kantonalnim nivoima ne postoje značajniji programerski prodori, osim određenih napredaka u vezi s razvojem i uvođenjem Integralnog informacionog sistema na bazi GIS-a, kojim su uspostavljene osnove sistema u infrastrukturnom i programskom smislu.
- Generalno, kantonalna šumskogospodarska društva, djelujući samostalno, ostvarila su značajniji napredak u razvoju i implementaciji, kako programskih, tako i aplikacijskih rješenja. Ta su rješenja uglavnom kreirana „izvana“ (outsourcing), tj. nisu rezultat internog razvoja. Sa aspekta neophodnosti kreiranja jedinstvenog IIS, postojeća heterogenost je negativna jer lokalna dostignuća ponekad onemogućavaju ili obeshrabruju težnje ka standardizaciji i transformaciji podataka iz postojećih IS. Očekivani otpor uvođenju budućeg IIS moguće je prevazići jedino dosljednom primjenom principa kontroliranog dinamičkog razvoja.
- U proizvodno-tehnološkom segmentu poslovanja postoje djelomično integrirana i zaokružena programska rješenja, ali je primjena tih, inače korektnih rješenja, u nekim slučajevima upitna. U finansijsko-knjigovodstvenom segmentu poslovanja postoje razmjerno dobra rješenja, usklađena sa relevantnim pravnim i regulatornim okvirom, ali nedostaju određeni segmenti, kao što su informatičko praćenje troškova i aspekt veze proizvodnje i troškova.
- Hardverska osnova je relativno zadovoljavajuća, ali su i ti resursi često ispod optimalnog nivoa zbog slabe pokrivenosti sistemskim poslovnim obradama. Uočen je veliki raskorak između karakteristika raspoložive hardverske opreme i aktivnih obrada, odnosno primjene raspoloživih hardverskih resursa.
- Stanje opremljenosti i obučenosti kadrova, a pogotovo komunikacijska infrastruktura su zadovoljavajući, uz stalnu tendenciju daljnjeg razvoja. U tom kontekstu, posebno se ističe: (1) omasovljeno korištenje Office alata i e-mail servisa, (2) implementacija internetskih portala, (3) pojedinačni razvoj softvera u sferi finansijsko-knjigovodstvenog poslovanja, (4) razvoj pojedinačnih šumarskih aplikacija i (5) šaroliko korištenje GIS alata. Bitno je naglasiti da postignuti napredak u sferi korištenja personalnog softvera, u osnovi ne predstavlja napredak u razvoju IIS.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 1, kao i strateški ciljevi koji se odnose na kreiranje, razvoj i korištenje Integralnog informacionog sistema (IIS) u šumarstvu.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 1.2.1. Postići saglasnost svih sudionika oko izgradnje Integralnog informacionog sistema šumarstva FBiH te osigurati potrebne pravne, finansijske i organizacijske okvire.

U svrhu realizacije ovog strateškog cilja potrebno je primjenom različitih mehanizama (formiranje interorganizacijskog koordinacijskog tijela i organiziranjem koordinacijskih

sastanaka i radionica) osigurati da sve zainteresirane strane postanu svjesne potrebe i koristi uvođenja IIS za svoj segment organizacijske strukture. Sadašnjim zakonskim i podzakonskim propisima definirani su načini i metode prikupljanja podataka. Takav pristup je potrebno zadržati i nakon uspostave IIS, kako bi krajnji korisnici shvatili da je dostava informacija novim tehnologijama jednako efikasna, ali istovremeno i jednostavnija.

Strateški cilj 1.2.2. Izraditi osnove sistema i uspostaviti ponavljajući mehanizam razvoja i implementacije modula IIS u sektoru šumarstva FBiH

U svrhu realizacije ovog strateškog cilja nužno je uspostaviti standarde po kojima će se izvoditi daljnja implementacija cjelokupnog IIS. Načelno, radi se o provedbi implementacije tri infrastrukturna modula: *Terminologija*, *Šifarnici* i *Sistem*. Uvođenje minimalističkog IS-a odvijat će se kroz implementaciju baze podataka (BP) i predviđena 42 modula, podijeljena u devet oblasti, pri čemu je neophodno dosljedno primjenjivati princip kontroliranog dinamičkog razvoja. Provođenjem procesa konsultacija sa svim zainteresiranim stranama, u skladu sa stvarnim potrebama, neophodno je odrediti prioritete, odnosno redoslijed kojim će se pojedini moduli razvijati i implementirati.

Strateški cilj 1.2.3. Razviti i implementirati adekvatna podatkovna i programska rješenja svih modula

Na temelju prethodno definiranih standarda, izrađenih šifarnika i razvijene metabaze podataka, te usaglašenih prioriteta, potrebno je razviti, testirati i implementirati sve module IIS-a, uključujući kontrolne i sigurnosne mehanizme. Nakon ispunjenja svih prethodno definiranih kriterija potrebno je omogućiti korištenje modula za krajnje korisnike.

Strateški cilj 1.2.4. Uspostaviti mehanizme kontrole kvalitete i sigurnosti IIS, kao i procedura njegovog daljnjeg kontinuiranog razvoja

Za realizaciju ovog strateškog cilja bit će potrebno ustanoviti sigurnosno tijelo koje će pratiti integritet sistema i sigurnost samih podataka u bazi, uključujući dodjeljivanje prava pristupa sistemu i podacima. Isto tako, potrebno je formirati organ koji će se operativno baviti materijalnom podlogom funkcioniranja cijelog sistema. To podrazumijeva održavanje i dogradnju baze podataka, uspostavljanje i unapređivanje komunikacijskih kapaciteta, kao i nužnu hardversku osnovu cijelog IIS. Potrebno je uspostaviti sistem praćenja kontrolnih indikatora – po mogućnosti kroz sistem (kontrolni modul). Na temelju prikupljenih primjedbi, sugestija i zahtjeva biti će pokrenuta procedura dorade postojećih, odnosno izrade novih programskih modula.

TEMATSKA CJELINA 2. ODRŽIVO GOSPODARENJE ŠUMSKIM EKOSISTEMIMA

PRINCIPI:

Osigurati trajnu stabilnost šumskih ekosistema primjenom adekvatnog sistema gospodarenja.

Osigurati pretpostavke za gospodarenje šumama na principima potrajnosti.

Standardizirati gospodarenja šumama na nacionalnom nivou.

Prednost prirodnoj obnovi u šumskim ekosistemima i predanost proizvodnji i upotrebi šumskog reprodukcijskog materijala od domaćih vrsta drveća i grmlja.

Optimalno koristiti proizvodni potencijal šumskih staništa.

Osigurati plansku i modernu proizvodnju šumskog reprodukcijskog materijala

Proces deminiranja, u koji su pored ostalih uključene i sve institucije iz sektora šumarstva, predstavlja preduvjet za sigurnost svih korisnika šuma i efikasnu mjeru zaštite šuma, kako bi se smanjenjem minski sumnjivih površina povećao proizvodni potencijal šumskih staništa.

Stručnost, dosljednost i tehnička opremljenost preduvjeti su za integralni pristup u zaštiti šuma.

Preventivne mjere i integralni pristup temelji su zaštite šuma.

Poštivanje međunarodnih propisa iz oblasti integralne zaštite šuma i usklađenost domaćeg sa međunarodnim zakonodavstvom neophodni su za provođenje integralne zaštite šuma.

Osigurati pravovremenu i stručnu sanaciju opožarenih šumskih površina.

Šumski ekosistemi na kršu od posebnog su značaja za Federaciju BiH.

Potrebno je osigurati očuvanje bioraznolikosti na kršu.

Osigurati pretpostavke za kontinuirani pozitivni utjecaj šumskih ekosistema na kršu, na okoliš.

Zaštita biljnog pokrova na kršu i podizanje novih šume pretpostavke su za očuvanje i povećanja šumovitosti krša.

Potrebno je osigurati kontinuirano i transparentno finansiranje radova na kršu.

2.1. OČUVANJE STABILNOSTI I UNAPREĐENJE ŠUMSKIH EKOSISTEMA

Tematika zaštite životne sredine i održivog razvoja tj. upravljanja prirodnim resursima predstavlja jedan od najaktualnijih problema današnjice. Neophodno je uspostaviti balans između sveukupnog razvoja, blagostanja društva, očuvanja prirodnih, energetskih i drugih resursa i zaštite životne sredine. Upravljanje resursima svodi se na usklađivanje potreba za razvojem sa ograničenim mogućnostima prirodnih resursa. Cilj upravljanja šumskim resursima jeste da se njihovim korištenjem zadovolje trenutne potrebe društava, da se isti kontinuirano unapređuju te sačuvaju za potrebe budućih generacija. Očuvanje stabilnosti i unapređenje šumskih ekosistema nameće se kao preduvjet uspostavljanja ravnoteže između rastućih zahtjeva društva za proizvodima šuma i drugim koristima, uz očuvanje stabilnosti šumskih ekosistema i njihovog diverziteta i poštivanje principa održivog gospodarenja šumskim resursima. Definicija pojma *Održivo gospodarenje šumama* ustanovljena je rezolucijama Ministarske konferencije o zaštiti šuma u Evropi (sada: *Forest Europe*), koju je kasnije usvojio FAO. Pojam podrazumijeva upravljanje šumama i šumskim zemljištem na način i u stepenu koji održava njihov biodiverzitet, produktivnost, regenerativnu sposobnost, vitalnost i potencijal za ispunjavanje, sada i u budućnosti, relevantnih ekoloških, ekonomskih i socijalnih zahtjeva na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou i ne uzrokuje štete po druge ekosisteme. Kroz prizmu ovih pitanja, definirani su globalni principi na kojima treba bazirati održivo planiranje, upravljanje i gazdovanje šumama. Osnovni principi gazdovanja šumama (trajnost, polifunkcionalnost, ekonomičnost) kao principi šumarske politike sadržani su u zakonodavstvu država sa naprednim šumarstvom i danas predstavljaju globalno pitanje koje se definira nizom međunarodno usvojenih deklaracija. U cilju očuvanja stabilnosti šumskih ekosistema bilo je potrebno analizirati dosada primijenjene sisteme gospodarenja, te načine prevođenja šuma u viši uzgojni oblik, kako bi se utvrdili principi, kriteriji i smjernice za održivo gospodarenje i unapređenja šumskih ekosistema u FBiH. Pored toga, analizirani su dosadašnji principi, kriteriji i ograničenja prilikom formiranja šumskogospodarskih područja (ŠGP), sadržaj i elementi šumskogospodarskih osnova (ŠGO) i aktivnosti usmjerene na unapređenje stanja u oblasti sjemenarstva i rasadničke proizvodnje. Od nivoa naučno-stručne osposobljenosti i tehnološke razvijenosti u mnogome zavisi odgovarajući proces obnove šuma i podizanja šumskih kultura i zasada, usmjerenih na postizanje optimalnog korištenja proizvodnih mogućnosti šumskih staništa. Zbog toga je poseban naglasak dat na analizu trenutnog stanja u proizvodnji šumskog sjemena i sadnog materijala, te provedbu mjera njege podignutih šumskih kultura i zasada. Kako potrajno gazdovanja šumama podrazumijeva i postojanje sistema certificiranja gospodarenja šumskim resursima, te praćenje stanja šuma kroz uspostavu sistema bioindikacijskih tačaka i trajnih eksperimentalnih ploha, provedena je cjelovita analiza dosadašnjeg stepena uspostave redovnog monitoringa, dostignutog nivoa certificiranja, stepena uspostavljanja mreže bioindikacijskih tačaka i povezivanja istih na nivou evropskog prostora. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Postojeća prostorna podjela šuma na šumskogospodarska područja ne osigurava poštivanje principa kontinuiteta gazdovanja šumama u svim šumskogospodarskim područjima. Neophodno je izvršiti korigiranje ili rekonstrukciju postojećeg prostornog uređenja šuma.
- Obaveza gazdovanja šumama na principu trajnosti, polifunkcionalnosti i ekonomičnosti, te definiranje pojma i principa ustanovljavanja šumskogospodarskog područja nije zakonom utvrđena kategorija.

- Gazdovanje šumama u dosadašnjem periodu uglavnom se odnosilo na proizvodnju drvne mase. Nove smjernice gospodarenja šumama trebaju odražavati diverzitet i dinamiku interesa i potreba društva prema šumi.
- Činjenica da su smjernice za gospodarenje tipovima šuma u BiH prevaziđene, uzrokovala je da se od tehničkih ciljeva, koji su postavljeni za pojedine gazdinske klase, odstupilo u pogledu preporučenih optimalnih mjera. Istovremeno su ciljevi gazdovanja, samo deklarativno usklađeni sa suvremenim principima gazdovanja šumama, ali bez definiranih indikatora i uspostavljenog redovnog monitoringa istih za provjeru usklađenosti stvarnog gazdovanja na rečenim principima. Iz tih razloga je potrebno što prije pristupiti izradi dugoročnih smjernica za gazdovanje šumama u FBiH, i u okviru toga redefinirati tehničke ciljeve gazdovanja šumama.
- Šumskogospodarska osnova kao osnovni dokument za reguliranje gazdovanja šumama na principu trajnosti, polifunkcionalnosti i ekonomičnosti, u dosadašnjem periodu nije sadržavala klasifikaciju šuma prema namjeni, niti definirala kriterije za gazdovanje svim šumama. To se ne odnosi samo na šume proizvodnog karaktera, što je rezultiralo nepostojanjem jasne perspektive gazdovanja šumama posebne namjene, zaštitnim i zaštićenim šumama, nego i na gazdovanje izdanačkim šumama i degradiranim visokim šumama. Također nije postojala zakonska obaveza gazdovanja šumama na principu kontinuiteta za izdanačke i degradirane visoke šume, niti za ostala šumska zemljišta.
- Šume u FBiH uglavnom su prirodnog porijekla i imaju dobru genetsku osnovu, što predstavlja dobre pretpostavke za razvoj sjemenarstva i rasadničarstva. Unatoč tome, provedene analize ukazuju na ozbiljne propuste u dosadašnjoj sjemenskoj i rasadničkoj proizvodnji. Ti se propusti ogledaju u tretiranju ove djelatnosti kao troška u šumarskim poduzećima, uz zapostavljanje znanstvenoistraživačkog rada, sporo uvođenje novih tehnologija i nedovoljnu racionalizaciju proizvodnje.
- Postojeća sjemensko-rasadnička proizvodnja odvija se bez dugoročnih planova proizvodnje reprodukcijskog materijala, planova distribucije sjemena i sadnog materijala i bez cjelovito uređenih registara rasadnika i sjemenskih objekata.
- Postojanje pogodnih površina za pošumljavanje predstavlja osnovnu pretpostavku za podizanje šumskih kultura. Međutim, pošumljavanje se ne provodi u dovoljnoj mjeri, i to iz razloga neplanskog pristupa podizanju novih šumskih kultura i prevelike zavisnosti od raspoloživih finansijskih sredstava. Potrebno je intenzivirati radove na pošumljavanju šumskih goleti i konverziji izdanačkih šuma kako bi se u što kraćem proizvodnom periodu maksimalno iskoristile mogućnosti staništa.
- Problematiku podizanja šumskih kultura često prati neuspjeh koji se ogleda u sušenju sadnica, zakorovljavanju pošumljene površine i slabom kvalitetu drvne mase u odraslim šumskim kulturama zbog neprovođenja mjera njege. Pošto za šumske kulture nisu jasno definirani tehnički ciljevi i propisane mjere njege, direktna posljedica je njihov slab rast i razvoj. Pored toga, prisutne su i greške prilikom pošumljavanja neodgovarajućim vrstama drveća, izbora načina i vremena sadnje, razmaka sadnje i broja sadnica po hektaru.
- U visokim degradiranim šumama zbog različitih razloga došlo je do narušavanja strukture i kvaliteta, što se odražava i na njihovu stabilnost. Pošto se ove šume uglavnom nalaze na produktivnim tlima, potrebno im je što prije povećati proizvodnost, i s tim u vezi hitno poduzeti aktivnosti na njihovoj sanaciji. U slučaju negativnog utjecaja prirodnih faktora, moguće je njihovo djelovanje svesti na minimum provođenjem mjera njege. Štetan antropogeni utjecaj manifestira se kroz nestručno gospodarenje i ima za posljedicu daljnje stvaranje tipičnih degradiranih visokih šuma koje su najčešće prorijeđene, zakorovljene,

bez prirodnog podmlatka, sa stablima oštećenim patogenima, kao i zaostalim (nakon sječe) starim i tehnički bezvrijednim stablima.

- Visok udio izdanačkih šuma u ukupnom šumskom fondu FBiH ukazuje na važnost provođenja gospodarskih mjera u cilju njihovog boljeg korištenja, sa aspekta povećanja proizvodnosti i unapređenja ostalih općekorisnih funkcija. Dosadašnja praksa, po kojoj su planskim dokumentima bile predviđene obaveze njege samo u onim izdanačkim šumama koje je bilo moguće prevesti u visoke šume, pokazala se neadekvatnom. To je prouzrokovalo stanje da danas postoje znatne površine izdanačkih šuma u kojima se samo akumulira drvna zaliha lošeg kvaliteta. Za uspješno realiziranje ovog kompleksnog zadatka neophodno je provesti sveobuhvatne analize aspekata koji proizilaze iz činjenice da su izdanačke šume u FBiH različite starosti i kvaliteta stabala, heterogene strukture i da se razvijaju u različitim pedoklimatskim uvjetima.
- Značajne površine šumskih goleti podesnih za pošumljavanje ukazuju na hitnost provođenja meliorativnih zahvata u cilju njihovog privođenja šumskim kulturama. Za uspješnu realizaciju ovih zahvata, neophodno je provesti kategorizaciju šumskih goleti prema primjeni uzgojnih postupaka na podizanju šumskih kultura, s obzirom na matični supstrat, stepen degradacije terena, orografske prilike (kupiranost terena, nagib i ekspozicija) i klimatske uvjete.
- Da bi gospodarenje šumskim resursima imalo karakter održivog, potrebno je da bude ekološki prihvatljivo, sociološki opravdano, ekonomski isplativo i transparentno. Za dosadašnje sisteme gospodarenja koji su se primjenjivali u šumama FBiH, može se konstatirati da su imali karakter održivog gospodarenja uz ugrađen princip kontinuiteta gazdovanja šumama kao osnovni postulat. Nedostatak se ogledao u nepostojanju sistema redovnog monitoringa kroz primjenu definiranog seta kriterija i indikatora održivog gospodarenja, što nije u skladu sa trenutnim procesima na panevropskom nivou (*Forest Europe*). Ovo pitanje je posebno važno imajući u vidu neminovnost pridruživanja BiH evropskim integracionim procesima. Evropsko tržište zahtijeva jasno dokumentiran dokaz, izdat od strane međunarodno akreditirane institucije da je gospodarenje šumskim resursima usklađeno sa unaprijed definiranim i međunarodno priznatim standardima. U kontekstu promjena u zahtjevima društva prema šumi, trendova na međunarodnom tržištu proizvoda šumarstva i drvne industrije i neophodnosti transparentnijeg i odgovornijeg gospodarenja šumskim resursima, koncept certificiranja u šumarstvu (certificiranje gospodarenja šumskim resursima – SFM) i drvnoj industriji (certificiranje nadzornog lanca – CoC) prerastao je u važno pitanje šumarske i drvoprerađivačke industrije. Implementacija koncepta certificiranja gospodarenja šumskim resursima u FBiH predstavlja potrebu, ali i neminovnost.
- Evropska ekonomska komisija pri UN inicirala je donošenje Konvencije o prekograničnom zagađivanju zraka i uspostavu tijela zaduženih za njeno provođenje, praćenje, izvještavanje o postignutim rezultatima i kreiranje potrebnih akcija u budućnosti. Pored toga pokrenut je i Međunarodni program suradnje s ciljem praćenja i procjene štetnih utjecaja aerozagađenja na šume (*ICP Forests*). Polje djelovanja ovog programa je podrška prikupljanju sadržajnih i uporedivih podataka na nacionalnom nivou o promjenama u šumama, u vezi sa postojećim okolinskim uvjetima, posebno zračnim zagađenjem, uključujući i zakiseljavanje zemljišta. Analizom podataka želi se doći do trendova u štetama na šumskim ekosistemima i do boljeg razumijevanja odnosa uzročnik – posljedica. Ovaj odnos se, sa aspekta ekosistema, analizira zahvaljujući prikupljenim podacima monitoringa na stalnim oglednim plohama raspoređenim po sistematskoj međunarodnoj kvadratnoj mreži. Naučne institucije evropskih i susjednih zemalja koje

realiziraju poslove monitoring servisa, predstavljaju i odgovorne nacionalne centre za praćenje stanja šuma po jedinstvenoj metodici *ICP Forests*. Da bi se uspostavila mreža bioindikacijskih tačaka za područje BiH, kao sastavni dio jedinstvene evropske mreže ovog tipa, potrebno je hitno osigurati političku i stručnu suglasnost između entiteta u pogledu pristupanja *BiH Programu ICP Forests*.

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 2, kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku očuvanja stabilnosti i unapređenja šumskih ekosistema u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 2.1.1. Donošenje nove legislative iz oblasti šumarstva

Realizacija postavljenog cilja podrazumijeva uređenu zakonsku regulativu usaglašenu sa legislativom EU, prvenstveno donošenje zakona o šumama i u okviru zakona jasno utvrđenu obavezu gazdovanja šumama na principu trajnosti, polifunkcionalnosti i ekonomičnosti. Pored toga, zakon bi morao definirati pojam i principe ustanovljavanja šumskogospodarskog područja te propisati obavezni sadržaj šumskogospodarskih osnova radi jedinstvenog i održivog gospodarenja šumama.

Strateški cilj 2.1.2. Razvoj mehanizama za postizanje potrajnosti gospodarenja šumama

Suština principa kontinuiteta gazdovanja šumama sadržana je u težnji za postizanjem ravnoteže između čovjekovih potreba za proizvodima i općekorisnim funkcijama šuma i potencijala šumskih ekosistema, što se postiže razvojem i dosljednom primjenom optimalnih sistema gospodarenja šumama. Pored uključivanja principa potrajnosti gospodarenja šumama u zakonsku regulativu i planske dokumente, kao osnovnog postulata u šumarstvu, neophodno je i donošenje nacionalnih kriterija i indikatora potrajnog gospodarenja šumama. U kontekstu neophodnosti transparentnijeg i odgovornijeg gospodarenja šumskim resursima, neophodno je implementirati koncept certificiranja gospodarenja šumskim resursima u FBiH.

Strateški cilj 2.1.3. Osiguranje pretpostavki za prirodnu obnovu

S obzirom na postojanje znatnih površina pod degradiranim visokim i izdanačkim šumama, prirodnoj obnovi treba dati prednost nad vještačkom. To je potrebno realizirati kroz donošenje planova za prirodnu obnovu, na temelju staništu prilagođenih metoda obnove. Ključna pretpostavka za realizaciju ovog cilja jeste edukacija odgovarajućeg stručnog kadra.

Strateški cilj 2.1.4. Osiguranje pretpostavki za uspješnu vještačku obnovu šuma i pošumljavanje goleti

Pri vještačkoj obnovi šuma, prioritet je upotreba autohtonog reproduktionog materijala, prvenstveno imajući u vidu činjenicu da su šume u FBiH uglavnom prirodne i da se raspolože dobrom genetskom osnovom, čime su stvorene realne pretpostavke za proizvodnju kvalitetnog sjemena i sadnog materijala. U specifičnim i opravdanim slučajevima, može se koristiti i alohtoni reproduktioni materijal, ali i tada treba dati prednost provjerenim lokalnim provenijencijama.

Strateški cilj 2.1.5. Osiguranje pretpostavki za modernizaciju rasadničke proizvodnje

Trenutni pristup sjemenskoj i rasadničkoj proizvodnji u FBiH potrebno je suštinski izmijeniti, na način da se isti temelji na suvremenim znanstvenim dostignućima, uz uvođenje novih

tehnologija i racionalizaciju u proizvodnji te promoviranje proizvodnje šumskog reprodukcijškog materijala, u kojoj će se obavezno koristiti sjeme poznatog autohtonog porijekla. Proizvodnju sadnica na klasičan način potrebno je kombinirati sa povećanjem učešća sadnica sa obloženim korijenovim sistemom i strukturom u skladu sa realnim potrebama.

Strateški cilj 2.1.6. **Planska proizvodnja sadnog materijala**

Postojeća sjemensko-rasadnička proizvodnja odvija se bez dugoročnih planova proizvodnje i planova distribucije sjemena i sadnog materijala te bez cjelovito uređenih registara rasadnika i sjemenskih objekata. Plansku proizvodnju sadnog materijala potrebno je uspostaviti na osnovu stvarnih potreba šumarskih preduzeća, iskazanih kroz srednjoročne planove pošumljavanja, zasnovane na unaprijed definiranim površinama i strukturi sadnog materijala potrebnog za realizaciju istih.

Strateški cilj 2.1.7. **Uspostava (obnova) sistema praćenje stanja šuma po jedinstvenoj metodici ICP Forests**

Oslanjajući se na dosadašnje aktivnosti i projekte, potrebno je uspostaviti mrežu bioindikacijskih tačaka za područje BiH kao sastavni dio jedinstvene evropske mreže ovog tipa. Uz to je neophodno osigurati političku i stručnu saglasnost između entiteta u pogledu pristupanja BiH *programu ICP Forests*.

Strateški cilj 2.1.8. **Povećanje površina pod šumama i optimiziranje korištenja proizvodnih i drugih općekorisnih funkcija šumskih kultura.**

Imajući u vidu nizak procenat šumskih kultura u odnosu na ukupnu površinu šuma i šumskog zemljišta u FBiH, postojanje realnih pretpostavki za povećanje istog, te potrebu za kontinuiranim unapređenjem proizvodnih i drugih općekorisnih funkcija šuma, potrebno je značajno povećati površine šumskih kultura.

Strateški cilj 2.1.9. **Povećanje obima uzgojnih radova u šumskim kulturama**

U FBiH ne provode se mjere njege u obimu koji bi omogućio dobar rast i razvoj postojećih šumskih kultura, zbog čega se nameće potreba kontinuiranog povećanja površina postojećih šumskih kultura, koje će biti obuhvaćene mjerama njege. Pored toga, u novopodignutim šumskim kulturama treba osigurati stalno provođenje odgovarajućih mjera njege, i to srazmjerno površini koja se pošumljava tokom jedne godine.

Strateški cilj 2.1.10. **Sanacija degradiranih visokih šuma**

Imajući u vidu da se visoke degradirane šume u FBiH uglavnom nalaze na produktivnim šumskim zemljištima, neophodno je poduzeti mjere i aktivnosti na njihovoj melioraciji u cilju optimiziranja proizvodnih mogućnosti šumskih staništa.

Strateški cilj 2.1.11. **Sanacija izdanačkih šuma**

Visok udio izdanačkih šuma u FBiH ukazuje na potrebu poduzimanja mjera i aktivnosti na unapređenju potencijala tih staništa u smislu povećanja proizvodnosti i unapređenja ostalih općekorisnih funkcija šuma. Heterogena struktura i različiti stanišni uvjeti izdanačkih šuma, iziskuju prethodnu analizu mnogobrojnih faktora za donošenje konačne odluke o uzgojnim mjerama koje treba u njima primijeniti, a sve u cilju optimiziranja proizvodnih mogućnosti šumskih staništa

Strateški cilj 2.1.12. **Sanacija šumskih goleti**

Značajne površine pod šumskim goletima ukazuju na hitnost provođenja meliorativnih mjera u cilju privođenja ovih površina šumskim kulturama. U tom smislu, potrebno je provesti klasifikaciju šumskih goleti s obzirom na matični supstrat i stepen degradacije tla, kao i orografsko-klimatske uvjete. Tek nakon toga je moguće izraditi plan sanacije i donijeti konačne odluke o mjerama koje treba primijeniti u kontekstu optimiziranja proizvodnih mogućnosti šumskih staništa.

Strateški cilj 2.1.13. **Procjena sociološko-okolišnog utjecaja aktivnosti gospodarenja šumama**

Kako u prethodnom periodu nije postojala zakonska obaveza izrade cjelovite i stalne procjene sociološko-okolišnog utjecaja aktivnosti gospodarenja šumama, nije bilo moguće procijeniti efekte šumarskih aktivnosti (planiranja i gazdovanja). U tom smislu, neophodno je poduzeti aktivnosti na unapređenju sadržaja projekata za izvođenje radova u šumarstvu i zakonskom reguliranju ove problematike, te predložiti smjernice za izradu jedinstvene metodike procjene sociološko-okolišnog utjecaja aktivnosti gospodarenja šumama.

2.2. MINIRANA ŠUMSKA PODRUČJA

U smislu heterogenosti i površine koju zauzimaju u odnosu na veličinu države (preko 50% teritorije), šume i šumska zemljišta Bosne i Hercegovine (BiH) predstavljaju veliko bogatstvo i jedan od glavnih prirodnih resursa. Procjena je da je u periodu 1992–1995. godine minirano oko 10% šuma i šumskog zemljišta. Značajan udio čine i visoko ekonomske šume koje su osnov za dobro i uspješno gospodarenje. Evidentan je raskorak između stvarno utvrđenih potreba i do sada provedenih aktivnosti deminiranja zbog politike definiranja prioriteta u sektoru, pri čemu deminiranje šuma i šumskih zemljišta nije uvršteno u listu prioriteta. Uz angažman svih nadležnih institucija, neophodno je iznaći znatna finansijska sredstava za rješavanje ovog problema. U cilju stvaranja pretpostavki za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima na kontaminiranim područjima, provedena je prostorna analiza i pregled miniranosti, predložen fazni i troškovni akcioni plan procesa deminiranja te analizirani mogući (domaći i međunarodni) izvori finansiranja. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- U skladu sa definiranim prioritetima „Strategije protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine 2009-2019 godina” šume i šumska zemljišta svrstana su u II i III kategoriju prioriteta.
- U „Konceptu strateškog plana redukcije minski sumnjivih površina” planirano je postupno eliminiranje minski sumnjivih površina do 2019. godine, i to za II kategoriju prioriteta – generalnim i tehničkim izviđanjem i čišćenjem mina, te provođenjem aktivnosti prevencije hitnog i trajnog obilježavanja i upozoravanja na mine; kao i za III kategoriju prioriteta – izviđanjem uz provođenje mjera prevencije kroz isticanje zabrane kretanja.
- Procjenjeno je da ukupna sumnjiva površina minama kontaminiranih šuma i šumskih zemljišta u Federaciji BiH iznosi 594 km², za čije čišćenje su potrebna finansijska sredstva u iznosu od 540.54 miliona KM. Operativnim planovima protivminskog djelovanja predviđeno je da se sredstva za navedene operacije osiguraju iz: (a) budžeta BiH/FBiH, (b) budžeta kantona, gradova i općina, (c) međunarodnih fondova (kreditnih i donatorskih sredstava).

- Analizom je utvrđeno da u proteklom periodu nisu osiguravana potrebna finansijska sredstva definirana Strateškim planom, što dovodi u pitanje njegovu realizaciju i ispunjenje obaveza iz člana 5. Konvencije o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje, prevoza i uništavanja protivpješadijskih mina (Otawa).

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 2, kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku deminiranja šuma i šumskog zemljišta u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 2.2.1. Osigurati finansijska sredstva za deminiranje šuma i šumskih zemljišta

Za realizaciju ovog cilja potrebno je sve interesne strane (institucije svih nivoa vlasti, privredni subjekti, nevladin sektor, donatori i drugi) uključiti u osiguravanje finansijskih sredstava za realizaciju „Strategije protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine 2009–2019. godine”. Šumarski sektor nije jedini korisnik šuma i šumskih zemljišta i nema mogućnosti samostalno, iz vlastitih prihoda, finansirati poslove na deminiranju. Izdvajanje dijela finansijskih sredstava preduzeća šumarstva i drugih interesnih strana ubrzalo bi proces deminiranja, oslobodilo bi značajne šumske resure i učinilo ih dostupnim za gazdovanje i korištenje bez ugrožavanja ljudskih života. Navedeno bi u osnovi rezultiralo povećanjem površina za gospodarenje i smanjenjem mogućnost nastanka i širenja uzročnika stradanja šumskog fonda.

Strateški cilj 2.2.2. Uključivanje komponente deminiranja u razvojne projekte

Deminiranje šuma i šumskog zemljišta potrebno je bazirati na projektima razvojnog karaktera, koji će, pored otklanjanja minsko-eksplozivnih sredstava, imati izražen socio-ekonomski utjecaj. Potrebno je u suradnji sa lokalnom zajednicom, privrednim subjektima i potencijalnim investitorima pripremati razvojne projekte deminiranja šuma i šumskih zemljišta u privredne, turističke, rekreativne i druge svrhe.

2.3. PROGRAM INTEGRALNE ZAŠTITE ŠUMA

Potrajno gospodarenje šumama u uvjetima kada ovaj resurs koristi više subjekata, zahtijeva razvoj programa integralne zaštite šuma, odnosno primjenu svih mjera i sredstava koji se mogu primijeniti u zaštiti šuma. Integralni pristup u zaštiti šuma podrazumijeva shvatanje složenog i promjenjivog odnosa čovjeka prema šumi, te puno razumijevanje kompleksnosti i multifunkcionalnosti šumskih ekosistema. Integralna zaštita šuma predstavlja multidisciplinarni koncept koji zagovara podijeljenu odgovornost svih subjekata koji koriste prirodne resurse – političkih aktera (upravljanje šumama), stručnih institucija i preduzeća (gospodarenje šumama) i javnosti (korištenje općekorisnih funkcija šuma). Ovakav pristup je moguće sagledati iz dva aspekta: (1) obaveze svih subjekata društva (kada se zaštita šuma kao javnog dobra posmatra u širem smislu) i (2) obaveze i aktivnosti šumarskih institucija (uprave, preduzeća, vlasnici šuma itd.) u slučaju kad govorimo o zaštiti šuma u užem smislu tj. o zaštiti kao sastavnom dijelu održivog gospodarenja šumskim resursima. U tom smislu, integralna zaštita šuma predstavlja više strateški koncept nego konkretnu akciju, pri čemu je moguće da se ovaj pojam različito tumači, zavisno od interesa i pozicije različitih subjekata i aktera šumarske politike. Integralna zaštita šuma nije značajna samo za sektor šumarstva, već i za druge sektore (poljoprivreda, ruralni razvoj, zaštita prirode, komunikacije itd.) i institucije (zakonodavne, izvršne, sudske) na različitim nivoima vlasti (lokalni, kantonalni,

entitetski, državni, regionalni i globalni), ali i za školstvo, medije, privatni i nevladin sektor te kompletno civilno društvo. Analizom relevantnih međunarodnih akata koji se odnose na integralnu zaštitu šuma i obaveza Federacije BiH o ovom pitanju, razmatranjem trenutnog stanja o pitanju planiranja i provođenja integralne zaštite šuma u Federaciji BiH od biotičkih i abiotičkih utjecaja, te analizom mjera za provođenje integralne zaštite šuma i funkcioniranja monitoringa zdravstvenog stanja šuma putem dijagnostno-prognozne službe u zemljama okruženja (Hrvatska, Srbija, Crna Gora), predložene su smjernice za uspostavu programa integralne zaštite šuma. Analizom sadržaja, načina izrade i realizacije planova zaštite šuma od požara, njihove usklađenosti sa zakonskim aktima, stepena njihovog provođenja te zakonskim obavezama vlasnika šuma, šumarskih institucija i korisnika šuma po pitanju zaštite šuma od požara, dat je poseban naglasak na protivpožarnu zaštitu i uspostavu sistema praćenja zdravstvenog stanja i vitalnosti šuma u skladu sa UN/ECE i EU metodologijom. Također je predložen i način provođenja, vremenski rokovi i izvori finansiranja za sanaciju opožarenih površina, te sadržaj Federalnog programa integralne zaštite šuma od biotičkih i abiotičkih utjecaja, sa prijedlogom rejonizacije i kategorizacije šuma prema stepenu ugroženosti od požara. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Analiza ključnih međunarodnih akata koji se odnose na integralnu zaštitu šuma (sa posebnim osvrtom na zaštitu šuma od požara) pokazala je da je BiH potpisala sedamnaest konvencija i šest protokola, te da nije potpisala trinaest konvencija i nekoliko relevantnih protokola i sporazuma. Pored toga, analiza je pokazala da šumarska legislativa u FBiH nije usklađena sa međunarodnim obavezama. Ovakvo stanje zahtijeva pokretanje postupka ratifikacije najvažnijih konvencija preko nadležnih institucija (ministarstava i parlamenata).
- Analiza postojećeg stanja po pitanju planiranja i provođenja integralne zaštite šuma u Federaciji BiH od abiotičkih i biotičkih utjecaja, pokazala je da ne postoje odgovarajući podzakonski akti koji definiraju poslove planiranja u oblasti zaštite šuma, zadužene osobe, te vrijeme i kontrolu nad izvođenjem istih. Provođenje mjera zaštite šuma vrši se djelimično i nekvalitetno, ili je u potpunosti izostavljeno, a izvode ih neobučeni radnici. U cilju rješavanja ovih problema, potrebno je izraditi Pravilnik koji definiira poslove planiranja u oblasti zaštite šuma, zadužene osobe, vrijeme i kontrolu nad izvođenjem istih, kontinuiranu provjeru osposobljenosti službi za zaštitu šuma na svim nivoima i zakonsko definiranje postupka licenciranja stručnjaka na poslovima zaštite šuma.
- Analizom mjera za provođenje integralne zaštite šuma, te monitoringa zdravstvenog stanja šuma putem dijagnostno-prognozne službe u zemljama okruženja, utvrđeno je da jedino na području BiH ne postoji sistemsko i funkcionalno praćenje zdravstvenog stanja šuma. Sveobuhvatno praćenje abiotičkih i biotičkih faktora koji determiniraju zdravstveno stanje šuma moguće je jedino preko funkcionalnog sistema monitoringa zdravstvenog stanja šuma i dijagnostno-prognozne službe. U cilju sveobuhvatnog praćenja utjecaja abiotičkih i biotičkih faktora na zdravstveno stanje šuma u Federaciji BiH neophodno je nastaviti aktivnosti na uspostavi sistema monitoringa zdravstvenog stanja šuma i dijagnostno-prognozne službe.
- Analiza sadržaja, izrade i realizacije planova zaštite šuma od požara, njihova usklađenost sa zakonom i podzakonskim aktima i njihovo provođenje, pokazala je da odredbe Zakona o šumama po pitanju klasifikacije šuma prema stepenima ugroženosti od požara nisu usklađene sa četverostepenom klasifikacijom zemalja iz okruženja. U dva kantona nisu uopće izrađeni planovi zaštite šuma od požara, a samo u dva kantona su isti u potpunosti usklađeni sa pozitivnim zakonskim propisima. Neophodno je izradom novog zakona o šumama definirati četiri stepena ugroženosti šuma od požara, te izraditi pravilnik o

planovima zaštite šuma od požara, mjere i metode za procjenu ugroženosti šuma od požara, kao podzakonski akt.

- Analiza obaveza vlasnika šuma, šumarskih institucija i korisnika šuma po pitanju zaštite šuma od požara u skladu sa pozitivnim zakonskim aktima, pokazala je da Zakon o zaštiti od požara i vatrogastvu predstavlja osnovu za poduzimanje preventivnih mjera u sprečavanju šumskih požara. Prema odredbama ovog Zakona definirano je da se zaštita od požara u šumama, na šumskom i poljoprivrednom zemljištu organizira i provodi u skladu sa propisima koji se odnose na šume, šumsko i poljoprivredno zemljište. Neophodno je u novi zakon o šumama ugraditi odredbe koje definiraju organiziranje, osmatranje, gašenje šumskih požara, izvore finansiranja, obaveze korisnika i vlasnika šuma, lokalne zajednice, organa uprave, kantona i Federacije.
- Analizom načina provođenja, vremenskih rokova te izvora finansiranja za sanaciju opožarenih površina, utvrđeno je da se sanacija opožarenih površina ne provodi u predviđenom roku, koji je prema bivšoj zakonskoj regulativi iznosio dvije godine. Predloženo je da novi zakon o šumama treba da sadrži odredbu prema kojoj će period sanacije opožarenih površina iznositi četiri godine i definirati pojačan nadzor i mjere kontrole na požarištima, odnosno programima njihove sanacije.
- Na osnovu provedenih analiza o uspostavi sistema integralne zaštite šuma u Federaciji BiH predložen je sadržaj Federalnog programa integralne zaštite šuma od biotičkih i abiotičkih utjecaja. U cilju postizanja optimalnih efekata potrebno je izvršiti uspostavu integralnog programa zaštite šuma od abiotičkih i biotičkih faktora, koji uključuje sprečavanje bespravni sječa, te prijedlog mjera za kategorizaciju i rejonizaciju prema stepenu ugroženosti od požara.

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 2, kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku integralne zaštite šuma u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 2.3.1. Uspostavljanje Monitoring servisa zdravstvenog stanja šuma

Za realizaciju ovog cilja potrebno je osigurati kadrovske i materijalne pretpostavke za funkcioniranje Servisa kroz: angažovanje dovoljnog broja uposlenika na svim nivoima, dizajniranje baze podataka, izradu i ugradnju softvera, nabavku potrebne opreme i literature te provođenje odgovarajućeg edukacionog programa (održavanje kurseva i provjera obučenosti). Potom je potrebno obaviti prikupljanje podataka i testiranje funkcionalnosti Servisa, što podrazumijeva izradu karata sa bioindikacijskim tačkama i njihovo markiranje na terenu, snimanje potrebnih podataka na bioindikacijskim tačkama i izradu zbirnog izvještaja o početnom stanju te testiranje opreme. Po utvrđivanju funkcionalnosti Servisa, stvorit će se uvjeti za izradu i podnošenje aplikacije za prijem u mrežu *ICP Forest*.

Strateški cilj 2.3.2. Ratificiranje i primjena međunarodnih propisa iz oblasti integralne zaštite šuma

S obzirom na to da BiH nije potpisala značajan broj međunarodnih akata vezanih za oblast zaštite šuma, a da potpisane akte ne primjenjuje, potrebno je ratificirati i primijeniti međunarodne akte iz oblasti zaštite šuma i okoliša. U tu svrhu, federalna ministarstva za šumarstvo i okoliš pokrenut će inicijativu kod nadležnih organa za postupak ratifikacije preostalih konvencija, ugovora i sporazuma. Neophodno je u procesu izrade nove šumarske

legislative ugraditi odredbe međunarodno prihvaćenih propisa iz oblasti integralne zaštite šuma.

Strateški cilj 2.3.3. Zadovoljenje standarda rada službi protivpožarne zaštite u obrazovnom i infrastrukturnom pogledu

Realizacija ovog cilja provest će se kroz sljedeće četiri povezane aktivnosti: izučavanje značaja i mjera borbe protiv šumskih požara u šumarskom obrazovnom sistemu, formiranje edukacionih centara protivpožarne zaštite (trening centri), nabavka protivpožarnih vozila i opreme za gašenje šumskih požara i nabavka opreme i obuka kadrova za rano otkrivanje šumskih požara.

Strateški cilj 2.3.4. Donošenje nove legislative iz oblasti šumarstva

Za realizaciju postavljenog cilja neophodno je donijeti novi zakon o šumama FBiH koji bi bio usaglašen sa legislativom EU i relevantnim sektorskim zakonima i u kojem bi jasno bile utvrđene obaveze iz oblasti integralne zaštite šuma. Neophodno je zakonski definirati obaveznu izradu integralnog programa zaštite šuma od abiotičkih i biotičkih faktora koji bi uključivao i sprečavanje bespravničkih sječa te prijedlog mjera za kategorizaciju i rejonizaciju šuma prema stepenu ugroženosti od požara i vremenu sanacije opožarenih površina. Po donošenju zakonske regulative izradili bi se i odgovarajući podzakonski akti koji se odnose na pojedine aspekte integralne zaštite šuma (monitoring servis zdravstvenog stanja šuma i dijagnostičko-prognozna služba, planiranje i provođenje mjera integralne zaštite šuma, sadržaj planova zaštite šuma od požara, mjere i metode za procjenu ugroženosti šuma od požara).

2.4. GOSPODARENJE KRŠOM

Krš obuhvata oblike reljefa i hidrografske procese koji su vezani za krečnjačka i dolomitna područja, i u Bosni i Hercegovini prostire se duž cijele njene jugozapadne granice. I izvan ove, izrazito kraške oblasti, u unutrašnjosti BiH postoje manje izolirane ogoljele površine pretvorene u krš. Prema dosadašnjim istraživanjima na kršu je posebno izražen biodiverzitet, kako vaskularne flore, tako i mnogih životinjskih vrsta, posebno podzemne faune koja je u značajnoj mjeri endemična. Smatra se da u kršu BiH ima oko 3000 speleoloških objekata, a brojni su i ostali fenomeni krša, uključujući specifične hidrološke fenomene i krška polja jedinstvene prirodne i estetske vrijednosti. Šume na kršu, tamo gdje su preostale, imaju prije svega zaštitnu funkciju. Tla na kršu su plitka i evidentan je nedostatak vode tokom ljetnih mjeseci. Stalnom degradacijom nestaje biljni pokrov, tlo se ispira i nepovratno gubi te nastaju goleti nepodesne za pošumljavanje. Potrebno je imati u vidu sve navedene karakteristike prilikom razumijevanja uloge i značaja šumskih ekosistema i šumarstva na kršu. Gospodarenje šumama na kršu najčešće je ekonomski neopravdano. Stoga šume na kršu trebaju imati prevashodno zaštitnu funkciju koja se ogleda u zaustavljanju erozionih procesa, reguliranju vodnog režima, ublažavanju klimatskih ekstrema i osiguranju ostalih općekorisnih funkcija. U tom smislu, neophodna je podrška i angažiranost najšire društvene zajednice i svih nivoa vlasti u unapređenju stanja šumskih ekosistema na kršu. Na bazi analize relevantnih domaćih i međunarodnih iskustava i dokumenata, identificirani su problemi u vezi s gospodarenjem kršom i mogućnosti njihovog prevazilaženja. Pri tome su analizirana i ograničenja koja proizilaze iz trenutnog političkog, pravnog i institucionalnog okvira, uz uvažavanje specifičnog socio-ekonomskog, političkog i ekološkog okruženja. Na temelju identificiranog stanja dati su prijedlozi za unapređenje organizacije, gospodarenja i finansiranja šumarstva na kršu, te mjere zaštite šuma i očuvanja biološke raznolikosti. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada, utvrđeno je sljedeće:

- Neuređeno stanje u sektoru šumarstva FBiH po pitanju višegodišnje nefunkcionalne organizacije i neprovođenja zacrtanih mjera šumarske politike, doveli su do toga da su šume i šumarstvo na kršu u izuzetno teškom položaju.
- Problemi šumskih ekosistema na kršu posebno se ogledaju u kontinuiranoj degradaciji, smanjenju površina pod šumom i izloženošću šumskih ekosistema utjecaju biotskih i abiotskih agenasa u uvjetima izmijenjenih klimatskih prilika.
- Pored izuzetno bogate biološke, geološke i hidrološke raznolikosti, područje krša karakterizira veliki broj endemičnih, rijetkih, ugroženih, ljekovitih i aromatičnih vrsta. Istraženost ovog bogatstva biološke raznovrsnosti još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou što, pored obaveze nadležnih institucija da provedu ova istraživanja, predstavlja važnu osnovu za realizaciju međunarodno relevantnih istraživačkih projekata, pogotovo u kontekstu EU integracija.
- Poseban problem predstavlja sistem finansiranja šumarstva na kršu. Skoro po pravilu, prihodi od prodaje drveta i nedrvenih proizvoda preduzeća šumarstva na kršu nedovoljni su za pokrivanje minimalnih troškova gospodarenja. U tom smislu, neophodno je osigurati dodatne izvore finansiranja šumarstva na kršu, posebno za radove kojima je cilj unapređenje stanja šuma i šumskih površina na kršu (pošumljavanje, uzgojne mjere, integralna zaštita šuma, borba protiv požara itd.).

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 2, kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku unapređenja gospodarenja šumskim resursima na kršu u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 2.4.1. Unapređenje organizaciono-finansijskih aspekata upravljanja i gospodarenja šumskim resursima na kršu

Postojeća neodgovarajuća organizacija upravljanja i gospodarenja šumskim resursima na kršu treba biti unaprijeđena u procesu donošenja novih zakonskih rješenja u šumarstvu FBiH. Pri tome je potrebno ponuditi rješenja u vezi s preciznim definiranjem granica područja krša, gospodarsko-teritorijalne organizacije, planskih dokumenata, broja i nadležnosti poslovnih subjekata šumarstva koji bi gospodarili kršem i politike ljudskih resursa. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti pitanjima institucionalne nadležnosti u smislu upravljanja i eventualnog formiranja jedinstvenog stručnog tijela za planiranje, upravljanje i gospodarenja kršem, uz poštivanje važećeg ustavnog okvira. Finansiranje šumarstva na kršu treba se provoditi na način da se osiguraju sredstva iz različitih izvora. Ovdje je neophodno precizno naznačiti koji se poslovi finansiraju iz kojih izvora, kako bi se osigurao njihov kontinuiran, namjenski i transparentan utrošak.

Strateški cilj 2.4.2. Izdvajanje područja na kršu koja su od izuzetnog značaja za očuvanje biodiverziteta

U cilju očuvanja biološke raznolikosti na kršu, neophodno je izvršiti determinaciju, kartiranje i obilježavanje staništa endemskih, rijetkih i ugroženih vrsta flore i faune, te predložiti područja koja bi se izdvojila u skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima zaštite prirode.

Strateški cilj 2.4.3. Održivo gospodarenje visokim šumama na kršu

Gospodarenje visokim šumama na kršu treba biti zasnovano na ekonomskim i ekološkim osnovama, kako se nepravilnim mjerama gospodarenja ne bi narušila stabilnost ovih šuma. Kod planiranja gospodarenja ovim šumama moraju se primjenjivati sistemi gospodarenja koji će osigurati njihovu stabilnost i unapređenje. Neophodno je pristupiti reviziji postojećih sistema gospodarenja šumama na kršu i nova rješenja uključiti u planske dokumente.

Strateški cilj 2.4.4. Povećanje površine šuma na kršu pošumljavanjem

Da bi se ostvario ovaj strateški cilj, neophodno je provesti klasifikaciju šumskih goleti na kršu prema njihovoj pogodnosti za pošumljavanje. S tim u vezi, potrebno je izvršiti i unapređenja/prilagođavanja metodike taksacionih snimanja u šumarstvu. Kao preduvjet za uspješnu realizaciju pošumljavanja i povećanje površine šuma na kršu, neophodno je unaprijediti postupke izdvajanja sjemenskih objekata, izvršiti revitalizaciju rasadnika i pratećih objekata za proizvodnju sjemena i sadnica prilagođenih potrebama za pošumljavanje krša, unaprijediti postojeću šumsku transportnu infrastrukturu i optimizirati izbor vrste drveća i tehnike sadnje na kršu.

Strateški cilj 2.4.5. Poboljšanje kvaliteta postojećih šuma melioracijom izdanačkih šuma na kršu

Da bi se ostvario ovaj cilj, neophodno je provesti klasifikaciju izdanačkih šuma na kršu s obzirom na uzgojne potrebe. Na osnovu provedene klasifikacije izradile bi se karte izdanačkih šuma i šibljaka na kršu sa prioritetima u pogledu rekonstrukcije i prevođenja u viši uzgojni oblik.

Strateški cilj 2.4.6. Unapređenje integralne zaštite šuma i biljnog pokrova na kršu

U cilju sveobuhvatne zaštite šuma i biljnog pokrova na kršu, potrebno je unaprijediti postojeće i razviti nove mjere zaštite od požara, ilegalnih sječa i neovlaštenog prekomjernog korištenja biljnog pokrova, sprečavanje intenzivne ispaše i brsta, pojave kalamiteta insekata i drugih uzročnika biljnih bolesti. U tom smislu, potrebno je uspostaviti efektivnu i efikasnu službu integralne zaštite, te donijeti odgovarajuću regulativu koja bi propisivala mjere i preporuke neophodne za osiguranje integralne zaštite šuma i biljnog pokrova na kršu.

TEMATSKA CJELINA 3. SOCIO-EKONOMSKI ASPEKTI GOSPODARENJA ŠUMSKIM RESURSIMA

PRINCIPI:

Šume i šumsko zemljište trebaju osigurati višestruke koristi za društvo, i kao takve trebaju biti sveukupno vrednovane.

Značaj i uloga sektora šumarstva u ekonomskom i društvenom razvoju treba biti prepoznatljiva.

Zvanični statistički podaci koji se odnose na sektor šumarstva trebaju biti adekvatno iskazani u skladu sa međunarodnim standardima.

Poslovanje preduzeća šumarstva zasnovano je na operativnom i strateškom planiranju.

Računovodstveno evidentiranje i izrada kalkulacija u svim segmentima poslovanja šumarskih preduzeća provodi se na jedinstven i jednoobrazan način.

Vlasnik šuma i šumskog zemljišta provodi kontinuirano praćenje pokazatelja poslovanja preduzeća šumarstva.

Poslovanje preduzeća šumarstva i njihova konkurentnost zasniva se na tržišnim principima uz osiguranje transparentnosti i dostupnosti informacija javnosti.

Za razvoj multifunkcionalnog šumarstva osigurava se stabilan, participativan i transparentan sistem finansiranja.

Svim korisnicima šumskih resursa kao javnog dobra potrebno je osigurati jednakopravnost kod korištenja.

Vlasnicima šume pripada pravo naknade po osnovu korištenja njihovog resursa.

Gospodarenje šumskim resursima mora biti ekonomski opravdano, okolišno prihvatljivo i društveno odgovorno.

Sociološki aspekt šuma uz uvažavanje znanstvenih dostignuća treba biti prepoznat u šumarskoj legislativi.

Multifunkcionalno šumarstvo treba osigurati uravnotežen odnos zadovoljenja potreba različitih interesnih grupa u odnosu na mnogobrojne funkcije šuma.

U razvoju urbanog i periurbanog šumarstva primjenjuje se planski pristup uz poštivanje međusektorskog dijaloga i suradnje.

Formiranje i upravljanje zaštićenim područjima u funkciji je razvoja ruralnih područja i unapređenja socijalnog aspekta gospodarenja šumama.

U cilju osiguranja finansijskih sredstava za unapređenje socijalnog aspekta gospodarenja šumskim resursima primjenjuje se inovativan pristup.

Korištenje šumske transportne infrastrukture u skladu sa zakonskim propisima nikome ne može biti uskraćeno.

Svi korisnici šumske transportne infrastrukture participiraju u troškovima njene gradnje i održavanja, srazmjerno koristi koju imaju njenim korištenjem.

Šumska transportna infrastruktura projektira se, gradi i održava u skladu sa najnovijim naučno-stručnim dostignućima, dobrim praksama i tehničkim elementima koji osiguravaju sigurnost svim korisnicima, uz poštivanje zakonskih odrednica.

Šumska transportna infrastruktura jeste dobro od općeg značaja i ne može se privatizirati.

Optimalna otvorenost šuma utvrđena dugoročnim planovima otvaranja na nivou šumskogospodarskog područja, predstavlja zadovoljavajući nivo otvorenosti šuma u Federaciji BiH.

3.1. VRIJEDNOST ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA

Šuma je javno dobro koje pruža dvije grupe koristi za ljudsko društvo. U prvu grupu spadaju materijalna dobra koja se najčešće pojavljuju u formi šumskih drvnih sortimenata i tzv. nedrvnih šumskih proizvoda, kao što su razni plodovi, ljekovito i jestivo bilje, gljive, smola, pluto, drveni ugalj i dr. U drugu grupu spadaju koristi materijalne (turizam, zaštita od erozije, povećanje prinosa u poljoprivredi, reguliranje vodnog režima i sl.) i nematerijalne prirode (povoljan utjecaj na zdravlje, mogućnost psiho-fizičke rekreacije, estetski aspekt i sl.). Uprkos tome, ukupna vrijednost šuma kao ekosistema i šumskih zemljišta nije utvrđena korištenjem naučno utemeljenih metoda. U takvim okolnostima, vlasnik ne raspolaže sa podacima o vrijednosti ovog, za širu društvenu zajednicu izuzetno važnog javnog dobra. U mnogim su zemljama razvijene različite metode sveukupnog vrednovanja šumskih resursa na osnovu kojih se vrši kategorizacija šuma prema njihovoj ukupnoj vrijednosti. Vrednovanje šuma, na osnovu kojeg se može razumjeti doprinos šuma, šumarstva i drvne industrije nacionalnoj ekonomiji i društvu u cijelosti, predstavlja jedan od najvažnijih preduvjeta za unapređenje gospodarenja šumskim resursima i kreiranje cjelovite šumarske politike i strategije na nivou Federacije BiH. Na temelju identificiranih glavnih proizvoda i usluga koje šuma kao javno dobro daje društvu, utvrđene su naučno utemeljene pretpostavke za procjenu ukupne vrijednosti šumskih ekosistema. To će svakako dati doprinos potpunom razumijevanju koristi koje društvo ima od šume i doprinosa šumarstva nacionalnoj ekonomiji. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Analizom glavnih proizvoda i usluga šuma u Federaciji BiH dat je detaljan pregled svih proizvoda od šume koji se realno mogu koristiti. Uočeno je da poslovni sistemi šumarstva u Federaciji BiH, s obzirom na izuzetne mogućnosti korištenja različitih proizvoda i usluga šuma, nisu razvili širi portfolio proizvoda i usluga. Promjene u zahtjevima društva u odnosu na šumske resurse, nameću potrebu razvoja naprednijeg programa proizvoda i usluga, koje bi preduzeća šumarstva trebala ponuditi tržištu i javnosti. Zavisnost preduzeća šumarstva isključivo od drveta ne može osigurati dugoročnu održivost šumskih

ekosistema. Vlasnik državnih šuma ima interes za korištenje ukupnih proizvodnih potencijala te bi trebao od korisnika (preduzeća) zahtijevati njihovo sveukupno korištenje u cilju povećanja ukupnog prihoda i povećanja ukupne novostvorene vrijednosti u sektoru šumarstva. Neophodno je da šumarska preduzeća diverzificiraju poslovno-proizvodni portfolio, što bi utjecalo i na osiguranje održivosti šumskih ekosistema.

- Detaljnom analizom relevantnih svjetskih iskustava u utvrđivanju sveukupnih vrijednosti šuma i šumskih zemljišta, došlo se do općeg zaključka da ne postoji usaglašena metoda izračunavanja sveukupne vrijednosti šuma. Posebne se poteškoće javljaju u vrednovanju netržišnih vrijednosti proizvoda i usluga za koje se primjenjuju različite metode. Postoji niz faktora koji ograničavaju realnu procjenu vrijednosti. Subjektivnost je jedan od osnovnih ograničavajućih faktora a rezultati procjene različitih interesnih grupa mogu biti različiti, što zavisi od procjene očekivanih prihoda i troškova u budućnosti. Zbog toga je procijenjena vrijednost šume u mnogim slučajevima često različita. Otežavajuća okolnost je i činjenica da sveukupna vrijednost šuma u FBiH nikada do sada nije utvrđena. Sveukupno vrednovanje šuma važno je iz više razloga, a prije svega u cilju objektivnog obeštećenja u slučajevima nastanka šteta bilo kog oblika, utvrđivanja rente na osnovu korištenja šuma, određivanja iznosa za korištenje općekorisnih funkcija šuma, davanja koncesija na trgovinu karbonom itd. Zato je potrebno na bazi svjetskih iskustava razvijati metodiku kojom će biti obuhvaćene sve vrijednosti, odnosno sve funkcije šuma.
- Budući da u FBiH ne postoji jedinstvena metodika sveukupnog vrednovanja šumskih resursa, potrebno je predložiti elemente iste sa smjernicama za kategorizaciju šuma prema njihovoj ukupnoj vrijednosti. Pri izradi ove metodike potrebno je: (1) odrediti svrhu (namjenu) vrednovanja, (2) definirati glavne proizvode i usluge koje šuma pruža, (3) izvršiti kategorizaciju proizvoda i usluga na direktne vrijednosti – tržišna vrijednosti (drvo i proizvodi od drveta, nedrvni šumski proizvodi) i netržišne upotrebne vrijednosti (npr. rekreacija, edukacija, nauka), kao i indirektnu vrijednost (ekološko-zaštitne vrijednosti).
- Obračun direktnih i indirektnih vrijednosti bazirati na tržišnim principima ili različitim netržišnim metodama (npr. spremnost konzumenta da plati za uslugu) koje netržišne vrijednosti pretvaraju u tržišne. Za vrednovanje direktnih koristi mogu se primijeniti klasične metode vrednovanja. Proučavajući metode vrednovanja indirektnih koristi koje se koriste u svijetu, treba koristiti iskustva zemalja sa sličnom kulturološko-historijskom tradicijom, ekološko-sociološkim ambijentom, stupnjem ekonomskog razvoja, nivoom razvoja ekološke svijesti i sl. Sveukupna vrijednost šuma dobivena kombinacijom klasičnih metoda vrednovanja i predloženom metodom vrednovanja općekorisnih funkcija šuma, mogla bi poslužiti kao osnova za kategorizaciju šuma prema njihovoj vrijednosti, a u zavisnosti od kategorije šume odrediti prioritete za investiranje i kreiranje različitih poslovnih odluka. Zato je neophodno da nadležne federalne institucije osiguraju politički konsenzus, finansijska sredstva i odgovarajuću kadrovsku osnovu za provođenje sveukupnog vrednovanja šuma i šumskog zemljišta i njihovu kategorizaciju.
- BDP Federacije BiH je u posljednjih deset godina imao kontinuiran trend rasta, izuzev 2009. godine u kojoj su došli do izražaja globalni ekonomski poremećaji. BDV proizvodnje u šumarstvu FBiH je u analiziranom periodu imala relativno spor porast, što je imalo za posljedicu opadanje procentualnog udjela BDV proizvodnje u šumarstvu u ukupnom BDP FBiH sa 1.27% na 0.67% od ukupnog BDP FBiH. Analiza drvnog sektora, koga čine sve prerađivačke djelatnosti bazirane na drvetu i proizvodnji namještaja od drveta, pokazuje pozitivan trend BDV, ali je relativno učešće BDV proizvodnje drvnog sektora u BDP Federacije BiH kontinuirano opadalo u analiziranom periodu sa 1.63% na 1.27%. Logično, i zajedno su ovi sektori imali opadajući trend učešća u BDP i to sa 2.9% na 1.9% u

ukupnom BDP FBiH. S obzirom na raspoložive potencijale šumskih resursa, može se reći da je postotak učešća šumarstva i drvne industrije u BDP prilično nizak. Uz značajna investiciona ulaganja i unapređenje proizvodno-poslovnog portfolija, obim proizvodnje u šumarstvu objektivno se može povećati. Doprinos šumarstva cjelokupnoj nacionalnoj ekonomiji daleko je veći od pokazatelja učešća bruto društvene vrijednosti u ukupnom bruto društvenom proizvodu. Doprinos ekološko-zaštitnih vrijednosti šuma nije jednostavno iskazati zbog postojanja niza ograničenja, ali postoje pozitivna iskustva iz svijeta koja svakako treba koristiti.

- Analizom ključnih ekonomskih pokazatelja utvrđeno je sljedeće: (1) ukupna vrijednost izvoza i uvoza svih roba u FBiH imala je rastući trend, ali uz stalni porast deficita, dok je vrijednost uvoza i izvoza proizvoda šumarstva bila u stalnom porastu uz ostvareni suficit, (2) relativno učešće vrijednosti izvoza šumarstva u ukupnom izvozu Federacije BiH u analiziranom periodu variralo je od 0.92% do 1.51%, (3) u strukturi izvezenih proizvoda šumarstva u ovom periodu uočava se trend kontinuiranog povećanja učešća vrijednosti ogrjevnog drveta i drvenog uglja, dok je opadalo učešće oblovine, (4) udio uvoza proizvoda šumarstva u ukupnom uvozu u analiziranom periodu iznosi od 0.03% do 0.17% sa trendom povećanja, (5) pored povećanja vrijednosti uvezenog drvenog uglja i ogrjevnog drveta, značajan porast u ukupnom uvozu čini vrijednost trupaca, (6) drvoprerađivačka industrija je u analiziranom periodu ostvarila suficit, (7) relativno učešće izvoza drvoprerađivačke industrije u izvozu Federacije BiH imalo je opadajući trend od 15.8% do 6.7%, a s druge strane procentualno učešće vrijednosti uvoza u ukupnom uvozu FBiH iznosi od 1.63% do 2.16%, (8) šumarstvo i prerađivačka industrija zajedno su imale pozitivan trend kako izvoza tako i uvoza, s tim što je izvoz rastao sporijim tempom od uvoza, (9) udio izvoza šumarstva i drvoprerađivačkog sektora zajedno je konstantno opadao od 17% do 7.4 % od ukupne vrijednosti izvoza FBiH, (10) udio uvoza proizvoda šumarstva i drvne industrije u ukupnom uvozu FBiH u analiziranom periodu imao je isti trend i iznosio je 1.7% do 2.2%.
- Navedeni pokazatelji ukazuju na nezadovoljavajući trend učešća vrijednosti šumarstva i drvne industrije u ukupnom izvozu Federacije BiH. S obzirom na komparativne prednosti sektora šumarstva, kao i na potencijalne prilike, postoji realna osnova za uspješan razvoj djelatnosti prerade drveta, i to sa većim stepenom finalizacije, kako bi se povećala dodana vrijednost proizvodnje. To podrazumijeva značajna investiciona ulaganja u razvoj drvne industrije, što treba sagledati u kontekstu stvaranja mogućnosti za razvoj poduzetništva i stranih ulaganja. Na taj način će se povećati bruto društvena vrijednost sektora i doprinijeti povećanju ukupnog BDP Federacije BiH. S druge strane, nužno je različitim ekonomsko-regulatornim instrumentima stimulirati izvoz finalnih proizvoda, ali isto tako destimulirati izvoz proizvoda sa niskim stupnjem obrade (npr. trupci, rezana građa i sl.), izbjegavajući nepopularne administrativne mjere zabrane izvoza.
- Također je potreban razvoj marketinških aktivnosti i primjena različitih instrumenata marketinga koji mogu promovirati korištenje domaćih proizvoda od drveta (kampanje, sajamski nastupi, promotivne aktivnosti, stvaranje brendova i sl.). Orijentacija na korištenje domaćih proizvoda bi potakla razvoj prerađivačkih djelatnosti, povećanje mogućnosti upošljavanja i sprječavanje odliva deviznih sredstava za uvoz proizvoda koji se mogu uspješno proizvoditi i u vlastitoj režiji.
- Pored prerade drvne sirovine, raspoloživi potencijali različitih sporednih šumskih proizvoda, ljekovitog bilja, gljiva, šumskih plodova, eteričnih ulja, smole, šumske biomase itd. predstavljaju realnu pretpostavku za razvoj prerade tzv. nedrvnih proizvoda. Sve to daje izuzetne šanse za razvoj privatnog poduzetništva u šumarstvu. Za realizaciju ovih

aktivnosti potrebna su visoka marketinška znanja i sposobnosti. To podrazumijeva postojanje razvijene marketinške službe koja će pratiti i analizirati trendove na međunarodnom tržištu proizvoda šumarstva i drvne industrije.

- Analiza ukupnog broja zaposlenih i broja zaposlenih u šumarstvu i prerađivačkoj industriji koji se bazira na drvetu, uključujući javni i privatni sektor u Federacije BiH, pokazala je da prema važećem Zakonu o klasifikaciji djelatnosti BiH, oblast šumarstvo i iskorištavanje šuma pripada području poljoprivrede, šumarstvo i ribolov. Podaci o broju zaposlenih koje objavljuje statistika BiH za oblast šumarstva i iskorištavanja šuma odnosi se na broj uposlenih u ŠPD i društvima koja za njih vrše usluge u šumarstvu. Relativni udio zaposlenih u šumarstvu i iskorištavanju šuma u analiziranom periodu u ukupnom broju zaposlenih u FBiH imao je opadajući trend sa 1.6% na 1.2%. Broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji na bazi drveta u analiziranom periodu imao je, također, opadajući trend sa 3.8% na 2.8% od ukupnog broja zaposlenih u FBiH, dok je krajem 80-ih godina ovaj postotak iznosio oko 10%. Iskazani podaci o broju zaposlenih su nerealni usljed izražene pojave „rad na crno“, koji je u značajnoj mjeri prisutan, posebno u privrednim društvima koja izvoze usluge sječe i izvoza u prerađivačkoj industriji. Angažman nadležnih inspeksijskih organa u suzbijanju ove pojave mogao bi bitno izmijeniti stanje broja uposlenih u sektoru šumarstva i drvne industrije. Šumarstvo i drvna industrija, realno, pružaju mogućnosti za veću uposlenost u odnosu na zvanične statističke podatke. Pretpostavke za to su realizacija proizvodnje raspoloživog etata, unapređenje proizvodno-poslovnog portfolija i povećanje stepena finalizacije.
- Analizom načina i procedura iskazivanja oficijelnih statističkih podataka koji se odnose na šumarstvo utvrđeno je da se klasifikacija djelatnosti u BiH zasniva na statističkoj nomenklaturi ekonomskih aktivnosti Evropske unije NACE REV, koja je usporediva sa međunarodnom klasifikacijom djelatnosti Ujedinjenih naroda, te se usklađuje sa njihovim promjenama. Agencija za statistiku BiH nadležna je da donosi odluke o klasifikaciji djelatnosti BiH u suradnji sa Federalnim zavodom za statistiku i Zavodom za statistiku Republike Srpske. Aktivnosti u šumarstvu BiH prate se kroz propisane statističke obrasce. Nedostatak se ogleda u nepostojanju statističkih obrazaca u kojima se obrađuju cijene proizvoda u šumarstvu i ekonomski računi u šumarstvu. Za statistiku vanjske trgovine je glavni izvor podataka Jedinična carinska isprava (JCI). Nedostatak se ogleda u tome što se kroz statistiku vanjske trgovine ne vrši objava analitičkih podataka o uvozu/izvozu drveta po vrsti, cijenama i jedinici mjere. U BiH ne postoji registar davalaca podataka koji bi koristio lakšem dobivanju analitičkih podataka neophodnih određenim korisnicima – izvještaji za državni i privatni sektor prikupljaju se od strane različitih davalaca. Kroz statistička izvještavanja u Federaciji BiH nije predviđeno praćenje lovne privrede, što je neophodno s obzirom na njen značaj.
- S obzirom na važnost sektora šumarstva u FBiH i njegove mnogobrojne koristi koje se ne mogu tržišno valorizirati, postoji opravdan razlog da se u klasifikaciji djelatnosti šumarstvo izdvoji kao posebna djelatnost. To podrazumjeva punu uključenost Federalnog ministarstva za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo kod definiranja zadataka programa statističkih istraživanja i iskazivanja statističkih podataka u FBiH.

Na osnovu analiza provedenih za aktivnosti iz djelokruga rada, predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa FBiH koji su prikazani na početku poglavlja 3, kao i strateški ciljevi usmjereni definiranju naučno utemeljenih pretpostavki za procjenu ukupne vrijednosti šumskih ekosistema u cilju potpunog razumijevanja koristi koje društvo ima od šume i doprinosa šumarstva nacionalnoj ekonomiji.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.1.1. Ukupno vrednovanje šumskih resursa i osiguranje njihovog održivog korištenja

Kako bi se postigla maksimalna korist od šuma, potrebno je u skladu s namjenom izvršiti valorizaciju svih funkcija šuma te provoditi aktivnosti koje će osigurati njihovo održivo korištenje. Zbog toga je potrebno razviti metodiku u skladu s potrebom iskazivanja vrijednosti i namjenom, odnosno definirati regulatorni okvir. Na bazi utvrđene metodike izvršiti obračun sveukupne vrijednosti šuma i šumskog zemljišta, što je osnova za kategorizaciju šuma prema njihovoj vrijednosti. U cilju prepoznavanja i uvažavanja svih funkcija šuma od strane cjelokupne društvene zajednice, potrebno je unapređenje odredbi šumarske legislative, kao i legislative unutar drugih sektora, koji posredno ili neposredno imaju korist od šume. Pored toga, neophodno je jačanje institucionalnih kapaciteta ovih sektora u cilju promoviranja intersektorske suradnje, uz osiguranje zakonskog i institucionalnog okvira za podršku ekološkim i zaštitnim funkcijama. Također je potrebno razviti postupke efikasnog korištenja sredstava namijenjenih očuvanju i unapređenju stanja šuma.

Strateški cilj 3.1.2. Jačanje uloge sektora šumarstva u ekonomskom i društvenom razvoju FBiH

Kako bi se ojačala uloga sektora šumarstva u ekonomskom i društvenom razvoju FBiH, potrebno je uspostaviti optimalni model organizacije gospodarenja šumskim resursima koji bi doveo do povećanja vrijednosti postojećeg obima proizvodnje (potpuna realizacija planova proizvodnje, racionalno korištenje sirovine, prodaja proizvoda uz primjenu tržišnih principa, stimulativne mjere za izvoz proizvoda od drveta sa većim stupnjem finalizacije), unapređenja proizvodno-poslovnog portfolija preduzeća, na način identifikacije raspoloživih potencijala šumskih drvnih i nedrvnih proizvoda i izradu planova njihovog korištenja, mogućnosti pružanja različitih vrsta usluga (turizma, rekreacije, lovstva i sl.) te uspostave i jačanja marketinške funkcije u šumarstvu i drvnoj industriji.

Strateški cilj 3.1.3. Unapređenje metodike iskazivanja zvaničnih statističkih podataka iz sektora šumarstva i njeno usklađivanje sa zahtjevima EUROSTAT-a

U cilju osiguranja kvalitetne međunarodne usporedivosti statističkih podataka iz sektora šumarstva BiH sa drugim zemljama EU i izvan nje, potrebno je pristupiti unapređenju forme postojećih i izradi novih statističkih obrazaca, unapređenju načina iskazivanja i objavljivanja podataka, te osiguranju dostupnost podataka potencijalnim korisnicima, a sve u skladu sa zahtjevima EUROSTAT-a.

3.2. PLANIRANJE, EKONOMIKA I MARKETING ŠUMARSKOG POSLOVANJA

U periodu dogovorne ekonomije i dohodovne povezanosti sa drvnom industrijom, sektor šumarstva nije bio tržišno orijentiran, a strateško planiranje na nivou poslovnih sistema bilo je u znatnoj mjeri zapostavljeno. Sa promjenom društveno-političkog i ekonomskog okruženja, preduzeća šumarstva postepeno nastoje organizirati svoje aktivnosti u skladu sa tržišnim okolnostima. Međutim, strateško i operativno planiranje na nivou preduzeća još uvijek je nedovoljno razvijeno. Nepostojanje jedinstvenog sistema računovodstvene i prakse izrade kalkulacija u svim preduzećima šumarstva, otežava međusobno poređenje rezultata poslovanja i efekata gospodarenja šumskim resursima. Uz različite pristupe u kreiranju cijena i nedovoljno korištenje svih potencijala domaćih i međunarodnih tržišta, poseban problem predstavlja orijentiranost preduzeća isključivo na prihode od šumskih drvnih sortimenata. To u

značajnoj mjeri otežava profitabilno orijentirano i dugoročno stabilno poslovanje preduzeća šumarstva. Razumijevanje postojećih praksi i mogućnosti unapređenja planiranja na nivou poslovnih sistema šumarstva, te promoviranje tržišno orijentiranog poslovanja u šumarstvu, trebaju biti neizostavni segmenti šumarske politike i strategije razvoja sektora šumarstva. Na temelju analize postojećeg sistema poslovnog planiranja i mikroekonomskih aspekata poslovanja u preduzećima šumarstva Federacije BiH, predložene su smjernice za unapređenje postojećeg stanja, u smislu razvoja sektora šumarstva, sa posebnim naglaskom na promoviranje principa tržišnog poslovanja. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Iako dugoročno planiranje predstavlja osnovu procesa upravljanja svakog poslovnog sistema, strateško planiranje nije prisutno u praksi planiranja preduzeća šumarstva u FBiH. Zakon o javnim preduzećima u FBiH propisuje samo obavezu izrade godišnjih i trogodišnjih (srednjoročnih) planova poslovanja. I ranija i važeća zakonska regulativa u šumarstvu je pod pojmom „planiranja u šumarstvu” podrazumijevala isključivo izradu i realizaciju odredbi tehničke planske dokumentacije (šumsko privredna osnova, godišnji plan gospodarenja i izvedbeni projekat).
- Usvajanje jedinstvene metodike za izradu desetogodišnjih strateških planova u preduzećima šumarstva preduvjet je za primjenu strateškog planiranja i poštivanja principa korporativnog upravljanja u šumarstvu. Ta bi metodika uključivala (ali se ne bi ograničavala) sljedeće aspekte: prikaz upravljačke, vlasničke i pravne strukture, zakonski okvir za izradu i donošenje plana, period za koji se plan izrađuje, procedure donošenja i usvajanja, poslovna misija, vizija i realni strateški ciljevi, analiza eksternog i internog poslovnog okruženja, odgovarajuće strategije za dostizanje ciljeva, instrumenti strateške kontrole, izabrani planski parametri i ključni pokazatelji poslovnih performansi.
- U cilju unapređenja strateškog planiranja i poštivanja principa korporativnog upravljanja u šumarskom poslovanju FBiH, predlaže se izrada jedinstvene metodike kontinuiranog (svakogodišnjeg) *benchmarkinga* radi utvrđivanja i praćenja seta ključnih indikatora – pokazatelja poslovanja sa ekološkog, sociološkog i ekonomskog aspekta. Na taj način bi se osiguralo praćenje izvršenja strateških ciljeva u pojedinim preduzećima i stvorile pretpostavke za kontinuirano unapređenje poslovnih performansi. Pretpostavka za uspješno provođenje *benchmarkinga* jeste primjena jedinstvenog pristupa u izradi kalkulacija u svim segmentima šumarskog poslovanja, te računovodstveno evidentiranje na istim principima i osnovama u svim preduzećima šumarstva.
- Ne postoji jedinstvena metodika izrade srednjoročnih i godišnjih planova poslovanja u preduzećima šumarstva. Radi osiguravanja blagovremenih i jednoobraznih informacija o svim aspektima poslovanja preduzeća šumarstva na području FBiH koje su potrebne vlasniku šuma i javnoj šumarskoj administraciji, neophodno je izraditi jedinstvenu metodiku za izradu godišnjih i srednjoročnih planova (razlika bi bila samo u nivou analize i obrade podataka), koja bi uključivala (ali se ne bi ograničavala) sljedeće planske aspekte: proizvodnja i prodaja ŠDS i ostalih proizvoda šumarstva (drvnih i nedrvnih), rasadnička proizvodnja, šumsko-uzgojni i radovi na zaštiti šuma, biološka obnova šuma, radna snaga i ljudski resursi, prihodi i rashodi (po vrsti) sa uporednim pokazateljima iz prethodnog perioda, finansijski pokazatelji poslovanja, marketing, tržište, investicije, ulaganja u stalna sredstva i odnosi sa javnošću.
- Analiza dosadašnjih iskustava u praksi računovodstvenog evidentiranja i praćenja bioloških investicija u šumarstvu pokazala je neujednačenost (sredstva izdvojena za prostu reprodukciju trebala su se voditi na posebnom računu preduzeća, a sredstva za

proširenu reprodukciju uplaćivati u korist budžeta FBiH i budžeta kantona). Također je uočeno da su pri evidentiranju korištenja rezervisanih sredstava proste reprodukcije preduzeća koristila različite pristupe. Kod „bruto” principa evidentiranja, ostvareni radovi evidentirani su u istom iznosu, kao prihod i kao rashod. Preduzeća koja su primjenjivala „neto” princip vršila su evidentiranja kroz umanjenje rashoda za ostvarene troškove bioloških investicija. U skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardom (MRS 37) rezerviranje za rashode i obaveze moguće je samo za onaj dio sredstava proste reprodukcije koja se planiraju utrošiti za buduće izdatke (koji imaju karakter troškova/rashoda u računovodstvenom smislu), dok se za planirani dio sredstava proste reprodukcije koja se planiraju utrošiti za povećanje sredstava (npr. izgradnja kamionskih puteva) ne može izvršiti rezerviranje. Izdvajanje sredstava za proširenu reprodukciju ne može imati tretman rezerviranja i preduzeća su ova izdvajanja trebala evidentirati kao trošak. Uredba o šumama FBiH otklonila je ove nedostatke i predvidjela drugačiji način prikupljanja i trošenja sredstava biološke reprodukcije. Za sredstva proste reprodukcije, korisnik državnih šuma više ne vrši rezerviranje, već se poslovi biološke obnove izvršavaju u obimu koji je predviđen šumskogospodarskim osnovama i evidentiraju kao trošak tekuće godine.

- Analiza dosadašnjih iskustava kod izrade kalkulacija u svim segmentima šumarskog poslovanja u FBiH pokazala je da se kao osnova za izradu planskih kalkulacija koriste postojeći normativi o utrošku materijala i radne snage. Zbog razlika u normativima među pojedinim preduzećima, kao i razlika u strukturi troškova, otežana je uporedivost podataka. Neophodno je usvojiti odgovarajuće akte kojim bi se uredila ova problematika u smislu stvaranja pretpostavki za ispunjenje osnovnih zahtjeva pri izradi kalkulacija (tačnost, preglednost, prilagođenost i uporedivost). Jedinствен pristup u izradi kalkulacija u šumarskom poslovanju trebao bi se bazirati na sljedećim principima: sveobuhvatnost direktnih i indirektnih troškova, tačnost (obračun baziran na usvojenim normativima) te izrada kalkulacija prema vremenu i načinu izrade.
- Kada je riječ o računovodstvenom evidentiranju i praćenju, analiza je pokazala neujednačenost između preduzeća šumarstva u FBiH po pitanju tačnosti, pouzdanosti, sveobuhvatnosti, pravovremenosti i pojedinačnog iskazivanja poslovnih događaja, kao jedinstvenih principa koji proizilaze iz Međunarodnih računovodstvenih standarda i pozitivnih zakonskih propisa FBiH (primjeri: evidentiranje šuma kao kapitala preduzeća vs. evidentiranje kroz vanbilansne evidencije, „neto“ vs. „bruto“ princip u evidentiranju bioloških investicija itd.). U cilju omogućavanja uporedivosti evidencija o imovini preduzeća šumarstva i rezultatima njihovog poslovanja, potrebno je donijeti odluke kojima bi se otklonili uočeni nedostaci (npr. utvrditi proceduru isknjižavanja vrijednosti šuma iz kapitala šumarskih preduzeća).
- Analiza poslovno-proizvodnog portfolija preduzeća šumarstva u Federaciji BiH ukazuje na orijentiranost ka proizvodnji drvne mase. Potencijali i tržišne mogućnosti za unapređenje poslovno-proizvodnog portfolija preduzeća šumarstva značajni su, ali uglavnom neiskorišteni. Ovdje ne treba zanemariti mogućnosti za bolje iskorištenje drvne mase (uvođenje inovacionih tehnologija u iskorištavanju šuma, unapređenje krojenja i klasiranja šumskih drvnih sortimenata, organiziranja komercijalno-marketinška služba itd.) iako se, prije svega, misli na proširenje proizvodno-poslovnog portfolija putem planskog korištenja nedrvnih šumskih proizvoda (šumski plodovi, gljive, lovna divljač i dr.), kao i osmišljavanje novih proizvoda i usluga vezanih za sociološke funkcije šuma (turističke, ambijentalne, rekreacione i dr.).

- Osnovne karakteristike domaćeg tržišta ponude šumskih proizvoda su: orijentiranost uglavnom na proizvodnju ŠDS kao glavni izvor prihoda, skromni finansijski efekti u smislu dobiti, višak radne snage, prosječna realizacija godišnjeg sječivog etata na nivou od 85%, fragmetiranost tržišta po entitetskim i kantonalnim granicama, nedovoljna ponuda certificiranih trupaca, prodaja uglavnom putem godišnjih ugovora, nekonzistentnost u prodaji pilanskih trupaca i praksi određivanja cijena i neuređenost tržišta ponude nedrvenih proizvoda šumarstva. Osnovne karakteristike domaćeg tržišta potražnje šumskih proizvoda su: predimenzionirani instalirani kapaciteti za primarnu preradu drveta, neprilagođeni kapaciteti industrijske proizvodnje u smislu prerade ŠDS malih dimenzija, nizak stepen finalizacije, zastarjela tehnologija, skromna industrijska prerada drvnog otpada u smislu proizvodnje energije iz biomase, niska produktivnost rada, a samim tim i umanjena konkurentnost prerađivačke industrije izvan lokalnog tržišta, nedovoljan dijalog između sektora drvne industrije kao kupaca i preduzeća šumarstva kao ponuđača.
- Analiza trendova na najvažnijim stranim tržištima šumskih proizvoda i usluga odnosila se na cijene glavnih drvnih sortimenata (trupci, celulozno drvo i drvo za energiju). U analiziranom periodu, konstatiran je rast cijena trupaca sve do 2008. godine, kada je usljed globalne ekonomske krize zabilježen značajan pad cijena, a samim tim i pad proizvodnje trupaca u FBiH. Slični su i trendovi kad je u pitanju celulozno drvo. I pored ekonomske krize, potražnja za ogrjevnim drvetom nije smanjena. Razlog tome treba tražiti u globalnim trendovima (obnovljivi izvori energije) i poremećajima na tržištu naftnih derivata.
- Analiza dosadašnjih iskustava i ograničenja kod formiranja cijena proizvoda šumarstva pokazuje da su šumarska preduzeća formirala cijene proizvoda na osnovu internih cjenovnika o prodaji roba i usluga. S obzirom na nepostojanje jedinstvene metodike izrade minimalnih cijena, postoje značajne razlike u cijenama proizvoda u različitim preduzećima. Evidentne su i pojave vršenja pritiska od strane nekih „povlaštenih” kupaca kako bi se osigurale povoljnije cijene. Uz naklonjenost izvršnih vlasti, u nekim slučajevima su se donosile i odluke o otpisivanju duga drvne industrije prema šumarstvu. Neophodno je usvojiti jedinstvenu politiku i metodiku za utvrđivanje cijena proizvoda šumarstva, koji bi uvažavali principe ponude i potražnje prije svega. Model po kojem Vlada FBiH određuje metodiku za obračun rezervne/minimalne cijene na kraju svake godine za narednu godinu, pri čemu se te cijene ugrađuju u cjenovnike preduzeća i javno objavljuju, predstavlja samo prelazno rješenje ka slobodnom formiranju cijena proizvoda šumarstva. U razradi modela za utvrđivanje cijena drvnih sortimenata kod panja i na panju, neophodno je u obzir uzeti kalkulacije u fazama sječe, izvoza i iznosa, tako da se iznos tih troškova oduzima od cijene na međustovarištu. Preduvjet za izradu jedinstvene metodike za utvrđivanje cijena ŠDS jeste izrada i adekvatna primjena standarda i normativa u kalkuliranju troškova svih aktivnosti koje se obavljaju u šumarstvu, kako bi se mogla utvrditi realna cijena drveta na svim paritetima (na panju, kod panja, šumskom stovarištu, kamionskom putu i centralnom stovarištu).
- Na prodaju drveta (u smislu načina prodaje, transparentnosti i ravnopravnosti kupaca) utjecao je Akcioni plan za suzbijanje nezakonitih aktivnosti u sektoru šumarstva i drvne industrije iz 2006. godine. Vlada FBiH je ovim Planom propisala primjenu tržišno baziranih mehanizama za formiranje cijena prilikom prodaje drveta. Opći uvjeti prodaje drvnih sortimenata iz državnih šuma u FBiH propisani su 2008. godine u cilju transparentnog i tržišnog načina prodaje šumskih drvnih sortimenata. Ovim su utvrđeni: prodaja putem ugovora za sukcesivnu isporuku, prodaja putem licitacije, prodaja visokovrijednih sortimenata i prodaja za potrebe lokalnog stanovništva. Posebne uvjete prodaje propisuju

preduzeća šumarstva putem internih akata o načinu i kriterijima prodaje i izbora kupaca ŠDS.

- SWOT analiza konkurentnosti sektora šumarstva u Federaciji BiH u odnosu na okruženje (region zapadnog Balkana) ukazuje na postojanje značajnih komparativnih prednosti u smislu potencijala šumskih ekosistema. Međutim, to samo po sebi nije dovoljno da bi se postigao i očuvao željeni nivo konkurentnosti sektora šumarstva. Odsustvo jasne strategije razvoja, nepostojanje zakona o šumama na nivou FBiH, visoki troškovi usljed velikog broja uposlenih i neefikasnih procesa, tehničko-tehnološka zastarjelost opreme, nedovoljno razvijena marketinška funkcija u preduzećima, slaba suradnja sa drvoprerađivačkom industrijom, mala otvorenost šuma, nedovoljna iskorištenost nedrvenih proizvoda, nepovoljan imidž u javnosti i nedovoljno certificiranih šuma, samo su neke od internih slabosti sektora šumarstva u FBiH. U takvim okolnostima, sektor šumarstva u Federaciji BiH nije dovoljno atraktivan za finansiranje i strana ulaganja, u poređenju sa drugim sektorima na nivou nacionalne ekonomije. Ovdje se ne misli na sredstva podrške razvoju sektora šumarstva koja su dobijena od međunarodnih finansijskih institucija u kontekstu sveobuhvatne pomoći Međunarodne zajednice BiH.

Na temelju provedenih analiza predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa Federacije BiH koji su prikazani na početku poglavlja 3, kao i strateški ciljevi po pitanju planiranja, ekonomike i marketinške funkcije u preduzećima šumarstva i kompletnom sektoru, a sve u kontekstu unapređenja socio-ekonomskih aspekata gospodarenja šumskim resursima FBiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.2.1. Unapređenje operativnog i strateškog planiranja u preduzećima šumarstva

U okviru ovog cilja potrebno je izraditi i usvojiti jedinstvenu metodiku za izradu godišnjih, srednjoročnih i strateških planova poslovanja, uspostaviti sistem kontinuiranog *benchmarkinga* u šumarskim preduzećima i utvrditi jedinstvene principe u izradi kalkulacija i računovodstvenom evidentiranju u šumarskom poslovanju, u skladu sa međunarodnim i domaćim propisima koji reguliraju ovu oblast.

Strateški cilj 3.2.2. Povećanje vrijednosti proizvodnje preduzeća šumarstva

U okviru ovog cilja potrebno je provesti aktivnosti koje bi rezultirale unapređenjem proizvodno-poslovnog portfolija preduzeća šumarstva, njihovim efikasnijim poslovanjem i uspostavom cjelovitog sistema interne kontrole.

Strateški cilj 3.2.3. Tržišno formiranje cijena i uspostava transparentnog sistema prodaje proizvoda šumarstva

Definiranjem jedinstvenih standarda šumskih drvnih sortimenata na području FBiH i uspostavom transparentnog sistema prodaje proizvoda šumarstva unaprijedila bi se kompletna marketinška funkcija u sektoru šumarstva.

Strateški cilj 3.2.4. Unapređenje konkurentnosti preduzeća šumarstva i drvne industrije iz FBiH na međunarodnom tržištu

U okviru ovog strateškog cilja potrebno je realizirati specifične ciljeve, kao što su: certificiranje gospodarenja šumskim resursima u FBiH, certificiranje nadzornih lanaca u drvnoj industriji i usklađivanje standarda šumskih drvnih sortimenata sa standardima EU.

3.3. FINANSIRANJE MULTIFUNKCIONALNOG ŠUMARSTVA

Šuma kao obnovljivi prirodni resurs jeste dobro od općeg interesa te zaslužuje posebnu brigu i zaštitu društva. Na bazi ovog resursa razvija se šumarstvo kao djelatnost i šumarska proizvodnja koja ima niz specifičnosti, što je čini različitom u odnosu na druge privredne djelatnosti. Zbog toga se pri rješavanju bilo kojeg pitanja u ovoj djelatnosti moraju uvažavati njene specifičnosti, kao što su: dugoročnost proizvodnje, veliki vremenski razmak između ulaganja i očekivanih ekonomskih efekata i nedostatak ekonomske motiviranosti ulagača za izdvajanje sredstava u dugoročna ulaganja. Pored toga, značajna specifičnost proizvodnje u šumarstvu ogleda se u različitosti prirodnih uvjeta privređivanja. Generalno, ovu djelatnost prati neusklađenost potreba za ulaganjima i raspoloživih finansijskih sredstava. Da bi gospodarenje šumskim resursima bilo održivo, ono mora biti ekološki orijentirano (zaštita biodiverziteta, staništa, zemljišta i voda, osiguranje povoljnih klimatskih uvjeta, skladištenje karbona itd.), sociološki opravdano (nauka, istraživanje, obrazovanje, odbrana, zaštita naselja, objekata i infrastrukture, turizam, rekreacija, pejzažno-estetska funkcija, unapređenje kvaliteta življenja stanovništva itd.) i ekonomski održivo (osiguranje prihoda od proizvodnje drveta i nedrvenih šumskih proizvoda i općekorisnih funkcija šuma). U nastojanjima da se ponude rješenja za osiguranje efikasnog, transparentnog i održivog modela finansiranja uzgojno-zaštitnih mjera, općekorisnih funkcija šuma i javne uprave te promoviranje multifunkcionalnog korištenja šumskih resursa na svim nivoima, izvršene su analize zakonskih odredbi koje reguliraju finansiranje uzgojno-zaštitnih mjera (izvori sredstava, način prikupljanja i trošenja sredstava, instrumenti kontrole), finansiranje općekorisnih funkcija šuma (naknade po osnovu općekorisnih funkcija šuma, način prikupljanja i trošenja sredstava, instrumenti kontrole) i financiranje funkcija javne šumarske administracije. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada uočeni su sljedeći nedostaci koji se odnose na problematiku finansiranja multifunkcionalnog šumarstva:

- Ranija zakonska rješenja finansiranja uzgojno-zaštitnih mjera (izdvajanja po osnovu jednostavne i proširene biološke reprodukcije) nedorečena su po pitanju mogućnosti razgraničenja proste i proširene biološke reprodukcije, načina evidentiranja obaveza i praćenje utroška prikupljenih finansijskih sredstava.
- Analiza izdvojenih i utrošenih sredstava u šumskouzgojne radove, pokazuje da se namjenski izdvojena sredstva jednostavne reprodukcije nisu trošila u ukupnom iznosu za predviđenu namjenu.
- Način evidentiranja obaveza i transparentnog praćenja utroška sredstava izdvojenih za biološku reprodukciju šuma nije bio zakonom propisan, a samim tim ni unificiran ni transparentan.
- Kontrola utroška sredstava izdvojenih za biološku reprodukciju i kontrola izvršenja radova bila je istovremeno u nadležnosti interne kontrole preduzeća i šumarske inspekcije. Preklapanje nadležnosti, kao i činjenica da interna kontrola nije mogla osigurati nepristrasnu ocjenu, a nadležni inspeksijski organi, zbog nedostatka kadrova, nisu imali kapaciteta za adekvatnu kontrolu, imalo je za posljedicu trošenje namjenskih sredstava bez ikakve ozbiljne kontrole.
- Na osnovu provedene analize prikupljanja i utroška sredstava na osnovu korištenja općekorisnih funkcija šuma, konstatirano je da ista nisu sistemski prikupljana, niti je njihovo trošenje bilo transparentno. U tom smislu, sredstva prikupljena u namjenske

fondove često su, zbog opće situacije u društvu, bila korištena nenamjenski, kriteriji raspodjele nisu bili jasni, a sistem kontrole bio je neučinkovit.

- Podaci o visini obveze (obračunate naknade za pojedinačne obaveznike) za općekorisne funkcije šuma u analiziranom periodu nisu evidentirani i objavljavani od strane niti jedne institucije, iz čega proizilazi netransparentnost njihovog ubiranja.
- Kontrolu uplate naknada za korištenje općekorisnih funkcija šuma u analiziranim periodu vršila je finansijska policija i šumarska inspekcija, što se pokazalo kao neodgovarajuće rješenje. Problemi se ogledaju u adresiranju ove problematike na institucije bez kredibiliteta (finansijska policija) ili institucije sa nedovoljnom kadrovskom osposobljenošću (šumarska inspekcija) za provođenje efikasne kontrole.
- Analizom trenutnog modela organizacije i finansiranja javne uprave utvrđeno je da se institucije javne šumarske administracije finansiraju sredstvima budžeta nadležnih resornih ministarstva ili uprava za inspekcijske poslove. Postojeći način iskazivanja opredjeljenih budžetskih sredstava ne omogućava precizan prikaz pripadajućih novčanih sredstava za finansiranje institucija javne šumarske administracije. Ta sredstva su često nedostatna za elementarne potrebe finansiranja javne šumarske administracije. Osim toga, postojeći stepen popunjenosti ovih institucija stručnim kadrom nije u skladu s potrebama, te stoga pojedine institucije javne šumarske administracije nisu u potpunosti preuzele sve zakonom propisane nadležnosti.
- Analiza uplate pripadajućih namjenskih sredstava lokalnim zajednicama pokazala je da se iste ne izmiruju u potpunosti, različito od kantona do kantona, i u zavisnosti od stepena ustrojstva i preuzimanja nadležnosti kantonalnih šumarskih institucija.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa Federacije BiH koji su prikazani na početku poglavlja 3, kao i strateški ciljevi koji se odnose na finansiranje multifunkcionalnog šumarstva.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.3.1. Uspostava odgovarajućeg sistema finansiranja šumskouzgojnih radova

Osnovi preduvjet održivog gospodarenja šumama jeste uspostava odgovarajućeg modela finansiranja šumskouzgojnih radova. To podrazumijeva donošenje odgovarajućih zakonskih rješenja, izradu metodike utvrđivanja pripadajućih naknada i osiguranje transparentnog usmjeravanja sredstava prikupljenih na osnovu tih naknada, uz uspostavu adekvatnog nadzora nad trošenjem tih sredstava.

Strateški cilj 3.3.2. Razvoj odgovarajućih mehanizama i instrumenata za prikupljanje sredstava općekorisnih funkcija šuma i praćenje njihovog utroška

Potrebno je razviti i primijeniti odgovarajuće instrumente i mehanizme koji će osigurati uspješnu i transparentnu realizaciju prikupljanja, praćenja i kontrole utroška sredstava općekorisnih funkcija šuma, kroz donošenje odgovarajućih zakonskih propisa, osiguranje efikasnog metoda (uključujući i propisane jedinstvene obrasce) prikupljanja sredstava od općekorisnih funkcija šuma, uz transparentno trošenje istih, putem donošenja i primjene Pravilnika o njihovom utrošku, koji bi uključivao jasne i mjerljive kriterije za njihovo usmjeravanje.

Strateški cilj 3.3.3. **Uspostava funkcionalnog sistema finansiranja javne šumarske administracije**

Potrebno je uspostaviti funkcionalno finansiranje javne šumarske administracije na način da se ova problematika definira zakonom o šumama te da se uspostavi sistem vertikalne koordinacije (precizno definiraju nadležnosti i odgovornost javne šumarske administracije na svim nivoima). Postizanje konsenzusa u vezi s modelom organizacijske strukture javne šumarske administracije predstavlja ključni preduvjet za uspostava funkcionalnog sistema finansiranja javne šumarske administracije. Pri tome je potrebno imati u vidu da od izbora modela finansiranja multifunkcionalnog šumarstva i njegove realizacije u praksi, zavisi očuvanje trajnosti gospodarenja šumskim resursima.

Strateški cilj 3.3.4. **Korištenje dostupnih međunarodnih fondova u sektoru šumarstva**

U cilju stvaranja preduvjeta za korištenje dostupnih međunarodnih fondova u sektoru šumarstva (prvenstveno EU fondova) neophodno je prioritetno provesti odgovarajuće programe edukacije i osposobljavanja uposlenih u sektoru šumarstva u smislu ovladavanja propisanim postupcima i procedurama za njihovo korištenje. Također je potrebno da sve institucije u sektoru šumarstva (javna šumarska administracija, preduzeća šumarstva, naučnoistraživačke organizacije, strukovne šumarske organizacije itd.) posvete posebnu pažnju razvoju vlastitih kadrovskih kapaciteta za korištenje dostupnih međunarodnih fondova.

3.4. SOCIJALNI ASPEKT GOSPODARENJA ŠUMSKIM RESURSIMA

Šumski ekosistemi osiguravaju ljudskom društvu mnogobrojne blagodati koje čovjek uživa kroz materijalna dobra u obliku različitih šumskih proizvoda i koristi nematerijalne prirode. Te koristi se ogledaju kroz pozitivan utjecaj na ljudsko zdravlje preko osiguranja čistog zraka, regulacije klimatskih faktora, osiguravajući mogućnost rekreacije u cilju poboljšanja psihofizičkog stanja čovjeka, zaštite zemljišta i naselja od različitih elementarnih nepogoda, te zadovoljenja kulturološko-estetskih potreba. S vremenom su se potrebe društva za šumom mijenjale te su i aspekti gospodarenja šumskim resursima poprimili karakter vremenski promjenljive kategorije. Paralelno sa porastom diverziteta interesa povećao se i broj aktera šumarske politike sa različitim, nerijetko i suprotstavljenim zahtjevima. Generalno uzevši, sa porastom značaja i kompleksnosti ekoloških i socioloških funkcija, demokratizacijom društva i pluralizacijom političkih sistema, usložnjavaju se i odnosi između različitih interesnih grupa i vidova korištenja šumskih resursa. Imajući u vidu raznovrsnost i promjenjivost potrebe društva za doprinosima koje pruža šuma, potrebno je socijalnom aspektu gospodarenja šumskim resursima posvetiti dužnu pažnju kako bi iste bile uključene u smjernice razvoja šumarske politike. To podrazumijeva cjelovitu analizu trenutnog stanja i efekata gospodarenja šumskim resursima u smislu zadovoljenja potreba društva za šumom i osiguranja održivog korištenja šumskih resursa na način da se zadovolje potrebe različitih interesnih skupina sada i u budućnosti. Pri tome se ne smije zaboraviti da u demokratskom društvu nijedna odluka ne može biti legitimna ako se ne temelji na transparentnosti, slobodnom pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i postizanju konsenzusa među svim akterima šumarske politike i interesnim grupama na koje se te odluke odnose. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Šume i šumska zemljišta predstavljaju jedan od najvažnijih prirodnih resursa u BiH. Šumski drvni sortimenti predstavljaju najvažniji proizvod šuma, pri čemu se ostali proizvodi i usluge veoma malo ili neorganizirano koriste. Pri tome, stihijsko i neplansko korištenje ostalih proizvoda može voditi devastaciji staništa pa čak i ugrožavanju

opstanka pojedinih vrsta. Održivo korištenje šume i svih njenih blagodeti kroz generacije moguće je samo ako aktivnosti gospodarenja ne ugrožavaju prirodni potencijal šumskih resursa. Primjena koncepta multifunkcionalnog šumarstva koji osigurava uravnotežen odnos potreba različitih interesnih i korisničkih grupa u odnosu na mnogobrojne funkcije šume, nameće se kao jedino konzistentno, ali nedvojbeno i najkompleksnije rješenje.

- Iako je dijapazon proizvoda i usluga koje nudi šuma vrlo širok, trenutni proizvodno-poslovni portfolio poslovnih sistema šumarstva u Federaciji BiH vrlo je skroman i uglavnom se svodi na proizvodnju drveta. Promjene u zahtjevima društva u odnosu na šumske resurse neminovno nameću potrebu „šire” palete proizvoda i usluga koje bi preduzeća šumarstva trebala ponuditi tržištu i javnosti, a u cilju stvaranja novih radnih mjesta (posebno u ruralnim područjima), povećanja ukupnog prihoda i kreiranja dodatne novostvorene vrijednosti u sektoru šumarstva. Proširenje proizvodno-poslovnog portfolija šumarskih preduzeća i intenzivnije korištenje nedrvenih šumskih proizvoda i usluga, otvara mogućnost razvoja poduzetništva, što bi rezultiralo uspostavom svojevrsnog modela javno-privatnog partnerstva na temelju kooperativnih odnosa između javnih preduzeća šumarstva i lokalnog stanovništva.
- Osiguravajući ugodniji ambijent u kojem čovjek može razvijati neslučen dijapazon djelatnosti i aktivnosti, šuma predstavlja specifičan ekološko-socijalno-ekonomski fenomen koji svojim postojanjem značajno doprinosi kvalitetu sveukupnog životnog okruženja. Pri tome je paradoksalno da određeni faktori okoline, uključujući prije svega aktivnosti čovjeka, nerijetko negativno djeluju na šumu, uz istovremeno pozitivno djelovanje šume na okolinu, od kojeg najviše profitira upravo čovjek. Šuma kao svojevrsan „infrastrukturni objekt” za život čovjeka, ublažava temperaturne ekstreme, regulira vodni režim, zaustavlja erozione procese, skladišti karbon iz atmosfere i smanjuje buku. Pri tome, šuma predstavlja idealan prostor za odmor i rekreaciju savremenog čovjeka. Sve to utječe da naselja koja su podignuta u blizini ovog „infrastrukturnog objekta” imaju veću komparativnu prednost u odnosu na naselja i gradove u obešumljenim područjima. Naselja koja karakterizira blizina šume odlikuju se boljim uvjetima življenja što rezultira boljim općim zdravstvenim stanjem građanstva. U tom smislu, znatno su manja primarna socijalno-zdravstvena izdvajanja, ali i ulaganja zajednice i pojedinaca u prevenciju i sanaciju šteta od elementarnih nepogoda, nego što je to slučaj sa obešumljenim područjima. Zbog svega navedenog, planskom podizanju, zaštiti i njegovanju šuma u neposrednoj blizini naseljenih mjesta i gradova potrebno je dati daleko veći značaj.
- Brz rast i velika koncentracija populacije u urbanim sredinama uzrokuju da urbane šume i zelene površine dobijaju sve važniju ulogu u poboljšanju uvjeta življenja u gradovima. Zbog sve većeg pritiska stanovništva u gradskim i prigradskim područjima, šume sve više dobivaju na važnosti u kontekstu širih društveno-kulturoloških, ekonomskih i ekoloških potreba. Kao i druge države u okruženju i BiH je izložena sve izraženijim klimatskim promjenama koje karakteriziraju dugi sušni periodi, nedostak padavina i pojava šumskih požara širokih razmjera. Intenzitet i učestalost ostalih prirodnih nepogoda (zemljotresi, pješčane oluje, erozija tla i poplave) u direktnoj je vezi sa postojanjem šuma u urbanim i periurbanim područjima. Neophodno je usvojiti i implementirati strateške i provedbene dokumente koji se odnose na urbane šume, posebno u sferi legislative, finansiranja i učinkovitih institucionalnih rješenja te poduzeti mjere na promicanju urbanog i periurbanog šumarstva.
- Problematiku urbanog i periurbanog šumarstva moguće je razmatrati i kroz prizmu „agroforestri” pristupa, tj. podizanja intenzivnih nasada šumskog drveća i poljoprivrednog

bilja. Na ovaj način bi se mogla osigurati veća količina drvne mase (posebno za energiju), uz osiguranje drugih polivalentnih funkcija šume i proizvodnju hrane. FBiH raspolaže značajnim površinama napuštenog poljoprivrednog zemljišta i neobraslog šumskog zemljišta, tako da bi primjena navedenog koncepta otvorila mogućnosti za dodatno zapošljavanje lokalnog stanovništva i zaustavila migracione procese na relaciji selo – grad.

- Različiti tipovi pejzaža i ukupno bogatstvo biološkog diverziteta predstavljaju jedinstveno prirodno naslijeđe BiH, koje treba biti prepoznato, izdvojeno i valorizirano kao područje od izuzetnog značaja. Neophodno je osigurati da estetske vrijednosti šume i biološki diverzitet budu u punom kapacitetu dostupne svim oblicima znanstvenog istraživanja, obrazovanja i odgoja, čime bi se adekvatno zadovoljio aspekt korištenja i zaštite šume ili dijelova šume kao prirodne „laboratorije“, ali i inspiracije umjetnicima svih profila. Očuvanje genetičke raznolikosti potrebno je posmatrati i u kontekstu izmijenjenih ekoloških uvjeta na globalnom planu (izazvanih klimatskim promjena), kao potencijala za adaptaciju pojedinih šumskih vrsta.
- „Šumarska pedagogija“ namijenjena djeci predškolskog i školskog uzrasta može se ostvariti kroz različite vidove edukacije koje se mogu organizirati u šumi, čime bi se zadovoljio aspekt korištenja i zaštite šume kao „otvorene učionice“ u kojoj djeca raznog uzrasta i nivoa obrazovanja stječu dragocjena znanja o dinamici odnosa čovjek – šuma.
- U eri opće globalizacije nameće se potreba da se šuma posmatra kao element sveukupne svjetske kulturne i prirodne baštine, te da se radi na podizanju svijesti o cjelovitom razumijevanju unutarnjih veza između čovjeka i njegovog materijalnog i nematerijalnog naslijeđa. Složenost interakcije odnosa čovjek – okolina i kultura – priroda, nameće potrebu prepoznavanja kulturoloških vrijednosti šume, njegovanja naslijeđa povezanog sa šumom kao dio nacionalnog, evropskog i svjetskog identiteta i razvijanje inovativnih instrumenata zaštite kulturnih vrijednosti šuma ili krajolika. Povijesni odnos čovjeka spram šume rezultirao je posebnim odnosom, zaštitom i poštivanjem kulta starih stabala. Širom Bosne i Hercegovine nalaze se pojedina izrazito stara stabla, svjedoci burne povijesti, kojima narod pridaje sveta, mistična i kulturna značenja. Ta stabla su svjedoci prohujalih vremena i ona na poseban način čuvaju obilje korisnih podataka o našoj prošlosti. Briga o starim stablima omogućila je razvoj jedne posebne naučne oblasti poznate kao *dendrohronologija*. Važno je sačuvati što više starih stabala od što više vrsta, jer svaka vrsta „pamti“ na poseban način. Samo zajedničkom analizom možemo dobiti sveobuhvatnu sliku prošlosti, klimatskih promjena razvoja šume i djelovanja čovjeka na istu. Ova stabla predstavljaju i posebnu riznicu autohtonih gena, te na taj način predstavljaju posebnu vrijednost za buduće aktivnosti na oplemenjivanju šumskog drveća i očuvanju autohtonog genofonda. Pored toga, ne treba zanemariti ni činjenicu da ova stabla mogu biti specifična turistička atrakcija.
- Na temelju postojeće biološke raznolikosti (četiri različite klimatske i fitocenološke zone, 250 endemskih vrsta bilja, brojne vrste flore i faune, osam prašuma itd.), ekoturizam u BiH ima dobru perspektivu, što se odnosi i na razvoj lovnog turizma, kao specifične grane turizma vezane za šumu.
- U zemljama u razvoju prisutna je rastuća svijest o potencijalom doprinosu i važnosti investiranja u sektor šumarstva u cilju sveukupnog privrednog i socijalnog razvoja, što problematizira pitanja proširenja i diverzifikacije finansijske osnove za održivo gospodarenje šumama. Evidentan je razvoj novih oblika međunarodnog finansiranja u sektoru šumarstva zemalja u razvoju, koji se prevashodno odnose na finansiranje trgovine karbonom, proizvodnje šumske biomase kao izvora energije, zaštite

biodiverziteta itd. Sektor šumarstva uvijek je imao poteškoća u konkuriranju za ograničene resurse sa drugima hitnijim potrebama, kao što je poljoprivreda i proizvodnja hrane kod međunarodnih institucija. Jedan od razloga za naprijed navedeno jeste generalno nepoznavanje problematike investicija u šumarstvu. Evidentan je i nedostatak znanja djelatnika u sektoru šumarstva za identificiranje i pripremu projekata koji bi se mogli kandidirati za finansiranje od strane domaćih i stranih finansijskih institucija. Potrebno je donosiocima odluka predočiti problematiku finansiranja sektora šumarstva u smislu prepoznavanja doprinosa investicija u šumarstvo sveukupnom nacionalnom razvoju i višestrukim koristima za nacionalnu ekonomiju i socijalni razvoj. U tom smislu, potrebno je kreirati adekvatan model dugoročnog finansiranja sektora šumarstva koji bi uključivao i potporu Vlade u vidu subvencija.

Na temelju provedenih analiza predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa Federacije BiH koji su prikazani na početku poglavlja 3, kao i strateški ciljevi usmjerenih zadovoljenju različitih potreba društva za šumom na osnovu direktnog i indirektnog doprinosa šume socijalnom aspektu gospodarenja šumskim resursima.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.4.1. Donošenje zakona o šumama sa unapređenjima vezanim za socijalni aspekt gospodarenja šumskim resursima

Realizacija postavljenog cilja podrazumijeva usvajanje adekvatnog zakonskog okvira, prvenstveno donošenje zakona o šumama FBiH, sa unapređenjima vezanim za socijalni aspekt gospodarenja šumskim resursima zasnovanim na znanstvenim dostignućima u ovoj oblasti. Pored toga, unapređenje zakonskog okvira zahtijeva usaglašavanje zakona o šumama sa ostalom postojećom legislativom u FBiH koja tretira predmetnu oblast. Zakonska regulativa treba da je zasnovana na unapređenjima proizašlim kroz postupak usaglašavanja sa relevantnom EU legislativom.

Strateški cilj 3.4.2. Unapređenje proizvodno-poslovnog portfolija šumarskih preduzeća prilagođenog promjenjivim zahtjevima društva prema šumi

Bitnu pretpostavku ispunjenja ovog cilja predstavlja očuvanje prava legitimnog gospodarenja svim šumskim resursima od strane poslovnih sistema šumarstva. To se odnosi kako na zaštićena, tako i na ostala šumska područja, bez obzira na namjenu šume koju je moguće postići primjenom suvremenih dostignuća šumarske nauke i implementacijom koncepta multifunkcionalnog šumarstva kao elemenata prepoznatljivosti poslovanja. To je osnov za izradu i realizaciju planova diverzifikacije koja treba rezultirati proširenjem proizvodno-poslovnog portfolija šumarskih preduzeća.

Strateški cilj 3.4.3. Promicanje i razvoj urbanog i periurbanog šumarstva u cilju poboljšanja općih uvjeta življenja stanovništva

Ostvarenje postavljenog cilja podrazumijeva uspostavu međusektorskog dijaloga i participatornog pristupa u planiranju i realizaciji projektnih aktivnosti usmjerenih ka promoviranju i unapređenju urbanog i periurbanog šumarstva.

Strateški cilj 3.4.4. Kreiranje održivog modela finansiranja socijalnog aspekta gospodarenja šumama

Realizacija postavljenog cilja zahtijeva uspostavu adekvatne strukture finansiranja koju je moguće postići promjenom u portfoliju proizvoda i usluga, promjenom u strukturi finansijskih

izvora, korištenju poticajnih mjera od strane drugih pravnih lica, kao i poticajnih mjera EU, usmjerenih na podršku očuvanju i unapređenju društvenokorisnih funkcija šuma i podršku ruralnom razvoju. Navedeno, također, podrazumijeva uspostavu međunarodne suradnje i uključivanje u razne forume koji se bave problemom zaštićenih područja i zaštitom biodiverziteta u cilju osiguranja adekvatne strukture finansiranja u šumarstvu od strane međunarodnih finansijskih institucija.

3.5. ŠUMSKA TRANSPORTNA INFRASTRUKTURA

Sa intenziviranjem korištenja šuma, izgradnjom drvnoindustrijskih kapaciteta, razvojem tehnologija u fazama privlačenja i prevoza drveta, došlo je do izgradnje i razvoja šumske transportne infrastrukture. Značaj šumske transportne infrastrukture za razvoj šumarstva kao privredne grane je velik i višestruk, jer omogućava primjenu savremenih tehnika i tehnologija u svim fazama rada, čime se postiže čitav niz prednosti, od humanizacije rada do ekonomskih efekata. Dovoljno izgrađena mreža šumskih kamionskih puteva i ostale šumske transportne infrastrukture predstavljaju bitan preduvjet za racionalno i dugoročno održivo gospodarenje šumama. Gradnja šumske transportne infrastrukture zahtjeva angažiranje značajnih finansijskih sredstava u kratkom vremenskom periodu, a njihov se povrat rijetko može ostvariti kroz jednu ophodnjicu, pa se finansiranje gradnje šumske infrastrukture i danas pojavljuje kao aktualan problem. Krajnji cilj u otvaranju šuma jeste da se na naučno-stručnim osnovama osigura optimalna mreža šumske transportne infrastrukture koja mora biti ekonomski održiva, uz minimalne troškove tehnoloških procesa. Ta mreža mora biti i ekološki prihvatljiva, a štete na ekosistemu izazvane njenom izgradnjom i održavanjem trebaju biti svedene na najmanju moguću mjeru. Također, mreža šumskih kamionskih puteva i ostale šumske transportne infrastrukture moraju biti i socijalno opravdane, odnosno da služe razvoju ruralnih područja, da su riješeni imovinsko-pravni odnosi i da je podržana od lokalne zajednice. Da bi se odgovorilo na niz pitanja u vezi sa šumskom transportnom infrastrukturom u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), detaljno je analizirana postojeća otvorenost šuma, utvrđeno trenutno stanje ŠTI, analiziran zakonski okvir u vezi sa ŠTI i problematika vlasničkih odnosa. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Trenutna otvorenost šuma u FBiH daleko je ispod evropskih standarda. Analize pokazuju da su do sada uglavnom otvarane visoke šume i otvorenost istih kreće se u granici minimalno potrebne otvorenosti (15 m/ha). Otvorenost ostalih kategorija šuma daleko je ispod minimuma i predstavlja primarno ograničenje za provođenje bilo kakvih ozbiljnih planskih mjera u gospodarenju šumskim resursima. Iz navedenog proizilazi da trenutna otvorenost nije zadovoljavajuća i da je istu neophodno povećavati.
- Do sada su šumski kamionski putevi, uglavnom građeni na relativno povoljnijim terenima, dok su za otvaranje novim putevima ostala teže pristupačna područja, što će u slučaju gradnje na ovakvim terenima dovesti do značajno većih troškova. Pored navedenog, prilikom planiranja i gradnje u budućnosti trebat će posvetiti znatno veću pažnju očuvanju okoliša u odnosu na dosadašnju praksu, što bi, također, moglo dovesti do većih troškova gradnje.
- Većina postojećih šumskih kamionskih puteva izgrađena je prije 50 i više godina, projektovani su i građeni prema tehničkim normativima koja su zadovoljavali tadašnje standarde. Navedeni putevi građeni su sa velikim brojem horizontalnih krivina minimalnih radijusa, kao i kolovoznom konstrukcijom čije dimenzije ne mogu podnijeti osovinska opterećenja savremenih vozila koje se u današnje vrijeme kreću šumskim kamionskim

putevima. Rekonstrukcija i modernizacija postojećih puteva nameće se kao prioritetan zadatak.

- Šumski kamionski putevi u FBiH uglavnom su građeni sa jednom saobraćajnom trakom, dok je u razvijenim evropskim zemljama težnja da se glavni ŠKP projektiraju i grade sa dvije saobraćajne trake te će za modernizaciju postojećih glavnih ŠKP, u ovom smislu, biti neophodno izdvojiti značajna finansijska sredstva.
- Relativno visoko učešće puteva sa maksimalnim nagibima (preko 7%) otežava rješavanje problematike odvodnje površinskih voda, usljed čega dolazi do spiranja kolovozne konstrukcije i povećanja troškova redovnog održavanja. Objekti koji su građeni na šumskim kamionskim putevima, prvenstveno mostovi, u vrlo su lošem stanju. Provedene analize ukazuju na učešće velikog broja drvenih mostova koji zahtijevaju hitnu i potpunu rekonstrukciju. Navedeni pokazatelji stanja jasno ukazuju da i postojeća šumska transportna infrastruktura zahtijeva ozbiljnu intervenciju, za koju je potrebno izdvojiti značajna finansijska sredstva.
- Gradnju traktorskih puteva kao sekundarne mreže šumskih puteva čija se potreba za izgradnjom u principu povećava kao posljedica nedovoljne otvorenosti mreže glavnim ŠKP, u uvjetima gospodarenja šumama koji preovladavaju u FBiH (planinski uvjeti terena), karakteriziraju, uglavnom, zahtjevni zemljani zahvati, pri čemu se isti vrlo često grade mimo svih tehničko-tehnoloških i ekoloških standarda i principa, sa velikim uzdužnim nagibima i na slabo nosivim podlogama. Korištenje ovakvih traktorskih puteva u neadekvatnim vremenskim uvjetima te njihova nepravovremena sanacija imaju ozbiljne ekološke posljedice, kroz razvoj bujičnih tokova i narušavanje režima voda.
- Zastupljenost šumskih žičara u procesu transporta šumskih drvnih sortimenata u šumarskoj operativi FBiH, gotovo je zanemariva. Iskustva drugih zemalja pokazuju da su oštećenja tla u slučajevima primjene žičara u odnosu na traktorske vlake svedena na minimum. Da bi se dala konačna preporuka o efikasnosti korištenja žičara, neophodno je provesti terenska istraživanja za konkretne tipove žičara, čime bi se utvrdili precizni uvjeti, mogućnost i efekti korištenja istih.
- Obim i kvalitet projektiranja ŠTI u šumarskim preduzećima FBiH, na dosta je skromnom nivou i podaci provedenih analiza ukazuju na činjenicu da se u ovoj oblasti i dalje zadržao tradicionalan način projektiranja. Neophodno je uvesti korištenje odgovarajućih softverskih rješenja namijenjenih za projektovanje ŠTI, a što bi, uz dodatnu edukaciju i specijalizaciju stručnog kadra, značajno unaprijedilo i povećalo efikasnost u ovoj oblasti.
- U projektiranju, gradnji i održavanju šumske transportne infrastrukture u FBiH još uvijek su u primjeni „Smjernice za projektiranje, gradnju i održavanje ŠTI” iz 1957. godine. Kako elementi navedeni u postojećim „Smjericama” ne zadovoljavaju trenutne potrebe, neophodno je izraditi nove upute i smjernice za planiranje, projektiranje, kategorizaciju, gradnju i održavanje ŠTI, koje treba da osiguraju da se planiranje, projektiranje, kategorizacija, gradnja i održavanje ŠTI vrše u skladu sa važećim zakonima svih oblasti koje dotiču problematiku ŠTI, te da tretiraju aktualna tehničko-tehnološka dostignuća u oblasti projektiranja i gradnje ŠTI, kojom će se omogućiti siguran saobraćaj svim korisnicima i maksimalna zaštita i očuvanje šuma u postupku projektiranja, gradnje i održavanja ŠTI.
- Provedene analize pokazuju da šumskogospodarska društva ne raspolažu sa svim potrebnim podacima o postojećoj mreži ŠTI, što ukazuje na potrebu za detaljnim snimanjem postojeće mreže ŠTI sa objektima, na osnovu čega bi se moglo izvršiti planiranje gradnje i rekonstrukcije ŠTI, sa utvrđenom dinamikom realizacije radova i izradom neophodne liste prioriternih poslova u ovoj oblasti.

- Planiranje, projektiranje, gradnja i održavanje ŠTI problematika je koja se regulira šumarskom legislativom, te usljed prestanka primjene Zakona o šumama FBiH (2002), trenutno ne postoji zakonski okvir na nivou FBiH koji uređuje pitanja vezana za ŠTI. Ostali sektorski zakoni (Zakon o vodama, Zakon o građenju, Zakon o cestama, Zakon o prostornom planiranju i Zakon o rudarstvu) samo se u nekim segmentima dotiču oblasti ŠTI, te je potrebno, donošenjem zakona o šumama FBiH, uspostaviti odgovarajući zakonski okvir za ŠTI i, paralelno sa donošenjem istog, izvršiti harmonizaciju, odnosno usklađivanje nadležnosti zakona o šumama i ostalih zakona koji uređuju problematiku ŠTI.
- Detaljnom analizom ranijeg zakonskog okvira u FBiH, kako Zakona o šumama tako i srodnih zakona koji dotiču oblast ŠTI, uočena su nedovoljno precizna i nejasna rješenja po mnogim pitanjima bitnim za oblast ŠTI. Zbog toga je potrebno na naučno-stručnim osnovama i kroz učesnički pristup svih interesnih grupa u postupku izrade zakonske regulative, osigurati da pripadajuća prava i obaveze svake od interesnih grupa, a na osnovu vlasničkih odnosa, planiranja, projektiranja, izgradnje, održavanja, korištenja, nadgledanja i finansiranja šumske transportne infrastrukture, u zakonu budu precizno i jasno definirana i da se zakonom osiguraju mehanizmi provedbe istih.
- Nepostojanje adekvatnog zakonskog okvira i nepreciznost prethodnih zakonskih rješenja, uzrokovali su neujednačen pristup pitanjima finansiranja ŠTI, što je rezultiralo slabostima u planiranju otvaranja šuma u prethodnom periodu i nedovoljnom realizacijom u odnosu na planirano. Potrebno je izraditi i osigurati dosljednu provedbu planova otvaranja šuma u okviru izrade šumskogospodarskih osnova, kako bi se postigla optimalna otvorenost šuma mrežom ŠTI svakog šumskogospodarskog područja.
- Projektiranje, izgradnja, rekonstrukcija i održavanje šumske transportne infrastrukture zahtijevaju značajna finansijska sredstva koja se ulažu u kratkom vremenskom periodu, a efekti njihove gradnje pokazuju se dugi niz godina. Šumarska preduzeća ne mogu u kratkom periodu iz redovnog poslovanja odvojiti dovoljna sredstva za investiranje u ŠTI. Neophodno je uključivanje svih nivoa društveno-političke zajednice, kao i ostalih interesnih grupa u ovu problematiku. Uvažavajući značaj i višefunkcionalne koristi ŠTI, kao i nemogućnosti sektora šumarstva da sam osigura neophodna finansijska sredstva kojima bi se otvorenost naših šuma u dogledno vrijeme optimizirala, društveno-politička zajednica treba poduzeti aktivnosti kako bi se šumarskim preduzećima osigurale povoljne kreditne linije, osigurala budžetska podrška na svim nivoima i olakšao pristup raspoloživim domaćim i međunarodnim finansijskim izvorima.

Na temelju provedenih analiza predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa Federacije BiH koji su prikazani na početku poglavlja 3, kao i strateški ciljevi za unapređenje postojećeg stanja, u smislu dostizanja zadovoljavajućeg nivoa otvorenosti državnih šuma mrežom šumske transportne infrastrukture, a sve u cilju osiguranja kontinuirane tehničko-tehnološke podrške održivom gospodarenju šumskim resursima.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 3.5.1. Donošenje nove legislative iz oblasti šumarstva sa unapređenjima vezanim za ŠTI

Donošenjem zakona o šumama FBiH uspostavio bi se odgovarajući zakonski okvir za ŠTI i paralelno sa donošenjem istog izvršila bi se harmonizacija, odnosno usklađivanje odredbi zakona o šumama i ostalih zakona koji uređuju problematiku ŠTI. Zbog toga je u izradu novog

zakona potrebno aktivno uključiti stručnjake iz oblasti ŠTI, kako bi se na naučno-stručnim osnovama i kroz učesnički pristup svih interesnih grupa uredila zakonska regulativa, koja će osigurati da pripadajuća prava i obaveze svake od interesnih grupa; a po osnovu vlasničkih odnosa, planiranja, projektiranja, izgradnje, održavanja, korištenja, nadgledanja i finansiranja šumske transportne infrastrukture; u zakonu budu precizno i jasno definirana i da se zakonom osiguraju mehanizmi provedbe istih.

Strateški cilj 3.5.2. Osiguranje adekvatnog i dugoročnog finansiranja ŠTI

Prvi korak u realizaciji ovog cilja jeste usvajanje zakona o šumama koji bi sadržavao rješenja za unapređenje finansiranja šumske transportne infrastrukture u FBiH, na način da se precizno definiraju obavezna izdvajanja koja u osnovi imaju karakter namjenskih sredstava za oblast ŠTI, kao i obaveznici izdvajanja. Da bi zakonskim okvirom uspostavljeni mehanizmi za finansiranje ŠTI dali željene rezultate, potrebno je uspostaviti sistem provođenja i kontrole zakonskih odredbi po pitanju finansiranja ŠTI i osigurati njegovo nesmetano funkcioniranje.

Strateški cilj 3.5.3. Dostizanje optimalnog nivoa otvorenosti šuma izradom i realizacijom dugoročnih planova otvaranja

Svako šumskogospodarsko područje karakteriziraju posebnosti, kako po vrsti i kvalitetu šume, tako i po geološkoj i pedološkoj podlozi, klimatskim, hidrografskim i orografskim karakteristikama terena. Pored toga, prisutne su i razlike u postojećem stanju i karakteristikama ŠTI, te u mašinama i uređajima koji se koriste u fazi transporta drveta. To ukazuje na potrebu izrade dugoročnih planova otvaranja šuma u okviru planske dokumentacije (uključujući i šumskogospodarsku osnovu), kako bi se osiguralo da su navedeni planovi usklađeni sa planovima gazdovanja šumama i finansijski opravdani te kroz dosljednu realizaciju dugoročnih planova otvaranja šuma na terenu postigla optimalna otvorenost šuma u Federaciji BiH.

TEMATSKA CJELINA 4. ODNOSI ŠUMARSTVA I DRVOPRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE

PRINCIPI:

Tehnologije u šumarstvu usklađene su sa tehničko-tehnološkim uvjetima rada uz poštivanje ekonomskih, ekoloških i socijalnih parametara.

Humanizacija rada u iskorištavanju šuma.

Upotreba ekološki prihvatljivih goriva i maziva u iskorištavanju šuma.

Primjena jedinstvenih standarda za šumske drvene sortimente i proizvode šumarstva.

Optimalno korištenje potencijala šuma i šumskog zemljišta za proizvodnju šumske biomase.

Razvoj i konkurentnost sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije bazira se na iskustvima dobre prakse, rezultatima naučnoistraživačkog i stručnog rada.

Institucionalna usklađenost i povezanost kao osnov održivog razvoja šumarstva i drvoprerađivačke industrije.

Prepoznavanje i unapređenje uloge i značaja sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije za održivi razvoj nacionalne ekonomije.

Transparentnost tržišta i racionalno korištenje drvnih proizvoda.

4.1. TEHNOLOGIJA U ŠUMARSTVU, STANDARDI ŠUMSKIH DRVNIH SORTIMENATA I ŠUMSKA BIOMASA

Naučna dostignuća u svim sferama razvoja ljudskog društva rezultirala su dinamičnim promjenama tehnologija rada i u šumarstvu, što se, prije svega, ogleda u uvođenju novih sredstava rada. S druge strane, neplansko uvođenje mehanizacije u šumarstvu imalo je značajne negativne posljedice na šumske ekosisteme, ali i na zdravlje i radnu sposobnost radnika u šumarstvu. Od šumarskih stručnjaka očekuje se da primijene tehnologije koje će uz minimalne troškove osigurati što kvalitetniji asortiman proizvoda šumarstva, uz ekološki i socijalno prihvatljive tehnološke procese i sredstva rada. Zbog težine šumskih radova, kao i znatnog opterećenja radnika u šumarstvu, veoma su važne i ergonomske karakteristike strojeva. Optimalno korištenje drvene mase kod radova u šumarstvu jedan je od važnijih elemenata za uspješno poslovanje preduzeća šumarstva i drvene industrije. Uprkos tome što evropsko tržište proizvoda od drveta zahtijeva primjenu evropskih standarda za pilanske trupce, oblo drvo i proizvode šumarstva, klasiranje i razvrstavanje šumskih drvnih sortimenata još se uvijek vrši po prevaziđenim i u praksi neprimjenjivim standardima. U cilju sprečavanja globalnih klimatskih promjena, biomasa postaje sve važniji ekološki prihvatljiv i obnovljiv izvor energije. U tom kontekstu, posebno su značajne šume i šumska zemljišta, te njihov potencijal za proizvodnju biomase. Pri tome je neophodno uspostaviti balans između imperativa očuvanja stabilnosti šumskih ekosistema i ekonomske opravdanosti proizvodnje energije na bazi biomase. Na temelju analize stvarnih mogućnosti, a imajući u vidu najbolja međunarodna iskustva i načela održivog razvoja, predložene su aktivnosti za uvođenje savremenih

tehnologija i sredstava rada u šumarstvu, te utvrđene mogućnost njihove standardizacije uz zadovoljavanje ekonomskih, ekoloških i socijalnih parametara. U skladu sa predloženim rješenjima za tehnologije i sredstva rada, analizirane su i adekvatne i prihvatljive ergonomske mjere u okviru domaćeg zakonodavstva i direktiva EU. Pored toga, predložene su modifikacije postojećih i usvajanje novih standarda za klasifikaciju šumskih drvnih sortimenata i proizvoda od drveta u skladu sa standardima koji se koriste u zemljama EU, te analizirani potencijali šuma i šumskih zemljišta u Federaciji BiH za proizvodnju šumske biomase kao izvora energije sa ocjenom okolišnih i socijalnih efekata. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada uočene su sljedeće specifičnosti koje se odnose na predmetnu problematiku:

- Tehnološki proces iskorištavanja šuma u Federaciji BiH samo je djelimično mehaniziran i u najvećoj mjeri bazira se na upotrebi klasičnih tehnologija rada sa velikim učešćem manuelne radne snage. Zbog toga su mogućnosti za unapređenje produktivnosti, ekonomičnosti i humanizacije rada značajno ograničene.
- Postojeća sredstva rada uglavnom su tehnički i tehnološki zastarjela. Uvođenje novih tehnologija i sredstava rada u iskorištavanju šuma, na bazi provedene kategorizacije i tehnološke klasifikacije terena predstavlja neminovnost, pri čemu je neophodno uzeti u obzir sve tehničko-tehnološke, ekonomske, ergonomske, ekološke i energetske parametre.
- Pokazatelji koji se odnose na mjere za unapređenja uvjeta rada u okviru tehnologija iskorištavanja šuma u FBiH ukazuju da u većini preduzeća šumarstva postoje organizirane službe koje se bave zaštitom na radu. Postojeći pravilnici zaštite na radu u velikoj mjeri osiguravaju instrumente pravilne zaštite na radu. Kad su u pitanju privatna preduzeća (izvođači radova), problematika zaštite na radu, posebno praktično provođenje mjera zaštite, nije na zadovoljavajućem nivou.
- Korištenje biorazgradivih goriva i maziva u šumarstvu FBiH kod svih sredstava rada u iskorištavanju šuma je zanemarivo. Cijena, nedovoljno poznavanje mogućnosti primjene te tehnička ograničenja postojećih sredstava rada, predstavljaju glavna ograničenja u korištenju ekološki prihvatljivih goriva i maziva.
- Standardi za pilanske trupce, oblo drvo i proizvode šumarstva koji su do sada bili u primjeni u FBiH (JUS), konceptualno i suštinski razlikuju se od standarda koji se primjenjuju u EU. Na osnovu izvršene analize zaključeno je da su evropski standardi (EN) u poređenju sa JUS-om bolje prilagođeni uvjetima tržišnog privređivanja, kao i tehničko-tehnološkim mogućnostima i načinima prerade i upotrebe drveta te da ih treba primjeniti u Federaciji BiH.
- Važno mjesto u strukturi šumske biomase u FBiH predstavlja ogrjevno drvo i ostaci iza redovnih sječa, od kojih velike količine ostaju neiskorištene u šumi kod panja. Značajan potencijal za proizvodnju šumske biomase predstavljaju uzgojni zahvati u izdanačkim šumama te pošumljavanje šibljaka i goleti sposobnih za pošumljavanje. To može predstavljati dobar osnov za korištenja energije iz biomase za potrebe lokalnih zajednica, upošljavanja ruralnog stanovništva i otvaranja novih radnih mjesta. Kod ocjene rentabilnosti korištenja energije iz biomase, treba uzeti u obzir da se radi o velikim početnim investicijama i relativno sporom povratu uloženog te je za ekonomsku opravdanost korištenja biomase kao izvora energije potrebno dizajnirati set specifičnih ekonomskih instrumenata šumarske politike (subvencije, krediti itd.)

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 4, kao i strateški ciljevi koji se

odnose na problematiku uvođenja savremenih tehnologija i sredstava rada u šumarstvu te mogućnost njihove standardizacije u skladu sa uvjetima rada u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 4.1.1. Modernizacija i standardizacija tehnologija i sredstava rada u šumarstvu u skladu sa uvjetima rada uz zadovoljenje ekonomskih, ekoloških i socijalnih parametara.

Na osnovu analize postojećeg stanja u iskorištavanju šuma u Federaciji BiH te iskustava i praktičnih rješenja u Evropi i svijetu, tehnološka klasifikacija šuma predstavlja preduvjet za uvođenje savremenih tehnologija i sredstava rada u šumarstvu. Na bazi te klasifikacije, potrebno je izvršiti modernizaciju tehnologija i sredstava rada u iskorištavanju šuma, vodeći računa o ergonomske parametrima, uz korištenje biorazgradivih goriva i maziva. U cilju poboljšanja uvjeta rada u šumarstvu, neophodno je stvoriti zakonske preduvjete za uspostavu efikasne i funkcionalne službe zaštite na radu u svim privrednim subjektima koji rade na iskorištavanju šuma.

Strateški cilj 4.1.2. Usvajanje standarda šumskih drvnih sortimenata i proizvoda od drveta u skladu sa EU standardima

Potrebno je na nivou Federacije BiH usvajati BAS EN standarde za šumske drvene sortimente i rezano drvo. Za dosljednu primjenu ovih standarda u praksi, potrebno je izvršiti stručno osposobljavanje i edukaciju stručnog osoblja i utvrditi cjenovne razrede sortimenata namijenjenih za pilansku preradu.

Strateški cilj 4.1.3. Povećanje i promocija korištenje potencijala šuma i šumskog zemljišta za proizvodnju šumske biomase kao izvora energije

U cilju očuvanja i unapređenja stabilnosti šumskih ekosistema, smanjenja zavisnosti od fosilnih goriva kao izvora energije i razvoja ruralnih područja, potrebno je optimizirati korištenje raspoložive biomase iz šumskih ekosistema za potrebu proizvodnje energije. U tom smislu, potrebno je povećati udio šumske biomase u energetske sektoru Federacije BiH i vršiti promociju korištenja šumske biomase.

4.2. ŠUMARSTVO I DRVOPRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA

Šumarstvo i drvoprerađivačka industrija jedan su od najvažnijih segmenata privrede Bosne i Hercegovine. Bazirajući svoj razvoj uglavnom na korištenju domaćih prirodnih resursa, ova dva sektora su tradicionalno izvozno orijentirani. Pored toga, domaća sirovina na kojoj se bazira drvoprerađivačka industrija raspoređena je na čitavom prostoru države BiH, pa pored ekonomskog, ima i veliki lokalni/regionalni socijalni značaj (mogućnost zapošljavanja i zadržavanje stanovništva u ruralnim planinskim područjima). Drvoprerađivačka industrija ima višegodišnju tradiciju i najstarija je industrijska grana u BiH. Jedna je od rijetkih privrednih grana koja konstantno bilježi visok suficit u vanjskotrgovinske razmjene. U periodu do 1992. godine, drvoprerađivačka industrija učestvovala je sa 10% u bruto nacionalnom dohotku (oko tri milijarde US \$), a sa 11% u izvozu BiH. Kapacitete drvoprerađivačke industrije činilo je 220 različitih srednjih i velikih firmi, organiziranih u okviru velikih poslovnih sistema. U cilju stvaranja pretpostavki za dugoročan i održiv razvoj ove grane privrede sa posebnim osvrtom na pitanja od zajedničkog interesa za sektor šumarstva i drvoprerađivačku industriju, analiziran je institucionalni položaj šumarstva i drvoprerađivačke industrije kao i njihovi međusobni odnosi, te na osnovu toga definirane zajedničke smjernice za budući industrijski

razvoj. Pored toga, predloženi su principi i kriteriji za unapređenje odnosa između sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije u FBiH, kao i mjere za povećanje i/ili unapređenje konkurentnosti oba sektora na lokalnom i međunarodnom tržištu. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Institucionalna povezanost sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije slaba je i praktično egzistira jedino kroz rad Vlade FBiH, odnosno vlada pojedinih kantona. Konstatirano je da je ovakav vid povezanosti nedovoljan za efikasnu koordinaciju ova dva sektora. S tim u vezi potrebno je da šumarstvo i drvoprerađivačka industrija, na entitetskom i kantonalnom nivou, budu objedinjeni u okviru jednog ministarstva. Alternativa ovom prijedlogu jeste formiranje međuresorne grupe sa glavnim zadatkom strateškog razvoja ova dva sektora, njihove koordinacije i kreiranje prijedloga za rješavanje zajedničkih međusektorskih problema.
- Analizom Nastavnih planova i programa Šumarskog i Mašinskog (odsjek: Tehnologija drveta) fakulteta u Sarajevu utvrđeno je da praktično i nema dodirnih tačaka između gore pomenutih naučno obrazovnih institucija i rijetki su primjeri zajedničkog rada eksperata ovih fakulteta na odgovarajućim projektima, studijama i ekspertizama.
- Identificiran je složen i nefunkcionalan sistem rada privrednih komora i različitih strukovnih udruženja i klastera. Veliki broj privrednih komora u FBiH (11), različiti načini njihovog finansiranja i nedostatak kvalificiranog stručnog osoblja, rezultira velikom raznolikošću u obliku i kvalitetu usluga koje one pružaju privrednim subjektima. Dodatni problem jeste nepostojanje adekvatne koordinacije pojedinih komora i njihovog zajedničkog rada na sličnim ili istim programima.
- U periodu poslije 1995. godine provedene su mnogobrojne aktivnosti i realizirani brojni projekti od strane različitih udruženja i domaćih i stranih institucija. Ipak, studije koje su provedene u okviru GTZ, CCA, FIPA, NERDA i CREDO najšire su sagledale stanje u sektoru drvne industrije u Federaciji BiH i dale strateški doprinos njegovom razvoju. Izvršena je pojedinačna analiza svih predmetnih studija i na osnovu istih identificirani zajednički problemi i date preporuke za unapređenje stanja.
- Prema strukturi ulaganja evidentno je da su ista bila usmjerena uglavnom na finalnu proizvodnju u sektoru drvoprerađivačke industrije. Evidentni su primjeri pozitivnih efekata stranih ulaganja, kroz zajedničke aktivnosti na pokretanju proizvodnje i osiguranju sirovine, uz suradnju sa lokalnom zajednicom i drugim nivoima vlasti. Postoje i primjeri nekvalitetne implementacije stranih investicija, uzrokovane lošim upravljanjem preduzećima koje su rezultirale neuspjelim investicijama.
- Trenutno instalirani drvoprerađivački kapaciteti dvostruko su veći u odnosu na raspoložive količine pilanskih drvnih sortimenata sa područja FBiH.
- U radu drvoprerađivačkih kapaciteta je primjetna neusklađenost sa EU normativima.
- Odredbe Zakona o inspekcijskim poslovima i Pravilnika o minimalnim tehničko-tehnološkim uvjetima rada pilana ne primjenjuju se dosljedno.
- Ne postoje adekvatna tehnološka rješenja za preradu trupaca vanstandardnih dimenzija i nižih kvalitetnih klasa.
- Evidentno je odsustvo jedinstvenih principa i kriterija za distribuciju drvnih sortimenata prerađivačkim kapacitetima u skladu sa ekonomskim i sociološkim realitetima i jedinstvenih kriterija za formiranje minimalnih cijena na cijelom području FBiH.
- Nivo realizacije raspoloživog obima sječa u podignutim šumskim kulturama i plantažama, prvenstveno četinarskih vrsta, veoma je nizak.

- Iako se radi o poslovnim sistemima koji čine povezan lanac u stvaranju dodane vrijednosti, ne postoji koordiniran strateški sektorski i međusektorski pristup za razvoj šumarstva i drvoprerađivačke industrije.
- Na osnovu provedene SWOT analize utvrđena je potreba promjena u preduzećima drvoprerađivačke industrije s ciljem lakšeg prilagođavanja i konkurentnosti na tržištu.
- Analiza trenutnog stanja primjene standarda u sektorima šumarstva i drvoprerađivačke industrije pokazuje nedovoljan procenat certificiranih šuma (FSC) u odnosu na realne potrebe. Pored toga, kod većine drvoprerađivačkih preduzeća nije uveden nadzorni lanac (CoC) kao ni ISO standardi, nedovoljno je razvijena svijest o važnosti istih i kadrovi nisu obučeni da prepoznaju značaj i potrebu uvođenja i primjene gore navedenih standarda. Prethodno navedeno ima za posljedicu smanjenje mogućeg izvoza proizvoda od drveta i nekonkurentnost na tržištu EU.
- SWOT analizom postojećih međunarodnih i lokalnih tehnologija i iskustava za praćenje nadzornog lanca, utvrđeno je da nema alternative uvođenju jedinstvenog nadzornog lanca na nivou cijele FBiH i njegovoj univerzalnoj primjeni u sektorima šumarstva i drvoprerađivačke industrije. Najbolji izbor za primjenu CoC u šumarskom i drvoprerađivačkom sektoru jesu konvencionalne plastične ili papirne oznake sa bar kodom.

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 4, kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku koordiniranog razvoja sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije u FBiH, zasnovanog na načelima održivog razvoja oba sektora.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 4.2.1. Institucionalno povezivanje sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije

Realizacija ovog cilja podrazumijeva definiranje institucionalne povezanosti i reguliranje međusobnih odnosa šumarstva i drvoprerađivačke industrije, uključujući i naučnoistraživačke i nastavne institucije, privredne komore, udruženja i klastere, sve u cilju institucionalno koordiniranog i međusektorskog pristupa razvoju ova dva sektora. U tom smislu, potrebno je osigurati kontinuirano jačanje institucionalnih kapaciteta za povezivanje sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije, unapređenje rada naučnoistraživačkih institucija i njihovo institucionalno povezivanje, te funkcionalniji i efikasniji rad privrednih komora i udruženja.

Strateški cilj 4.2.2. Unapređenje konkurentnosti sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije

Analiza konkurentskih sposobnosti sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije identificirala je veliki broj faktora koji usporavaju i ograničavaju razvoj ove dvije industrijske grane. Definiranje strateških proizvoda i promocija izvoza, povećanje udjela stranih investicija, standardizacija i certificiranje procesa u šumarstvu i drvoprerađivačkoj industriji, edukacija i prekvalifikacija radnika u sektoru šumarstva i drvne industrije jesu pretpostavke unapređenja konkurentnosti sektora šumarstva i drvoprerađivačke industrije.

Strateški cilj 4.2.3. **Unapređenje odnosa između preduzeća šumarstva i drvoprerađivačke industrije**

Za implementaciju ovog strateškog cilja potrebno je usaglasiti raspoloživi obim proizvodnje šumskih drvnih sortimenata sa kapacitetima prerade drveta te definirati transparentne procedure prodaje drvnih sortimenata, uključujući i dugoročne ugovore za snabdijevanje sirovinom.

TEMATSKA CJELINA 5. NEDRVNI ŠUMSKI PROIZVODI I USLUGE

PRINCIPI:

Rekreacija i turizam u šumarstvu dio su integralnog sistema gospodarenja šumama.

Sektor šumarstva ima ključnu ulogu u procesu planiranja i implementacije aktivnosti na razvoju turizma i rekreacije u šumarstvu.

Rekreacija i turizam u šumarstvu baziraju se na poštivanju međunarodno prihvaćenih standarda i dobrih praksi na regionalnom i lokalnom nivou, uz maksimiziranje koristi i minimiziranje negativnih utjecaja tih aktivnosti na šumu i šumsko zemljište.

U promociji turizma i rekreacije u šumarstvu koristi se marketinški pristup.

U razvoju lovstva primjenjuje se transparentan, strateški i integralni pristup.

U oblasti lovstva dosljedno se poštivaju profesionalne i etičke norme.

Standardizacija, koordinacija i povezanost svih subjekata u kreiranju baza podataka u oblasti lovstva.

Cjeloživotno obrazovanje u oblasti lovstva.

Integralni sistem upravljanja i korištenja ostalih šumskih proizvoda predstavlja osnovu za zaštitu i unapređenje sveukupnih šumskih resursa.

Ostali šumski proizvodi koriste se na društveno odgovoran, okolišno prihvatljiv i ekonomski opravdan način.

Uzajamno poštivanje i jasno definirani odnosi između aktera u lancu korištenja predstavljaju osnovu za održivi razvoj oblasti ostalih šumskih proizvoda.

Svako ima pravo korištenja ostalih šumskih proizvoda u skladu sa pravnim i regulatornim okvirom.

5.1. ULOGA ŠUMSKIH RESURSA U TURIZMU I REKREACIJI

U svijetu se generalno bilježi stalni porast potražnje za ekoturizmom i rekreacijom u prirodi. Iskustva posjetitelja u pogledu rekreacije u prirodi, a samim tim i broj turističkih posjeta, zavise od pejzažnih vrijednosti koje najčešće podrazumijevaju dobro očuvana/upravljana šumska područja. U Federaciji BiH teško je zamisliti bilo koju rekreativnu aktivnost, odmor u prirodi ili turizam, baziran na prirodnim vrijednostima, da to ne podrazumijeva prisustvo barem dijela područja koje se nalazi pod šumskom vegetacijom. Kada je u pitanju turizam i rekreacija, u prvom su planu zaštićeni dijelovi prirode ili zaštićena područja, koja se pored zaštite prirodnih vrijednosti i biodiverziteta, izdvajaju i u svrhu rekreacije stanovništva i razvoja turizma. Zaštićena područja imaju značajnu ulogu u razvoju turizma zasnovanog na prirodnim vrijednostima, kako u pogledu posebnog društvenog interesa, tako i u pogledu prihodovnih mogućnosti od turizma za upravitelje takvih područja, ali i za lokalno stanovništvo. Pored ovih

formalno zaštićenih područja, turisti i rekreativci iskazuju sve više interesa i za šumska područja koja ne spadaju pod poseban režim zaštite prirode. Rekreativna funkcija šumskih područja koja nemaju poseban status u pogledu formalne zaštite dolaze do izražaja zbog sve veće zasićenosti ljudi klasičnim posjetama zaštićenim područjima. Upravitelji takvih područja (javna preduzeća šumarstva ili vlasnici/upravitelji privatnih šuma) suočavaju se sa izazovom usklađivanja tradicionalnih djelatnosti (eksploatacija šuma) sa ostalim vidovima korištenja šumskih resursa. Evidentna je tendencija porasta korištenja šuma za turizam i rekreaciju, kako u razvijenim, tako i u državama u tranziciji. U cilju pravovremenog iznalaženja rješenja za izazove multifunkcionalnog korištenja šumskih resursa, sa različitim, a ponekad i oprečnim namjenama, potrebno je raditi na razvoju naprednijih modela upravljanja. Radi zadovoljavanja različitih potreba društva u odnosu na šumske resurse, posebno je važan koncept multifunkcionalnog šumarstva kao modernog pristupa upravljanju šumskim resursima koji treba da odgovori na naprijed navedene potrebe. Na osnovu analize usklađenosti strateških dokumenata, domaće legislative iz sektora šumarstva i zaštite prirode, te GAP/SWOT analize sektora šumarstva u dijelu koji se odnose na korištenje šumskih resursa za potrebe turizma i rekreacije, te analize dosada provedenih istraživanja potreba društva za rekreaciju u šumskim područjima, predložena je metodika za identificiranje i vrednovanje turističkih potencijala šumskih ekosistema, uključujući i program promocije i podsticaja brendova za razvoj specifičnih turističkih proizvoda i usluga, sa elementima neophodne šumske rekreacione infrastrukture. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Strateški dokumenti za razvoj turizma i rekreacije nisu u suprotnosti sa odredbama šumarske i okolišne legislative, osim što nisu navedene preporuke u pogledu korištenja šumskih resursa koje bi mogle biti u koliziji sa ovom legislativom. Pozitivni zakonski propisi u Federaciji BiH ne sadrže posebna ograničenja i smjernice koje reguliraju tematiku rekreacije i turizma u šumama, osim u određenoj mjeri u zaštićenim područjima koja uključuju i šumske ekosisteme.
- Postojeća ograničenja za razvoj turizma i šumske rekreacije kao ekonomskih djelatnosti u najvećoj se mjeri odnose na opće probleme privrednog sektora u FBiH (složenost administrativne strukture i procedura, nedostatak afirmativnih mjera za razvoj privatnog sektora i sl.)
- Nedovoljna je istraženost potencijala, mogućnosti i potreba za rekreacijom i turizmom koje nudi šuma.
- Ne postoje planski mehanizmi za jačanje korištenja šumskih resursa za turizam i rekreaciju.
- Šumarski stručnjaci ne posjeduju dovoljno znanja i vještina iz oblasti turizma i šumske rekreacije. Šumarski i ostali stručnjaci koji su uključeni u planiranje i upravljanje šumskim područjima u svrhu rekreacije i turizma moraju imati odgovarajuće obrazovanje i razumijevanje navedene materije kako bi bili u stanju ponuditi adekvatna i održiva rješenja.
- Predstavnici šumarskih poduzeća i lokalnog stanovništva nemaju dovoljno znanja i svijesti o koristima koje se mogu ostvarivati od turizma i rekreacije u šumama.
- Slabo je razvijena komunikacija i međusobna povezanost lokaliteta interesantnih za šumski turizam i rekreaciju.
- Postojeća infrastruktura za turizam i šumsku rekreaciju nerazvijena je i zapuštena.
- Tematika rekreacije i turizma nedovoljno je tretirana u strateškim i planskim šumarskim dokumentima.
- Zakonom propisana metodika izrade šumskoprivrednih osnova, orijentirana je prvenstveno na eksploataciju drvne mase, i kao takva ne obuhvata aspekt planiranja šumske rekreacije.

- U procesu planiranja i izrade planova gazdovanja šumskim resursima još uvijek je izražen princip dominacije tehničkog autoriteta, pri čemu se multifunkcionalnom gazdovanju šumskim resursima (čiji je šumska rekreacija neodvojivi dio) ne pridaje dovoljno značaja. Poslovni sistemi šumarstva ne poduzimaju dovoljno napora da zadovolje sve izražene sociološke zahtjeve posjetilaca prema šumi, kao što su rekreacija, turizam i aktivni odmor.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 5, kao i strateški ciljevi koji se odnose na pitanja vezana za ulogu šuma u turizmu i rekreaciji u kontekstu podrške održivom gospodarenju šumama.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 5.1.1. Upoznati sve relevantne interesne grupe sa potencijalima, mogućnostima i potrebama za korištenje šumskih resursa u svrhu rekreacije i turizma na području FBiH

Radi poboljšanja trenutnog statusa funkcije rekreacije i turizma u šumama, potrebno je identificirati karakteristike/atribute koji mogu činiti određene lokacije atraktivnim u pogledu navedene funkcije (pejzažne i biodiverzitetne vrijednosti, postojanje turističke i rekreativne infrastrukture, dostupnost/udaljenost rekreativnih lokacija itd.). Zatim je potrebno vrednovati pojedine atribute i odrediti njihove prioritete uspostavljanja i eksploatacije. Inventarizaciju i prepoznavanje značaja i potencijala šumske rekreacije treba prepustiti poslovnim sistemima šumarstva, što podrazumijeva promjenu dosadašnjeg pristupa pri donošenju odluka o uključenju rekreativnih funkcija šume u proces planiranja i upravljanja šumskim resursima. Popis takvih lokacija na području FBiH je, uz aktivno učešće poslovnih sistema šumarstva, potrebno pripremiti u suradnji sa svim relevantnim interesnim grupama kako bi se osigurala sveobuhvatnost i transparentnost po pitanju različitih interesa prema šumskim resursima, uključujući i zahtjeve za rekreaciju u šumi i ekoturizam.

Strateški cilj 5.1.2. Planiranje i upravljanje šumskim resursima u FBiH u svrhu rekreacije i turizma na osnovu najboljih saznanja i praksi

Trenutno stanje ukazuje da se u planiranju gazdovanja šumskim resursima u FBiH šumskoj rekreaciji ne posvećuje dovoljna pažnja. Državne šume primarno imaju ulogu održivog zadovoljavanja mnogostrukih potreba društva, i s tim u vezi ciljevi gazdovanja trebaju biti usaglašeni sa sve naglašenijim zahtjevima za ekoturizmom i rekreacijom u šumi. Formalno obrazovanje šumarskih stručnjaka, a samim tim i provođenje aktivnosti gazdovanja, u smislu rekreacije u šumi, nisu na zadovoljavajućem nivou. U tom smislu, šumarski i ostali stručnjaci koji su uključeni u planiranje i upravljanje šumskim područjima u svrhu rekreacije i turizma, trebaju biti adekvatno obrazovani kako bi mogli ponuditi adekvatna i održiva rješenja. To podrazumijeva multifunkcionalan pristup u korištenju šumskih resursa i potrebna znanja i vještine iz: ekonomije, marketinga, turizma, ekologije, šumarstva, upravljanja ljudskim resursima, upravljanja zaštićenim područjima i sl.

Strateški cilj 5.1.3. Stvoriti uvjete za zaradu lokalnog stanovništva od rekreacije i turizma u šumama

Rekreacija u šumama može donijeti značajnu ekonomsku korist lokalnoj ekonomiji, uključujući i otvaranje novih radnih mjesta. Pri tome je potrebno unaprijediti vještine i znanja lokalnog stanovništva o koristima i mogućnostima koje proizlaze iz korištenja šumskih resursa u svrhu rekreacije i turizma. Kvalitet postojeće infrastrukture jako je bitan za šumsku rekreaciju i

turizam i isti se ocjenjuje na osnovu prihvatljivog i originalnog dizajna, redovnog renoviranja, održavanja, provjeravanja sigurnosti i adaptacije.

Strateški cilj 5.1.4. Kontinuirano upoznavanje javnosti sa mogućnostima, te planiranim i provedenim aktivnostima na razvoju i promociji šumske rekreacije i turizma

Potrebno je iznaći modele upravljanja šumskim resursima koji će osigurati unapređenje svijesti javnosti o značaju šuma i transparentnost u procesu planiranja i donošenja odluka. Šumarska preduzeća trebaju unaprijediti komunikaciju sa posjetiocima i poduzeti marketinške aktivnosti sa ciljem bolje medijske pokrivenosti (odnosi sa javnošću) i promjene svijesti i stavova građana u odnosu na šumu, šumarstvo i šumarsku struku (suradnja sa medijima, zajedničke akcije sa građanima, školama, ekološkim nevladinim organizacijama i sl.).

Strateški cilj 5.1.5. Minimiziranje potencijalnih šteta i negativnih utjecaja na šumske resurse, sa naglaskom na vrijednosti biodiverziteta, uzrokovane aktivnostima rekreacije i turizma

Racionalno i sistemsko upravljanje šumskim područjima u svrhu rekreacije i turizma, zahtijeva poduzimanje preventivnih mjera kako bi se reducirali negativni utjecaji na šumske resurse, posebno u zaštićenim područjima. U tom kontekstu, potrebno je dosljedno poštivati Zakon o zaštiti prirode FBiH u dijelu koji se odnosi na: određivanje uvjeta i načina obnove, zaštite i održivog razvoja pejzaža, prirodnih područja, biljaka, životinja i njihovih staništa, minerala i fosila i drugih komponenti prirode, nadležnosti tijela koje vrše poslove zaštite prirode, opće i posebne mjere za zaštitu prirode, informacijski sistem, finansiranje zaštite prirode, nadzor itd. Da bi se smanjili negativni utjecaji te očuvale biološke i ekološke funkcije prostora, postoje razvijeni mehanizmi i alati koji se koriste u svijetu i regionu i iste je potrebno uzeti u obzir pri planiranju i implementaciji projekata i aktivnosti turizma i rekreacije u prirodi. To su, prije svega, procjene utjecaja na okoliš, ranjivost prostora i granice prihvatljivih promjena.

Strateški cilj 5.1.6. Ostvariti međusektorsku suradnju i sinergiju sa drugim inicijativama za razvoj turizma i poboljšanje rekreacije u FBiH i šire

Putem međusektorskog dijaloga i suradnje potrebno je osigurati učesnički pristup u izradi planskih i strateških dokumenata za razvoj turizma, kao i u procesu osnivanja i upravljanja zaštićenim područjima. Pri tome je značajna razmjena šumarskih iskustava i znanja sa stručnjacima iz oblasti ekonomije, prostornog planiranja, društvenih nauka, turizma i sl. te aktivno sudjelovanje u inicijativama i programima lokalnog i ruralnog razvoja.

5.2. RAZVOJ LOVSTVA

Prirodne osobitosti Bosne i Hercegovine izražene kroz razvijenu konfiguraciju, pedološke prilike, bogatstvo voda i široki raspon nadmorskih visina terena utjecale su na postojanje različitih klimatskih zona i formiranje velikog broja biljnih zajednica u kojima su povoljne uvjete za opstanak i razvoj našle gotovo sve vrste evropske divljači. Takve su okolnosti predstavljale povoljne uvjete za razvoj lovstva, ali i obavezu da se u prirodi očuva reproduktivna brojnost svih autohtonih vrsta divljači. Bosna i Hercegovina prošla je sve etape razvoja lova karakteristične za pojedina razdoblja razvoja ljudskoga društva. Lov i lovni običaji bili su usvajani od više kultura raznih naroda. Pravni temelji lovstva uspostavljeni su 1893. godine donošenjem prvog Zakona o lovu. Ovim je Zakonom prvi put bila propisana mogućnost osnivanja „Zaštićenih područja za divljač“ (šest zaštićenih područja ukupne površine 251.332 hektara). U zavisnosti od promjena društveno-političkog uređenja, lovstvo je prolazilo kroz različite faze u kojima je imalo različit tretman: od državnog regala, preko vezivanja prava

lova za vlasništva, definiranja divljači kao općedruštvene svojine i lovstva kao gospodarske i sportske djelatnosti. Zahvaljujući bogatstvu i raznolikosti prirodnih staništa te režimu posebnog upravljanja s divljači u Posebnim lovištima, lovstvo BiH je do 90-ih godina prošlog stoljeća uživalo visok ugled u svijetu. Populacije autohtone divljači u ovim lovištima, posebno smeđeg medvjeda, divokoze, vuka i velikog tetrijeba, po brojnosti i trofejnoj vrijednosti, dosezale su vrh evropske ljestvice vrijednih trofeja divljači. Pored toga, iz Posebnih je lovišta lovno gospodarstvo ostvarivalo značajne ekonomske rezultate. Na temelju analize međunarodnih propisa i zakonodavstva Federacije Bosne i Hercegovine iz oblasti lovstva te trenutnog statusa upravljanja i gospodarenja lovištima FBiH, a u cilju definiranja dugoročne politike upravljanja i gospodarenja u oblasti lovstva, utvrđeno je sljedeće:

- Povijesni značaj lovstva u Bosni i Hercegovini danas je neopravdano zapostavljen a divljač, kao prirodno dobro i vrijedno nacionalno bogastvo, prepuštena dugogodišnjoj upravnoj i gospodarskoj stihiji.
- U periodu poslije 1995. godine promijenjene su dotadašnje granice lovišta u BiH, čime su ista, kao prirodne cjeline, znatno degradirana. Sukladno administrativno-političkom uređenju, lovstvo je organizirano prema entitetskim zakonima. Propisana je mogućnost ustanovljenja posebnih lovišta, ali zbog entitetskih i kantonalnih granica, neka posebna lovišta izgubila su teritorijalni kontinuitet i svoju prirodnu cjelovitost.
- Postojeće stanje populacija divljači u Federaciji BiH je nezadovoljavajuće, što je posljedica neprincipijelnog i nepotpunog određivanja države prema pitanju vlasništva nad divljači, neriješenim imovinsko-pravnim pitanjima iz prava gospodarenja divljači i prava vlasništva na površinama gdje divljač obitava, kao i neodgovarajućeg definiranja lovstva kao gospodarske djelatnosti i lovstva kao načina zadovoljenja specifičnih socijalnih funkcija društva.
- Gospodarenje lovištima u Federaciji BiH povjereno je šumskogospodarskim društvima i lovačkim udrugama. Federalni zakon o lovstvu iz 2006. godine nije u potpunosti implementiran, zbog čega je pravni aspekt gospodarenja lovištima upitan.
- Nedostatak političke volje za pokretanje procesa potpisivanja relevantnih međunarodnih direktiva i regulativa rezultiralo je da BiH nije ratificirala nekoliko, za razvoj lovstva, važnih akata EU (*Habitat Directive, Regulativa Evropske unije o zaštiti vrsta divlje faune i flore reguliranjem trgovine, Direktiva o zaštiti divljih ptica – EC Birds directive 79/409/EEC*), te nije implementirala potpisane međunarodne konvencije (Bernska i CITES) u okviru kojih nije izrazila odgovarajuća izuzeća za pojedine vrste divljači, iako je u procesu ratifikacije za to imala mogućnost.
- Implementacija Federalnog zakona o lovstvu iz 2006. godine naišla je na niz uzročno-posljedičnih problema koji su ograničili njegovu potpunu implementaciju. Ovo se, prije svega, odnosi na nedosljednost i neusklađenost pojedinih članaka Zakona i podzakonskih akata, te na neprovođenje kategorizacije, ustanovljenja i zakonske dodjele lovišta na korištenje.
- Višegodišnji zastoj u provedbi zakonskih i gospodarskih mjera neophodnih za potpuno funkcioniranje sektora lovstva rezultirao je da trenutno ne postoji kontinuitet utvrđivanja i praćenja stanja divljači. Pored toga, ne vrši se adekvatno planiranje u lovstvu i ne postoji efikasan sistem pravne i fizičke zaštite divljači i lovišta.
- Nije uspostavljena federalna, a ni kantonalne/županijske sektorske baze podataka, a rad Federalne i županijskih/kantonalnih lovni inspekcija ograničen je i neučinkovit.
- Razvoj lovnog turizma je u dugogodišnjem zastoju, što za posljedicu ima nepostojanje jedinstvenog modela ponude i ograničena ulaganja zbog neriješenog pravnog statusa

korisnika lovišta. Kontrolirani uzgoj divljači je u značajnoj recesiji i odvija se spontano i bez dugoročnih planskih ciljeva.

- Sistem obrazovanja u oblasti lovstva nije adekvatan što se odražava u nedovoljnim praktičnim znanjima stečenim tokom školovanja, nedovoljnom poznavanju lovnog zakonodavstva, organizacije, planiranja i poslovnog rukovođenja, kao i ograničene primjene informatičkih tehnologija i nedovoljno poznavanje stranih jezika. Ne postoji uspostavljen sistem usavršavanja i licenciranja lovačkih kadrova sukladno potrebama i razvojnim pravcima lovstva.

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 5, kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku razvoja lovstva u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 5.2.1. Uspostava i usklađivanje institucionalnog, regulatornog i planskog okvira u skladu sa međunarodnim konvencijama, direktivama i regulativom

Realizacija ovog cilja podrazumijeva izradu i usvajanje državnih planova upravljanja za vrste divljači propisane Bernskom i CITES konvencijom, donošenje odluka o nadležnom državnom tijelu i naučnoj instituciji na razini Bosne i Hercegovine za suradnju sa stalnim Komitetom Bernske i CITES konvencije te provođenje procesa ratifikacije za razvoj lovstva, važnih akata EU.

Strateški cilj 5.2.2. Dosljedna implementacija Federalnog zakona o lovstvu

Neophodno je izvršiti usaglašavanje zakonskih kolizija i nedosljednosti u pojedinim člancima Zakona, otkloniti neusklađenost podzakonskih akata sa istim i uskladiti zakonodavni okvir sa relevantnim međunarodnim propisima i evropskim zakonodavstvom.

Strateški cilj 5.2.3. Izrada, uspostava i funkcionalno upravljanje federalnom i kantonalnim sektorskim bazama podataka

Navedeno podrazumijeva standardizaciju i sistematizaciju formulara i obrazaca za vođenje i evidenciju svih vrsta podataka o lovištima i divljači u FBiH. Podrazumijeva i uspostavu jedinstvene baze podataka odgovarajućim softverskim programom za pohranjivanje i obradu podataka te osiguranje dostupnosti i razmjenu podataka između resornog Federalnog i kantonalnih ministarstava.

Strateški cilj 5.2.4. Osnivanje lovišta i izgradnja adekvatnog sistema zaštite, planskog uzgoja i korištenje divljači

Nakon usaglašavanja zakona, potrebno je pristupiti njegovoj implementaciji po pitanju kategorizacije, ustanovljenja i dodjele lovišta na korištenje, te na taj način osigurati zakonsku zaštitu, institucionalno upravljanje i plansko gospodarenje lovištima i divljači u Federaciji BiH. U svim lovištima treba uspostaviti stručnu službu za nadzor i provedbu zakonskih i planskih mjera.

Strateški cilj 5.2.5. Uspostava suvremenog sistema obrazovanja u skladu sa potrebama i razvojnim pravcima sektora lovstva.

Uspostavom funkcionalnog sistema obrazovanja kadrova, osigurati njegovu stalnu i plansku edukaciju za vođenje stručnih poslova, programsku obuku za usavršavanje vještina na

radnom mjestu te osigurati provjeru znanja i licenciranje kadrova za izradu strateške i stručne planske dokumentacije u lovstvu.

Strateški cilj 5.2.6. Kontinuirano usavršavanje zaposlenika u organima uprave, javnim institucijama i uposlenika korisnika lovišta.

Realizacija ovog cilja podrazumijeva organizaciju stalne i planske edukacije za vođenje i izvršavanje stručnih poslova, kao i programsku obuku za usavršavanje vještina na radnom mjestu u kapacitetu i kvalifikacijama neophodnim za nesmetano funkcioniranje u sektoru lovstva.

5.3. OSTALI PROIZVODI ŠUMA I ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA

Pored proizvodnje drveta, šume FBiH daju i niz drugih proizvoda (gljive, aromatične i ljekovite biljke, šumsko voće i plodovi itd.) koji su u prethodnom periodu relativno malo korišteni. Odnos prema ovim proizvodima šuma i šumskog zemljišta prikazuje i činjenica da su se i službeno nazivali „sporedni ili sekundarni šumski proizvodi”. U skladu sa međunarodnom naučno-stručnom terminologijom, ove proizvode bi trebalo nazvati „nedrvnim šumskim proizvodima”. Bez obzira na njihovo obilje i nesporne socijalne, ekonomske i ekološke vrijednosti, ovi proizvodi do danas nisu adekvatno vrednovani niti se njima održivo gospodarilo. Šumarska struka treba snažnije promovirati multifunkcionalni karakter resursa kojim gospodari, te potrajno koristiti sve njegove proizvode i usluge. Komercijalno korištenje aromatičnog, jestivog i ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva može biti važan dio finansiranja održivog gospodarenja šumama. Trenutno se najveći broj biljaka i gljiva sakuplja za ličnu, a rjeđe za komercijalnu uporabu. Težište bi trebalo biti na poticanju i promoviranju intenzivnijeg i održivog korištenja aromatičnog, jestivog i ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva, u smislu njihovog potencijala za razvoj ruralnih područja. Pored toga, korištenje nedrvnih šumskih proizvoda i usluga otvara mogućnost razvoja malog i srednjeg poduzetništva. Na temelju provedenih analiza, definirane su smjernice za izradu programa korištenja aromatičnog, jestivog i ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva, programa korištenja mineralnih resursa i shema certifikacije nedrvnih šumskih proizvoda, u svrhu kontroliranog sakupljanja i olakšavanja pristupa međunarodnom tržištu. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Relevantni strateški i pravni okvir koji tretira problematiku ostalih proizvoda šuma i šumskih zemljišta u Federaciji BiH ne postoji ili je neadekvatan, te stoga ne osigurava ekonomsku korist za vlasnika, lokalnu zajednicu i korisnika šuma.
- Ne postoji adekvatan sistem upravljanja, praćenja stanja i kontrole sakupljanja i prometa nedrvnih šumskih proizvoda.
- Ne postoji adekvatan sistem izdavanja dozvola i naplate nedrvnih šumskih proizvoda (licenciranje). Samim tim, nije osigurana transparentnost u sakupljanju i prometu nedrvnih šumskih proizvoda, niti je omogućen slijed dokumentacije.
- Sakupljači nemaju potrebna znanja (neadekvatan sistem certificiranja).
- Vlasnik i korisnik šume najčešće nema nikakve ekonomske koristi od nedrvnih šumskih proizvoda. Postojeća regulativa ne osigurava ekonomsku korist za lokalno pučanstvo.
- Ne postoje udruženja sakupljača nedrvnih šumskih proizvoda i registar sakupljača, što za posljedicu ima probleme u definiranju premija i drugih podsticajnih mjera za sakupljače.
- Nema razvijenih centraliziranih i institucionaliziranih marketinških aktivnosti, pri čemu veletrgovci i prerađivači vode samostalne marketinške aktivnosti.

- Tržište nedravnih šumskih proizvoda je neorganizirano, što se održava u pojavama „crnog tržišta” i ilegalnoj trgovini zaštićenim i ugroženim vrstama. Izvozi se najčešće sirovina, a uvozi finalni proizvod.
- Bosna i Hercegovina nema vlastitu shemu certificiranja, a nisu u primjeni ni međunarodno priznate sheme certifikacije nedravnih šumskih proizvoda.

Na osnovu analiza prethodnih analiza, predloženi su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa FBiH koji su prikazani na početku poglavlja 5, kao i strateški ciljevi usmjereni na promoviranje održivog korištenja ostalih proizvoda šuma.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 5.3.1. Osigurati dostupnost nedravnih šumskih proizvoda za komercijalnu i osobnu upotrebu u granicama njihove održivosti

Za realizaciju ovog cilja potrebno je definirati jasne politike i prakse za upravljanje i gospodarenje nedravnim šumskim proizvodima. Potrebno je pomagati interesnim stranama u procjeni razvojnih potencijala koje pruža ovaj resurs i surađivati sa svim interesnim stranama u svrhu razvoja jasnih politika i procedura za održivo gospodarenje nedravnim šumskim proizvodima. Konačno, potrebno je osigurati pravodobne informacije i tehničku pomoć zainteresiranim za razvoj poslovanja i unapređenje marketinške funkcije.

Strateški cilj 5.3.2. Uskladiti upravljanje i gospodarenje nedravnim šumskim proizvodima sa nacionalnom i međunarodnom legislativom

Za realizaciju ovog cilja potrebno je izraditi pravni i regulatorni okvir za upravljanje i gospodarenje nedravnim šumskim proizvodima na svim nivoima, te uskladiti isti sa Ustavom FBiH, kantonalnim ustavima, Zakonom o načelima jedinica lokalne samouprave i preuzetim međunarodnim propisima, sve u cilju očuvanja i unapređenja stanja resursa.

Strateški cilj 5.3.3. Osigurati upravljanje i gospodarenje nedravnim šumskim proizvodima unutar sektora šumarstva u suradnji sa ostalim zainteresiranim stranama

Za realizaciju ovog cilja potrebno je uključiti sve interesne strane u proces upravljanja nedravnim šumskim proizvodima, te izraditi standarde i smjernice za izradu ŠGO koji će biti utemeljeni na ekološkim, ekonomskim i socijalnim principima. Važno je primijeniti dobre sakupljačke prakse, promovirati principe ekološke etike i koristiti znanstvene informacije za bolje gospodarenje, održanje biodiverziteta i zaštitu vrsta i ekosistema.

Strateški cilj 5.3.4. Inventarizacija, istraživanje i praćenje stanja nedravnih šumskih proizvoda u svrhu prikupljanja relevantnih podataka za upravljanje i gospodarenje

Poznavanje stanja preduvjet je za održivo gospodarenje resursom. U tu svrhu nužno je započeti sa inventarizacijom i istraživanjima stanja manjeg broja biljaka, onih koje se najviše sakupljaju i koje su samim tim i najugroženije.

Strateški cilj 5.3.5. Uspostavljanje adekvatnog sistema obrazovanja i osposobljavanja kadrova te transfer tehnologija, uz suradnju sa javnim i privatnim sektorom

Obrazovanje, istraživanje i razvoj oduvijek su predstavljali imperativ društvenog napretka, bez obzira na trenutni razvojni nivo koji je društvena zajednica dostigla. Pred šumarskim sektorom i obrazovnim institucijama Federacije BiH stoji zadatak da kreiraju adekvatne nastavne programe i osiguraju kontinuiranu edukaciju za sve aktere koji učestvuju u procesima vezanim za upravljanje i gospodarenje nedravnim šumskim proizvodima.

TEMATSKA CJELINA 6. ZAŠTITA OKOLINE I PROSTORNO PLANIRANJE

PRINCIPI:

U cilju osiguranja stabilnosti, potrajnosti i biodiverziteta šumskih ekosistema primjenjuje se integralni pristup koji odražava njihovu međusobnu povezanost i uvjetovanost.

Sistemske izdvajanje, proglašenje i upravljanje zaštićenim područjima temelji se na međusektorskom dijalogu i participaciji svih zainteresiranih utjecajnih skupina.

Zaštićena područja predstavljaju potencijal za razvoj ruralnih područja.

Istraživanja usmjerena ka unapređenju i očuvanju diverziteta ekosistema provode se uz osiguranje adekvatnih finansijskih izvora.

U pripremi i realizaciji nacionalnog i međunarodnog regulatornog okvira koji se odnosi na šumske i vodne resurse, neophodno je osigurati dosljednost, interdisciplinarni pristup, interaktivnu suradnju i koordinaciju svih aktera iz sektora šumarstva i vodoprivrede.

Transparentnost, međusobna razmjena informacija, te učešće zainteresiranih strana i javnosti su uvjeti za postizanje usklađenost gospodarenja šumama i vodama.

Za zajedničke aktivnosti upravljanja i gospodarenja šumama i vodama kao javnim dobrima, sektor šumarstva i sektor voda osiguravaju potrebna finansijska sredstva.

Inovativnost i usklađenost u razvoju i primjeni standarda, tehnologija i instrumenata koristi se u svim međusobno uvjetovanim aktivnostima gospodarenja šumama i vodama.

Šumarski sektor uključen je i adekvatno tretiran u procesima izrade i donošenja strateških planova i studija.

Adekvatne mjere upravljanja i gazdovanja osiguravaju integritet šumskih ekosistema.

Sve funkcije šuma adekvatno se vrednuju.

6.1. DIVERZITET ŠUMSKIH EKOSISTEMA I ZAŠTIĆENA PODRUČJA

Bosna i Hercegovina spada u red država sa izuzetnim prirodnim vrijednostima u pogledu vrsnog, strukturnog i genetičkog biodiverziteta šumskih ekosistema. Pored toga, veoma je značajna i raznolikost ekosistema te pejzažna i geološka raznolikost. Istovremeno se radi o jednoj od najšumovitijih evropskih država. Unatoč tome, površina formalno zaštićenih područja iznosi tek nekoliko procenata državne teritorije. Nepobitna je činjenica da će u takvim okolnostima doći do povećanja površine zaštićenih područja te da će ista, uglavnom, obuhvatati šumske komplekse. U tom smislu, politika upravljanja zaštićenim područjima će utjecati na šumarsku politiku i obrnuto. U FBiH ne postoji jedinstven pristup pitanjima nadležnosti i upravljanja zaštićenim područjima, što može generirati nesporazume, kako

između različitih administrativnih nivoa tako i između različitih sektora. Na osnovu analize stepena istraženosti diverziteta šumskih ekosistema, mogućnosti korištenja istog u funkciji razvoja, te uvažavajući potrebe i zahtjeve najvažnijih interesnih skupina, predložene su mjere šumarske politike koje tretiraju problematiku izdvajanja i upravljanja zaštitnim područjima i šumama posebne namjene te adekvatne mjere monitoringa i finansiranje. Pri tome se imalo u vidu da se radi o globalnoj problematici čije razmatranje podrazumijeva uvažavanje procesa međunarodne šumarske politike i međunarodne regulative. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Postoji neusklađenost nacionalnog zakonodavstva za oblast šumarstva i zaštite prirode. Analizom su utvrđene brojne proturječnosti između nadležnosti koje proistječu iz Zakona o šumama i Zakona o zaštiti prirode. Odredbe važećeg Zakona o zaštiti prirode FBiH obuhvataju značajan broj mjera za zaštitu prirode, uz ostavljenu mogućnost da se u isti ugrade i neke nove. Što se tiče legislative EU, predstoje značajni naponi na usklađivanju nacionalne legislative. U procesu izrade novog Zakona o šumama potrebno je uvažiti realitete koji definiraju međunarodni i nacionalni pravni i regulatorni okvir iz oblasti zaštite prirode.
- Biološki, genetički i geološki diverzitet nisu u dovoljnoj mjeri istraženi i promovirani. Također, nisu provedene ni adekvatne analize stupnja ugroženosti najvrednijih prirodnih područja, uključujući i genetički diverzitet. U procesima proglašenja zaštićenih područja potrebno je utvrditi recentno stanje. Isto tako, potrebno je unaprijediti institucionalni i regulatorni okvir u BiH u cilju zaštite i očuvanja genetičke raznolikosti i potencijala, koja u izmijenjenim ekološkim uvjetima (izazvanim klimatskim promjena) može imati bitnu ulogu u procesima adaptacije šumskih vrsta.
- Analizom procedura predlaganja, proglašenja i upravljanja zaštićenim područjima utvrđeno je nepostojanje adekvatnih modela upravljanja, organiziranja i finansiranja postojećih zaštićenih područja te odsustvo međusektorskog dijaloga, neuvažavanje vlasničkih prava (posebno u dijelu privatnog šumoposjeda), preklapanja nadležnosti, zanemarivanje socio-ekonomskog aspekta u smislu poštivanja prava i interesa lokalnog stanovništva, kao i slabo izražen interes i učešće šumarskog sektora u procesu izdvajanja potencijalno zaštićenih područja, imajući u vidu činjenicu da ona uglavnom obuhvaćaju komplekse šumskih sastojina.
- Prirodno nalijeđe BiH, između ostalog, čine različiti tipovi pejzaža i ukupnog diverziteta ekosistema. Kao takvi, oni nisu adekvatno valorizirani i zaštićeni u skladu sa međunarodnim propisima, dobrim praksama i domaćim zakonodavstvom. Zavisno od specifičnosti područja, potrebno je nad svakim ustanoviti odgovarajući aspekt zaštićenosti, kao područja posebnih obilježja od značaja za Federaciju BiH, nacionalnim parkovima, parkom ili spomenikom prirode, zaštićenim pejzažom i slično.
- Analizom upravljanja zaštićenim područjima u zemljama neposrednog okruženja (Hrvatska, Srbija), uočeno je postojanje različitih problema koji se ogledaju u lošim sistemskim rješenjima po pitanju: upravljanja, nadzora i održavanja, nedostatka finansijskih sredstava, kao i nedovoljne suradnje sa interesnim grupama. Odnos državnih institucija koji se ogleda u stalnom smanjenju finansijskih sredstava, prisiljava upravitelje zaštićenih područja da iznalaze druge potencijalne izvore finansiranja, koji su u najvećoj mjeri u suprotnosti sa osnovnim načelom i svrhom, kada je riječ o funkciji i značaju zaštićenih područja. Kao ključni problemi upravljanja zaštićenim područjima, izdvojeni su neusklađenosti legislative o zaštiti prirode i zaštićenim područjima sa ostalim sektorskim

zakonima koji imaju utjecaja na upravljanje zaštićenim područjem te nestabilni i nedovoljni izvori finansiranja.

- Usljed dinamičnih promjena u zahtjevima društva prema šumi, javna šumarska administracija prinuđena je da razmotri i preispita svoju ulogu u društvu, ali i obaveze prema javnosti koje iz te uloge proizlaze. Izdvajanjem visokih ekonomskih šuma i njihovim uključivanjem u zaštićena područja smanjuje se ekonomski potencijal u sektoru šumarstva i drvne industrije. Državna šumarska preduzeća tradicionalno upravljaju šumskim resursima, uz poštivanje principa kontinuiteta proizvodnje i očuvanja ekološke stabilnosti. Međutim, javna šumarska služba suočava se sa izazovima u osiguranju balansa između ograničenih mogućnosti prirodnih resursa i promjenjivih zahtjeva društva, što za posljedicu ima potrebu prilagođavanja poslovne misije i organizacione strukture.
- Globalno, regionalno ili lokalno važne vrijednosti šuma i šumskih zemljišta prepoznate su u konceptu HC VF (šume visoke zaštitne vrijednosti). Prikupljeni podaci i provedene analize upućuju na zaključak da je poimanje šuma visoke zaštitne vrijednosti različito shvaćeno i prihvaćeno od strane šumarskih preduzeća u FBiH. Sva preduzeća koja su certificirana po FSC-u, pristupila su izdvajanju šuma visoke zaštitne vrijednosti. Uvođenje koncepta HC VF u pravni i regulatorni okvir omogućilo bi povećanje površina zaštićenih područja u FBiH, te aktivniju ulogu šumarske struke u procesima zaštite prirode.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 6, kao i strateški ciljevi kako bi se utvrdilo u kom je obimu istražen i definiran ukupni diverzitet šumskih ekosistema (biološki i geološki) u Federaciji BiH i unaprijedila šumarska politika u smislu izdvajanja, upravljanja i gazdovanja zaštićenim šumskim područjima i šumama posebne namjene.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 6.1.1. Usklađivanje relevantnog pravnog i regulatornog okvira za gospodarenje šumskim ekosistemima u zaštićenim područjima

Realizacija postavljenog cilja podrazumijeva uspostavu adekvatnog zakonskog okvira, prvenstveno usklađivanje Zakona o šumama FBiH sa unapređenjima vezanim za gospodarenje šumskim resursima u zaštićenim područjima, zasnovanim na naučnim dostignućima u ovoj oblasti. Pored toga, unapređenje zakonskog okvira zahtijeva usaglašavanje Zakona sa ostalom postojećom legislativom u FBiH koja tretira predmetnu oblast. Zakonska regulativa također treba da je zasnovana na unapređenjima proizašlim kroz postupak usaglašavanja sa legislativom EU koja tretira navedenu oblast.

Strateški cilj 6.1.2. Očuvanje i unapređenje stabilnosti šumskih ekosistema

Bitnu pretpostavku ispunjenju postavljenog cilja predstavlja očuvanje prava legitimnog gospodarenja svim šumskim resursima, kako na zaštićenim, tako i na ostalim područjima, bez obzira na namjenu šume, koju je moguće postići primjenom savremenih dostignuća šumarske nauke uz očuvanje diverziteta i genofonda naših prirodnih šuma. To podrazumijeva i stvaranje realnih pretpostavki za izradu i realizaciju planova održivog gospodarenja šumskim resursima, uz provođenje mjera koje će doprinijeti stabilnosti šumskih ekosistema. Promocija, primjena i razvoj HC VF koncepta i alata može značajno doprinijeti ostvarenju ovog cilja.

Strateški cilj 6.1.3. Osiguranje učešća šumarske nauke i struke u postupcima izdvajanja, proglašenja i upravljanja zaštićenim područjima

Ostvarenje postavljenog cilja podrazumijeva uspostavu međusektorskog dijaloga uz provođenje naučnih istraživanja i primjenu ekspertnih znanja, uz osiguranje učešća šumarske nauke i struke. Osiguranje participatornog pristupa u planiranju i realizaciji projektnih aktivnosti usmjerenih ka razvoju transparentnih procedura u postupcima izdvajanja, proglašenja i upravljanja zaštićenim područjima, uz uvažavanje socio-ekonomskih realiteta, također je neophodno za ostvarenje ovog cilja.

Strateški cilj 6.1.4. Proširenje i diverzifikacija finansijske osnove šumarskih poduzeća u uvjetima promjenjivih zahtjeva društva prema šumi

Pored očuvanja prava legitimnog gospodarenja svim šumskim resursima, kako na zaštićenim, tako i na ostalim područjima, bez obzira na namjenu šume, neophodno je primijeniti savremena dostignuća šumarske nauke i implementacija koncepta multifunkcionalnog šumarstva kao elemenata prepoznatljivosti poslovanja. Povećanjem udjela ostalih proizvoda i usluga šumarstva u proizvodno-poslovnom portfoliju stvaraju se pretpostavke za redizajn u poslovanju šumarskih preduzeća u promijenjenim uvjetima poslovanja.

Strateški cilj 6.1.5. Osiguravanje stabilnih i kontinuiranih izvora finansiranja zaštićenih područja

Realizacija ovog cilja zahtijeva širok spektar djelovanja te uspostavu adekvatne strukture finansiranja koju je moguće postići promjenom u poslovno-proizvodnom portfoliju proizvoda i usluga šumarskih preduzeća, promjenom u strukturi finansijskih izvora iz domena javnih finansija, korištenjem poticajnih mjera od strane drugih pravnih lica, kao i poticajnih mjera EU, usmjerenih na podršku očuvanju i unapređenju općekorisnih funkcija šuma i podršku ruralnom razvoju. Navedeno također podrazumijeva uspostavu međunarodne suradnje i uključivanje u procese koji se bave problematikom zaštićenih područja, zaštitom genofonda i zaštitom diverziteta u cilju osiguranja adekvatne strukture finansiranja od strane međunarodnih finansijskih institucija.

6.2. USKLAĐIVANJE GOSPODARENJA ŠUMAMA I VODAMA

Utjecaj šume i šumarstva kao djelatnosti na vodni režim, a time i na vodno gospodarstvo izuzetno je velik. Samim tim je veoma snažna međusobna zavisnost i povezanost ova dva sektora. Bosna i Hercegovina, zahvaljujući prirodnosti i strukturi njenih šuma i povoljnim klimatskim prilikama, obiluje izvorštima pitke vode koja se nalaze u šumskim ekosistemima. Potreba za pitkom vodom i uravnoteženim dotokom vode u izvorišta, u hidrološkom smislu stavlja šumu u prvi plan, te traži od nje da bude učinkovita kada je u pitanju dobro pročišćavanje voda, snabdijevanje vodom, kao i kontrola oticanja vode iz šume. Međusobni odnosi, prava i obaveze u praksi gospodarenja šumama i vodama u FBiH nisu regulirani primjereno utjecaju šume na vodno gospodarstvo. Međutim, i sa aspekta voda, ovi odnosi nisu regulirani primjereno utjecaju aktivnosti šumarstva na vodne resurse. Kroz postupak unapređenja i harmonizacije legislative kojom je regulirano gospodarenje šumama i vodama, temeljem argumenata, potrebno je ukazati na utvrđene nelogičnosti i potaknuti razmišljanja o kvalitetnijem rješavanju ovog pitanja. Pri tome je važno imati u vidu, prije svega, hidrološku funkciju šume i njenu usku povezanost s vodnim odnosima, ali i funkciju voda, koje su sastavni dio šumskih ekosistema. U kontekstu prethodno iznesenog, nameće se potreba za međusobnim usklađivanjem gospodarenja šumama i vodama u FBiH. U tom smislu, provedene su analize aktualnih postupaka i aktivnosti u gospodarenju šumama koji utječu na

vodni režim, kao i gospodarenje sa vodom kao resursom i analize njihovog međusobnog obligacionog odnosa na istom prostoru. Detaljno je analizirana legislativa u oblasti šuma i voda u FBiH, kako bi se utvrdilo u kojoj je mjeri usklađeno gospodarenje šumama i vodama kroz krovne zakone u oblasti šuma i voda te prateće pravilnike i planske dokumente. Provedena je i usporedba usklađenosti gospodarenja šumama i vodama u FBiH sa praksom gospodarenja sa ova dva resursa po međunarodnim sporazumima, rezolucijama i deklaracijama. Osim toga, kroz analizu institucionalne nadležnosti nad upravljanjem, gospodarenjem i korištenjem vodnih resursa u šumskim ekosistemima te analizu mehanizama nadoknade sektora šumarstva i vodoprivrede, prvenstveno u područjima gdje postoje zajednički interesi, date su smjernice za unapređenje postojećeg stanja. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Zakon o vodama predstavlja temeljnu legislativu za uređenje metoda i propisa upravljanja vodama, vodnim objektima i javnim vodnim dobrom. Prema odredbama istog, politika upravljanja vodama utvrđuje se Strategijom upravljanja vodama FBiH za period od 12 godina (donesena 2010. godine), a čija se implementacije postiže izradom Planova upravljanja vodnim područjima (prvi planovi doneseni 2012. godine). Odgovorna tijela za izradu Planova upravljanja vodnim područjima jesu Agencije za vode. Aktualni Zakon o vodama FBiH po ocjenama međunarodnih ekspereta usklađen je sa Okvirnom direktivom o vodama EU. Planski i strateški dokumenti, kao i institucionalni aspekt gospodarenja vodama u FBiH su uspostavljeni.
- Temeljni propis iz oblasti šumarstva jeste Zakon o šumama koji je presudom Ustavnog suda Federacije BiH stavljen van snage 27. novembra 2009. godine. U procesu donošenja novog zakona o šumama, neophodno je osigurati harmonizaciju njegovih odredbi sa Zakonom o vodama.
- Analiza legislative koja regulira problematiku sektora voda i šuma ukazuje na međusobnu povezanost gospodarenja šumama i vodnim resursima te naglašava zaštitnu ulogu šuma za vodno okruženje. Za razliku od međunarodnih sporazuma i rezolucija, u FBiH ne postoje propisi niti odluke koje detaljnije reguliraju problematiku međusektorske usklađenosti u oblasti šuma i voda, odnosno koje definiraju mjere za poboljšanje usklađivanja gospodarenja šumama i vodama. U narednom periodu neophodno je donijeti određene propise i odluke koji će osigurati usklađenost gospodarenja šumama i vodama, osobito u područjima koja su od zajedničkog interesa za sektor vodoprivrede i šumarstva i u aktivnostima koje se preporučuju kroz međunarodne sporazume/rezolucije/deklaracije.
- Analizom institucionalne nadležnosti nad upravljanjem, gospodarenjem i korištenjem vodnih resursa u šumskim ekosistemima, utvrđeno je da je ova oblast, kao i oblast šumarstva u nadležnosti Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, što je od posebne važnosti za učinkovitije reguliranje gospodarenja vodama i šumama u područjima gdje postoje zajednički interesi sektora vodoprivrede i šumarstva. Navedeno upućuje na mogućnosti tijesne suradnje između sektora vodoprivrede i šumarstva, u cilju poboljšanja međusektorske suradnje na svim nivoima, kroz osiguranje interdisciplinarnog pristupa u svim poslovima koji imaju naglašenu interakciju šuma i voda.
- Analiza Strategije upravljanja vodama FBiH pokazuje da: (1) u okviru iste nisu posebno analizirana niti predložena šumska područja od izuzetnog značaja za zaštitu od poplava i erozije. Istovremeno, sektor šumarstva nema uređene podatke o zaštitnim šumama u kontekstu zaštite zemljišta na strmim terenima i zemljišta podložnim eroziji, bujicama, klizištima te zaštite naselja, privrednih i drugih objekata. To praktično znači da u FBiH do sada nisu izdvojena šumska područja od izuzetnog značaja za zaštitu od poplava i erozije

zemljišta, što ima za posljedicu da u šumskoprivrednim osnovama nema posebnih ograničenja za gospodarenje šumama u FBiH, kada su u pitanju poplavne šume i šume za zaštitu od erozije, (2) predstavnici sektora voda ne učestvuju u donošenju šumskoprivrednih osnova kao planskih dokumenata koji u sebi sadrže i način korištenja šumskih resursa/prostora na područjima gdje postoji zajednički interes korisnika voda i organa koji gazduju šumama, (3) multidisciplinarna istraživanja ne provode se sa ciljem utvrđivanja utjecaja vezanih za upravljanje šumama na kvalitativno-kvantitativni režim voda, (4) planovi upravljanja vodama nisu usklađeni sa prostornim i drugim planovima u kojim se navodi zakonska obaveza predlagača nacрта planova da uzmu u obzir režim dozvoljenih aktivnosti i zabrana, koje se odnose na zahvate u prostoru na područjima bitnim za zaštitu voda.

- Analiza Planova upravljanja vodnim područjima pokazuje da isti zahtijevaju da kod prikaza svih značajnih pritisaka i utjecaja na stanje površinskih i podzemnih voda, u Planove budu uključeni i podaci o gospodarenju šumama iz šumskoprivrednih osnova za šumskoprivredna područja koja se nalaze u sklopu vodnog područja. Pri tome je obavezno uključivanje šumarskih stručnjaka u izradu Planova upravljanja vodnim područjima.
- Šumskogospodarske osnove i Planovi upravljanja vodnim područjima nisu međusobno usklađeni, iako je to predviđeno.
- Šumskogospodarske osnove trebaju biti unaprijeđene u dijelu koji se odnosi na: (1) podatke o stvarnim i potencijalnim izvorištima koja se koriste ili bi se u budućnosti mogla koristiti za vodosnabdijevanje, (2) podatke o površinama koje su podložne eroziji, uz prijedlog da iste budu kartografski obrađene te uz prijedlog adekvatnih mjera gospodarenja, (3) primjenu adekvatnih tehnologija iskorištavanja šuma, u cilju smanjenja negativnih utjecaja na vodne resurse, (4) traženje mišljenja sektora vodoprivrede u postupku usvajanja istih, radi ocjene usklađenosti sa Zakonom o vodama.
- Utjecaj aktivnosti gospodarenja šumama na vode potrebno je svesti na minimum. Navedeno je moguće postići na način da se u provođenju ovih aktivnosti obavezno osigura primjena mjera zaštite voda kod istjecanja štetnih tvari u šumi, pri gradnji unutar šume i pri iskorištavanju šuma.
- Problemi u gospodarenju šumama i vodama najviše se očituju u područjima gdje se zahtijeva ograničeni/poseban režim gospodarenja šumama radi očuvanja kvaliteta i kvantiteta voda. Nameće se potreba za provođenjem revizije modela naknade za šume i šumsko zemljište u vodozaštitnim zonama kroz izradu programa revizije modela vodne naknade za šume i šumsko zemljište u kom se planira poseban režim gospodarenja šumama.
- Šume omogućavaju aktivnosti važne za opće dobro kada su u pitanju zaštita voda i osiguravanje vodnih resursa. U postojećoj legislativi, bilo da se radi o vodnoj ili šumarskoj, nema izričitog spomena nadoknade korisnika voda sektoru šumarstva u FBiH. Na međunarodnom nivou pokrenuto je pitanje iznalaženja mogućnosti plaćanja za usluge šumskih ekosistema (mehanizmi, poticaji i dogovori za promicanje upravljanja šumama za vode). Kako bi se istražile mogućnosti uspostavljanja finansijske osnove za ova plaćanja, ključno je podizanje svijesti i jačanje kapaciteta, i u šumarskom i u sektoru voda. Evropska komisija za šumarstvo donosi odluku u oblasti šuma i voda, a vezano za finansijske mehanizme, dala je sljedeće preporuke: (1) istražiti mehanizme, izvodljivost i finansijske koristi plaćanja za, s vodom povezane, šumarske usluge, (2) razviti učinkovite ekonomske alate za procjenu s vodom povezanih usluga ekosistema koje pružaju šume, (3) razvijati međusektorske projekte o plaćanjima za usluge ekosistema.

- Imajući u vidu činjenicu da BiH nije potpisnica većine međunarodnih sporazuma/rezolucija/deklaracija po pitanju osiguranja održivog upravljanja šumama u zaštiti kvaliteta i kvantiteta vodnih resursa i promicanju integralnog upravljanja slivnim područjem od strane sektora šumarstva i vodoprivrede, a u kontekstu približavanja BiH evropskim integracijama, potrebno je na državnom nivou pokrenuti inicijativu za potpisivanje međunarodnih sporazuma, vezanih za osiguranje integralnog gospodarenja šumama i vodama. Jedan od najvažnijih dokumenata, kada je u pitanju održivo upravljanje šumama i vodama jeste Varšavska rezoluciju o šumama i vodama, koja je usvojena na Petoj ministarskoj konferenciji o zaštiti šuma Evrope (novembar, 2007). Potpisivanjem ove rezolucije odgovorni ministri obavezali su se da će promovirati i implementirati održivo upravljanje šumama u zaštiti kvaliteta vode i promicanju ukupnog upravljanja slivnim područjem, kroz zakone, strategije i planske dokumente koji se donose u okviru gospodarenja šumama i vodama. Na nivou Federacije BiH potrebno je donijeti Odluku o integriranju elemenata Varšavske rezolucije u Strategiju upravljanja vodama i Strategiju upravljanja šumama – Šumarski program FBiH, kao i u pripadajuće planove gospodarenja šumama i vodama.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 6, kao i strateški ciljevi za postizanje usklađenosti gospodarenja šumama i vodama u Federaciji BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 6.2.1. Integralno gospodarenje šumama i vodama

Ostvarenje navedenog cilja podrazumijeva prvenstveno unapređenje postojeće zakonske legislative i harmonizaciju planskih dokumenata (šumskoprivrednih osnova i planova upravljanja vodnim područjima) kroz izradu programa provođenja odgovarajućih analiza, koje će rezultirati utvrđivanjem nedostataka, definiranjem prijedloga i pokretanjem inicijative za njihovu realizaciju. U kontekstu navedenog, kroz uspostavljanje novog odnosa i protokola između šumarstva i tijela odgovornih za vode, potrebno je kroz interdisciplinarni pristup, razvijati i koordinirati politike i programe upravljanje šumskim i vodnim resursima kroz izradu nacionalnog šumarskog programa i integriranih planova upravljanja vodnim područjima i strategija na odgovarajućim nivoima.

Strateški cilj 6.2.2. Podizanje svijesti javnosti o interakciji šuma i voda

Krajnji rezultat u realizaciji navedenog cilja jeste razumijevanje i unapređenje opće okolišne svijesti javnosti koji je moguće postići kroz realizaciju programa podizanja svijesti javnosti o vezi između šuma i voda, kao i potencijalu šuma da poboljšaju vodno okruženje. Paralelno sa realizacijom navedenih programa neophodno je pristupiti realizaciji programa obrazovanja, obuke i istraživanja u svrhu promoviranja znanja i razumijevanja interakcije šuma i voda, za uposlenike u sektorima vodoprivrede i šumarstva, a posebno uposlenika zaduženih za poslove gospodarenja šumama i vodama.

Strateški cilj 6.2.3. Usklađivanje gospodarenja šumama i vodama sa preporukama iz međunarodnih sporazuma/deklaracija/rezolucija

Realizacija navedenog cilja zahtijeva cjelovitu analizu i utvrđivanje statusa legislative u oblasti šuma i voda u kontekstu međunarodnih sporazuma/rezolucija/deklaracija te prezentaciju iste stručnoj javnosti zarad pripreme smjernica o potrebnim koracima za potpisivanjem međunarodnih dokumenata. Na podlozi istih, pokrenuti inicijative prema nadležnim državnim

tijelima za potpisivanjem međunarodnih sporazuma/rezolucija/deklaracija, kao preduvjet aktivnostima na implementaciji programa usklađivanja gospodarenja šumama i vodama po preporukama iz međunarodnih dokumenata.

6.3. PROSTORNO PLANIRANJE

Prostorni plan je temeljni akt korištenja prostora i on osigurava teritorijalnu osnovu za provedu utvrđenih politika/strategija. Prostorno planiranje, u širem smislu, ima za cilj teritorijalno usklađivanje privrednih i društvenih ciljeva sa ekološkim i socijalnim funkcijama. Međusobna usklađenost politike prostornog uređenja sa drugim sektorskim politikama (iz oblasti poljoprivrede, šumarstva, voda, energetike, korištenja mineralnih sirovina, infrastrukturnih sistema, turizma, zaštite okoliša, prirodnog i kulturnog naslijeđa) doprinosi dugoročnom, opsežnom i izbalansiranim prostornom razvoju. S obzirom na to da šume i šumska zemljišta u Federaciji BiH zauzimaju preko 50% ukupne teritorije, čime predstavljaju značajan ekonomski, ekološki i socijalni faktor, s jedne strane, i imajući u vidu činjenicu da određene šume i šumsko zemljište predstavljaju prostor na kojem se ne smije poremetiti integritet šumskih ekosistema, s druge strane potrebno je osigurati učešće stručnjaka šumarske struke u procesu izrade prostornih planova na svim nivoima. Iz tih razloga, provedena je analiza dosadašnjeg učešća i utjecaja šumarskih stručnjaka u izradi prostorno planske dokumentacije na svim nivoima, predložene mjere za unapređenje te na osnovu relevantnih domaćih i međunarodnih dokumenata o zaštiti šumskih ekosistema, HCVF alata i Zakona o šumama predložena lista područja šuma i šumskih zemljišta na kojima se ne smije poremetiti integritet šumskih ekosistema. Pored toga, provedena je i analiza procedura okolišne procjene za javne radove po pitanju šuma i šumskog zemljišta te analiziran način obračuna i izdvajanja naknade za promjenu namjene šume i šumskog zemljišta u druge svrhe. Na osnovu provedenih analiza iz djelokruga rada, utvrđeno je sljedeće:

- Analizom Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine utvrđeno je da isti, sa aspekta interesa šumarskog sektora, ima niz sljedećih nedostataka: (1) ne postoji zakonska obaveza formiranja savjeta za izradu prostornog plana, pa samim tim ni obaveza uključivanja šumarskih stručnjaka u izradu istog, (2) nema utvrđene obaveze pribavljanja mišljenja nadležnih resornih: federalnog i kantonalnih ministarstava za oblast šumarstva niti mišljenja nadležnih šumskoprivrednih društava za područje za koje se radi prostorni plan, (3) zakonom je ostavljena mogućnost kantonima i općinama da donose prostorne planove za šume i šumsko zemljište koja su isključivo u nadležnosti Federacije.
- Analizom člana 22. Uredbe o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata prostornog uređenja koji tretira prostorne sisteme i definira osnove prostornog razvoja, pominje se razvoj postojećih djelatnosti (poljoprivreda, upotreba voda, rudarstvo, rekreacija i slično), a ne spominje se šumarstvo.
- Iz sadržaja Uredbe o posebnim uvjetima koje moraju ispunjavati privredna društva i druga pravna lica da bi se mogla registrirati za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata, jasno je da privredna društva i druga pravna lica, da bi se mogla registrirati za obavljanje stručnih poslova izrade planskih dokumenata, ne moraju u svom sastavu imati niti jednog stručnjaka iz oblasti šumarstva. „Uredba o sadržaju i nosiocima jedinstvenog informacionog sistema, metodologiji prikupljanja i obradi podataka te jedinstvenim obrascima na kojima se vode evidencije“ ne definira jasno nosioce informacionog sistema na GIS platformi za oblast šuma i šumskih zemljišta.

- Šumarski su stručnjaci samo u izuzetnim slučajevima uključeni u proces izrade prostorno-planske dokumentacije. U dosada provedenim procesima, njihova se uloga uglavnom ograničavala na osiguravanje podataka o šumama i šumskim zemljištima.
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu, definira potrebu izdavanja okolinske dozvole u slučajevima: (1) izgradnje novog puta sa dvije trake ili jednom trakom u dužini 10 i više kilometara i (2) početnog pošumljavanja i ogoljavanja u cilju pretvaranja u drugu vrstu zemljišta na području većem od 30 ha (većem od 15 ha po ocjeni resornog ministra). Ovakvi se projekti obično planiraju i odobravaju od strane ministarstva nadležnog za šumarstvo. Dosadašnja su iskustva pokazala da ovaj proces (za izradu dalekovoda, putnih saobraćajnica, hidroakumulacija i sl.) vrlo često za posljedicu ima promjenu namjene korištenja šumskog zemljišta ili njegovo ogoljavanje. Pravilnik nije predvidio uključivanje šumarskih stručnjaka u izradu studije procjene utjecaja na okoliš na područjima pod šumom i šumskim zemljištima.
- Pravilnik o edukaciji, programu obuke, stručnom ispitu i certifikaciji stručnjaka za ocjenu planova aktivnosti i studija o procjeni utjecaja na okoliš u postupku izdavanja okolinske dozvole tretira oblast edukacije službenika koji bi trebali vršiti ocjenu kvaliteta izrađenih studija kroz izvođenje edukacijskih kurseva. Kao neophodna stručna literatura ne navodi se relevantna legislativa i regulativa iz oblasti šumarstva.
- Postojeća zakonska regulativa iz oblasti šumarstva, uključujući, između ostalog, i Pravilnik o elementima za izradu ŠPO, ne tretira proces identifikacije i izdvajanja šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF). Uredba o sadržaju i nosiocima jedinstvenog informacionog sistema, metodologiji prikupljanja i obradi podataka te iz nje proistekli obrasci na kojima se vode evidencije, ne sadrže kategoriju ovih šuma. Imajući u vidu prethodno navedeno, potrebno je u regulativi i ostalim pravnim aktima, nakon njihove identifikacije, uvesti kategoriju šuma visoke zaštitne vrijednosti (HCVF).
- Analiza načina izdvajanja i obračuna naknade za promjenu namjene korištenja šuma i šumskih zemljišta u druge svrhe, pokazala je da ova oblast nije dovoljno precizno zakonski uređena. Kao osnova za obračun naknade, utvrđuje se samo vrijednost izgubljene dobiti za sektor šumarstva (ili vlasnika šume), na osnovu potencijalne vrijednosti prinosa u drvetu, a za dužinu adekvatnog produkcionog perioda. Izgubljene koristi od ostalih općekorisnih vrijednosti šuma nisu uzete u obzir, odnosno ne postoji pravilnik po kojem bi se utvrđivala ukupna vrijednost šume. Pravilnikom bi isto tako trebalo regulirati i pitanje nadoknade vlasniku (fizičko ili pravno lice) u slučajevima izdvajanja dijelova šuma koje ubuduće neće imati privredni karakter.

Na osnovu prethodnih analiza identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 6, kao i strateški ciljevi koji se odnose na pitanja vezana za ulogu i angažman šumarskih stručnjaka u izradi prostorno-planske dokumentacije na svim nivoima u Federacije BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 6.3.1. Osigurati učešće šumarskog sektora u svim fazama izrade prostorno-planske dokumentacije na svim nivoima planiranja u FBiH

Neophodno je osigurati usklađivanje zakonske regulative iz oblasti šumarstva i prostornog uređenja te adekvatno učešće šumarskih stručnjaka, vezano za procese donošenja strateških

odluka (u kontekstu definiranja optimalne namjene i načina korištenja šuma i šumskih zemljišta) i izrade prostorno-planske dokumentacije.

Strateški cilj 6.3.2. Osigurati učešće šumarskih stručnjaka u fazama izrade studija utjecaja na okoliš

Radi unapređenja kvaliteta studija utjecaja na okoliš, posebno kada se u fokusu analize nalaze šume i šumska zemljišta, neophodno je osigurati uključenje šumarskih stručnjaka u procese izrade i evaluacije kvaliteta izrađenih studija.

Strateški cilj 6.3.3. Zakonski regulirati, prostorno definirati i planski urediti načine upravljanja i gazdovanja područjima šuma i šumskih zemljišta na kojima se ne smije poremetiti stabilnost šumskih ekosistema u FBiH

Radi očuvanja šuma na kojima se ne smije narušiti integritet šumskih ekosistema, potrebno je: (1) uvesti koncept šuma visoke zaštitne vrijednosti u zakon o šumama, (2) provesti proces izdvajanja, registracije i definiranja režima upravljanja i gazdovanja šumama visoke zaštitne vrijednosti na cijelom prostoru FBiH, (3) izmijeniti Pravilnik o elementima šumskogospodarske osnove radi uključivanja u isti; pojasniti specifičnosti u gazdovanju šumama visoke zaštitne vrijednosti.

Strateški cilj 6.3.4. Zakonski definirati načine izdvajanja i obračuna naknade za promjenu namjene korištenja šuma i šumskih zemljišta u druge svrhe, odnosno osigurati adekvatno vrednovanje svih funkcija šuma

Pored zakonski definirane procedure promjene namjene korištenja dijelova površina šumskih zemljišta u druge svrhe korištenja (poljoprivredno, građevinsko i sl.) zakonom o šumama potrebno je definirati način utvrđivanja adekvatne naknade za izgubljene privredne i općekorisne funkcije šuma, a radi njihovog preusmjeravanja u fondove za unapređenje šuma, kao i naknadu za izgubljenu dobit od proizvodne funkcije šuma za sektor šumarstva.

TEMATSKA CJELINA 7. ŠUMA I KLIMATSKE PROMJENE

PRINCIPI:

Svi akteri šumarske politike posvećeni su borbi protiv klimatskih promjena.

Stabilnost šumskih ekosistema i podizanje novih šuma bitni su preduvjeti za reduciranje posljedica klimatskih promjena.

Monitoring klimatskih promjena i formiranje centralne baze podataka osnov su za poduzimanje mjera i aktivnosti u reduciranju posljedica klimatskih promjena.

U cilju reduciranja posljedica klimatskih promjena neophodno je promovirati interdisciplinarni pristup i međusektorsku suradnju.

Sveobuhvatna medijska kampanja značajno je sredstvo za podizanje svijesti javnosti o ulozi šumskih ekosistema u borbi sa klimatskim promjenama.

7.1. ŠUMA I KLIMATSKE PROMJENE

Ozbiljnosti klimatskih promjena i nužnost reduciranja njihovih negativnih posljedica odavno su prepoznati kao centralna pitanja u dostizanju održivog razvoja. Osnovni uzroci globalnog zagrijavanja jesu emisija stakleničkih plinova, sječa šuma i njihova degradacija. Iako postoje različita mišljenja o ulozi šuma u režimu klimatskih promjena i modelima za reduciranje njihovih utjecaja, jasno je da su šume istovremeno važan dio problema, ali i rješenja ovog globalnog fenomena. Šume putem procesa fotosinteze smanjuju visok sadržaj ugljendioksida u zraku i na taj način utječu na ublažavanje klimatskih promjena. S druge strane, degradacija i krčenje šuma, a posebno šumski požari, značajno utječu na globalno zagrijavanje, povećanjem udjela stakleničkih plinova u atmosferi. Na temelju analize postojećeg sistema borbe protiv klimatskih promjena, raspoloživih tehničkih i kadrovskih resursa u šumarstvu Federacije BiH, politikâ na svim nivoima vlasti i analize dostupnih naučnoistraživačkih rezultata, predloženi su strateški i specifični ciljevi za unapređenje postojećeg stanja, u smislu kontinuiranog razvoja i održivog gospodarenja šumskim resursima, usklađivanja mjera borbe protiv klimatskih promjena, ispunjenja promjenjivih zahtjeva društva prema šumi i zadovoljenja propisa definiranih u mapi puta ka evropskim integracionim procesima. Na osnovu ocjene stanja šumskih ekosistema u BiH i regionu te njihovog utjecaja na klimatske promjene i analiza provedenih iz djelokruga rada u okviru ove studije, uočeno je sljedeće:

- Osim što je ratificirana većina međunarodnih konvencija i protokola koji se odnose na problematiku klimatskih promjena, formiran je Komitet za klimatske promjene i pripremljen tekst „Prvog nacionalnog izvještaja BiH u skladu sa Okvirnom konvencijom UN-a o klimatskim promjenama“. Sve daljnje aktivnosti u BiH, usmjerene na borbu protiv klimatskih promjena i reduciranje posljedica od istih, skromne su. Prisustvo ovih tema u medijima je, također, nezatno. Osnovni razlog za ovakvo stanje jeste nedostatak sredstava. Akcioni planovi usmjereni na ublažavanje posljedica klimatskih promjena i efekata globalnog zagrijavanja nisu pripremljeni i, u tom smislu, ne postoje adekvatni odgovori na različite moguće scenarije koji mogu izazvati klimatske promjene.

- Spore su ili nedovoljne reakcije nadležnih institucija na postavljene zadatke i pružene obaveze, definirane dokumentima Ministarskih konferencija o zaštiti šuma u Evropi (MCPFE), o poduzimanju aktivnih mjera u borbi s klimatskim promjenama. Ovdje se misli na: osiguravanje sredstava za istraživanja različitih aspekata potrajnosti gospodarstva šumskim resursima, realizaciju projekata proširene reprodukcije šuma (konverziju postojećih niskoproduktivnih u visoke šume, pošumljavanje goleti i sl.), kao i korištenje šumske biomase kao obnovljivog izvora za proizvodnju energije.
- Kapaciteti javnih i naučnoistraživačkih institucija koje se bave monitoringom i procjenom utjecaja klimatskih promjena i generalno problematikom uloge i značaja šuma u borbi sa klimatskim promjenama u Federaciji BiH su skromni. Posljedica je niska konkurentnost institucija i istraživača iz FBiH u okvirima međunarodne naučnoistraživačke zajednice i nemogućnost dobijanja projekata usmjerenih ka ovoj oblasti.
- U FBiH postoje površine tzv. „industrijskih pustinja” – radi se o dezertificiranim područjima (značajno degradirano tlo i vegetacija), uglavnom u Tuzlanskom i Zeničko-dobojskom kantonu. Njihovo saniranje, u kontekstu pošumljavanja i meliorativnih radova, zahtijeva znatna sredstva i intenzivan angažman šumarske struke i nauke, ali, prije svega, interdisciplinarni pristup i međusektorsku suradnju (sektori: industrija, energetika, vodoprivreda, poljoprivreda, šumarstvo itd.).

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa koji su prikazani na početku poglavlja 7, kao i strateški ciljevi koji se odnose na pitanja vezana za klimatske promjene i ulogu šumskih ekosistema, kao važnog segmenta razvoja sektora šumarstva Federacije BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 7.1.1. Intenziviranje međunarodne suradnje i uključivanje nadležnih institucija iz FBiH u međunarodne inicijative i procese koji se bave problemom klimatskih promjena

Kao članica globalne zajednice i potpisnica UN Konvencije o klimatskim promjenama, Bosna i Hercegovina treba postati dio koncentriranih globalnih napora na zaustavljanju i umanjivanju negativnih efekata klimatskih promjena. U tom kontekstu je neophodno stvoriti i osnažiti kapacitete nadležnih institucija na svim nivoima u FBiH, za aktivno učešće u kreiranju zajedničkih strategija i politika, te razmjenu iskustava na lokalnom, nacionalnom, regionalnom, evropskom i međunarodnom nivou. Neophodno je iskoristiti mogućnosti kandidiranja projekata (u okviru IPA, CDM i sl.) kojim bi se prepoznao značaj šumskih ekosistema u problematici klimatskih promjena.

Strateški cilj 7.1.2. Uspostava sistema monitoringa i formiranje centralne baze podataka za praćenje klimatskih promjena na nivou FBiH

Potreba za kontinuiranim praćenjem klimatskih promjena i njihovih utjecaja na šumske ekosisteme, kroz ustrojavanje trajnih i privremenih oglednih površina na terenu, bitan je preduvjet za uspješnu borbu protiv klimatskih promjena. Dobijeni podaci bi se slijevali u jedinstvenu bazu podataka, čime bi se stekli uvjeti za donošenje pravovremenih i valjanih strateških odluka u borbi s klimatskim promjenama na nivou FBiH. Za punu realizaciju ovog strateškog cilja potrebno je definirati i uspostaviti neophodne zakonske, finansijske, metodološke, infrastrukturne, proceduralne i kadrovske pretpostavke. Ovaj sistem bio bi povezan sa sličnim sistemima monitoringa u regionu i šire, čime bi se unaprijedila suradnja sa

relevantnim međunarodnim institucijama koje se bave praćenjem, procjenama i izvještavanjem o klimatskim promjenama i zalihama ugljika u šumskim ekosistemima.

Strateški cilj 7.1.3. Usaglašavanje međusektorskog pristupa po pitanju strategija, politika i ostalih aspekata u vezi s odnosom šumarstva i klimatskih promjena

U okviru strateških dokumenata za procjenu rizika i prilagodbu klimatskim promjenama u BiH, trebaju biti predviđeni instrumenti koji bi osiguravali, kako međuentitetsku, regionalnu i međunarodnu suradnju, tako i suradnju između javnog, privatnog i civilnog sektora. Pored toga, kao imperativ se nameće međusektorska suradnja i harmonizacija strategija, politika i legislative koja tretira problematiku klimatskih promjena. Neophodno je formirati stalne fondove za finansiranje interdisciplinarnih istraživačkih projekata vezanih za klimatske promjene i ulogu šumskih ekosistema u istim, a u okviru razvojnih institucija (banke, agencije i sl.) kreirati posebne linije za finansiranje međusektorskih privrednih projekata, u cilju ublaživanja i reduciranja posljedica klimatskih promjena zamjenom zastarjelih tehnologija ekološki prihvatljivim tehnologijama u kontekstu „zelene ekonomije“. U svim navedenim aktivnostima, potrebno je osigurati ravnopravno i aktivno učešće stručnjaka šumarske struke sa iskustvom u problematici klimatskih promjena.

Strateški cilj 7.1.4. Kreiranje jedinstvene politike za borbu sa klimatskim promjenama

Tokom 2009. godine pripremljen je Prvi nacionalni izvještaj Bosne i Hercegovine (INC – *Initial National Communication*) u skladu sa Okvirnom konvencijom UN o klimatskim promjenama. Isti je usvojen od strane entitetskih Vlada i Savjeta ministara BiH. Korištenjem podataka i preporuka iz INC-a stvoreni su realni uvjeti za kreiranje dugoročne razvojne politike zemlje i njene implementacije na makronivou i mikronivou. U skladu sa smjernicama iz ovog izvještaja, Bosna i Hercegovina bi trebala na državnom nivou i entitetskim nivoima donijeti odgovarajući zakonski okvir, dugoročnu razvojnu politiku i stvoriti preduvjete za održivi razvoj i korištenje međunarodnih novčanih fondova. To podrazumijeva i formiranje ekspertne komisije koje će rukovoditi bazama podataka i sudjelovati u istraživanju i izradi strateških dokumenata u borbi s klimatskim promjenama. U timove bi trebalo uključiti znanstvenike, predstavnike političkog života, nevladinog sektora i lokalnih društveno-političkih zajednica.

Strateški cilj 7.1.5. Povećanje površine pod šumama u FBiH primjenom različitih gospodarskih mjera

Polazeći od činjenice da su stabilnost šumskih ekosistema i podizanje novih šuma bitni preduvjete za reduciranje posljedica klimatskih promjena, a imajući u vidu postojanje neiskorištenih stanišnih potencijala (površina podesnih za pošumljavanje, „industrijskih pustinja“ i sl.), neophodno je intenzivirati napore na povećanju površina pod šumama. Niske nekvalitetne šume na visokoproduktivnim tlima, treba prevoditi u viši uzgojni oblik. U kontekstu finansiranja biološke obnove šuma, potrebno je formirati posebne fondove za konverziju panjača u visoke šume, pri čemu je važno realizirati adekvatne programe medijske kampanje o značaju šuma u borbi s klimatskim promjenama.

TEMATSKA CJELINA 8. OBRAZOVANJE, ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U ŠUMARSTVU

PRINCIPI:

Plansko srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje predstavlja ključnu pretpostavku za razvoj sektora šumarstva i razumijevanje promjenjivih zahtjeva društva u odnosu na šumu.

Srednjoškolski obrazovni programi trebaju biti usklađeni sa potrebama šumarske privrede i evropskim trendovima srednjoškolskog obrazovanja u šumarstvu.

Obrazovanje visokoškolskih kadrova u šumarstvu treba biti usklađeno sa evropskim trendovima i kvalitetom, principima Bolonjskog procesa i potrebama bh. društva i privrede.

Naučnoistraživački rad predstavlja glavnu razvojnu komponentu sektora šumarstva i šumarske privrede.

U planiranju i realizaciji koncepata cjeloživotnog učenja u šumarstvu potrebno je osigurati poštivanje participativnog pristupa.

8.1. OBRAZOVANJE, ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ U ŠUMARSTVU

Oslanjajući se na ideje srednjoevropskog šumarskog obrazovanja i nauke, generacije šumarskih stručnjaka u Federaciji BiH educirane su da gospodare šumskim resursima u skladu sa teoretskim i praktičnim znanjima koja su stekle tokom svog obrazovanja. Polazeći od činjenice da obrazovanje i istraživanje predstavljaju važne elemente razvoja svakog društva, utvrđeno je postojeće stanje obrazovno-naučnih kapaciteta u sektoru šumarstva, analizirani nastavni planovi i programi i predložene mjere za unapređenje obrazovnog sistema u šumarstvu Federacije BiH. Promjene u zahtjevima društva prema šumskim resursima, organizacija obrazovnog sistema u skladu sa Bolonjskim procesom i neophodnost edukacije šumarskih stručnjaka i naučnika koji će biti osposobljeni da unaprijede ekonomske, ekološke i sociološke koristi koje društvo ima od šume, samo su neka od pitanja na koja je potrebno odgovoriti u procesu kreiranja konzistentne šumarske politike i strategije razvoja sektora šumarstva u Federaciji BiH. Kompletan sektor šumarstva i obrazovno-naučne institucije u Federaciji BiH nalaze se pred izazovom promjena i prilagođavanja u smislu osiguranja kontinuiranog privrednog razvoja, integriranja u „društvo znanja” i implementacije koncepta „cjeloživotnog učenja”. Na temelju analize postojećeg sistema srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja u šumarstvu Federacije BiH, tehničkih i kadrovskih kapaciteta, kadrovske politike, kvaliteta stručne obuke i cjeloživotnog učenja te analize naučnoistraživačkih aktivnosti, predložene su strateške smjernice za unapređenje postojećeg stanja, u smislu kontinuiranog razvoja i gospodarenja šumskim resursima na naučno-stručnim osnovama te usklađivanja nastavnih programa i naučnih aktivnosti sa potrebama privrede, zahtjevima društva prema šumi i evropskim integracionim procesima. Na osnovu analiza provedenih iz djelokruga rada utvrđeno je sljedeće:

- Generalna ocjena trenutnog stanja kadrovskih i tehničkih kapaciteta institucija koje se bave srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem u šumarstvu u Federaciji BiH je negativna (nedovoljni i u značajnoj mjeri neodgovarajući kapaciteti). Ključna ograničenja

ogledaju se u nedovoljnim finansijskim sredstvima za kvalitetnu realizaciju nastavnih sadržaja, modernizaciju nastavne opreme i nedovoljan obim praktične nastave.

- Nedovoljan broj izvođača nastavnih sadržaja rezultira preopterećenošću nastavnika u visokoškolskom obrazovanju (veća od opterećenja propisanog važećim propisima). U visokoškolskim institucijama to utječe na sporiju dinamiku razvoja mlađeg nastavnog kadra, koji za dalje napredovanje, pored nastavnih obaveza, ima i zakonsku obavezu realizacije istraživačkih, publicističkih i ostalih aktivnosti.
- Postojeći nastavni planovi i programi u srednjim školama koje se bave edukacijom šumarskih kadrova, značajno se međusobno razlikuju, posebno kad je u pitanju realizacija praktične nastave. Nastavni su planovi iz stručno-teoretske i općeobrazovne grupe predmeta preambiciozni.
- Postojeći nastavni planovi koncipirani su na način da je učešće praktične nastave i obuke (i u srednjoškolskom i u visokoškolskom sistemu obrazovanja u šumarstvu) nedovoljno, kako po pitanju kvantiteta, tako i po pitanju kvaliteta.
- Učešće stručnjaka iz prakse u procesu terenske nastave i obuke učenika i studenata je nedovoljno. Mogućnosti suradnje između preduzeća šumarstva (i drugih subjekata) i obrazovnih institucija nisu iskorištene u dovoljnoj mjeri kad je upitanju izvođenje terenske i praktične nastave.
- Ne postoji cjelovita analiza postojećih nastavnih planova svih srednjih škola koje se bave edukacijom šumarskih kadrova koja bi omogućila utvrđivanje trenutnih i budućih potreba privrede za ovim kadrovima na svim nivoima u Federaciji BiH.
- Stipendiranje kadrova u sektoru šumarstva (učenici i studenti) nedovoljno je i ne provodi se planski i kontinuirano.
- U koncepcijskom smislu, postojeći nastavni planovi i programi na visokoškolskim institucijama iz oblasti šumarstva u Federaciji BiH u značajnoj su mjeri kompatibilni sa nastavnim programima šumarskih fakulteta u regionu i uvažavaju ključne principe Bolonjskog sistema obrazovanja.
- Evidentne su značajne razlike između sadržaja nastavnih planova i programa i kvaliteta njihove realizacije. Pošto je realizacija nastavnih sadržaja u direktnoj vezi s kadrovskom i tehničkom opremljenošću (a tehnički i kadrovski potencijali su nedostatni), neophodno je uskladiti obim nastavnih sadržaja s realnim mogućnostima njihove realizacije, kako kroz harmonizaciju nastavnih sadržaja u sva tri ciklusa studija, tako i kroz kadrovsko i tehničko jačanje.
- Planiranje obrazovanja kadrova šumarske struke (kadrovska politika) ne provodi se na nivou Federacije BiH, već na nivou kantona. Takva raspodjela nadležnosti povećava rizik neplanskog obrazovanja, hiperprodukcije ili nedostatka potrebnih profila kadrova šumarske struke.
- Kad je u pitanju odnos ponude i potražnje na tržištu radne snage, evidentna je hiperprodukcija šumarskih tehničara (srednja stručna sprema). Kantonalna šumskoprivredna društva uglavnom su popunjena kadrovima šumarske struke, a prostora za nove uposlenike (pretežno visoko obrazovane kadrove) ima u institucijama javne šumarske administracije (Uprave za šume). Sve navedeno ukazuje na slabosti u dosadašnjem načinu planiranja obrazovanja kadrova šumarske struke i neophodnost primjene drugačijih metodoloških pristupa u kreiranju kadrovske i obrazovne politike u šumarstvu.
- Evidentan je različit pristup i odnos, kako institucija tako i uposlenika u sektoru šumarstva Federacije BiH po pitanju cjeloživotnog učenja nakon završetka formalnih edukacionih programa. Politika cjeloživotnog učenja ne postoji i ona je u većini slučajeva prepuštena

interesima i potrebama pojedinaca (uposlenika). Neophodno je da razvoj i podsticanje cjeloživotnog učenja u šumarstvu bude prepoznato kao zadatak poslodavaca i šire društvene zajednice, na temelju utvrđenih potreba privrednih subjekata, javne šumarske administracije i nevladinog sektora.

- Sredstva za finansiranje naučnoistraživačkih projekata u sektoru šumarstva neravnomjerno su distribuirana, bilo da se posmatra aspekt institucija koje su finansirale ove projekte, korisnika/realizatora sredstava ili naučnih oblasti.
- S obzirom na nepostojanje sistema monitoringa i evaluacije, teško je ocijeniti nivo aplikativnosti finansiranih naučnoistraživačkih projekata i efekata koje su sektor šumarstva i preduzeća šumarstva imala od istih u analiziranom periodu.
- Iznos izdvojenih sredstava za naučnoistraživački rad u šumarstvu vrlo je mali, pogotovo imajući u vidu specifične zahtjeve za eksperimentalnim i laboratorijskim istraživanjima u šumarstvu. Neophodno je pokrenuti dijalog između privrednih i naučnoistraživačkih institucija kako bi se utvrdile prioritete potrebe u sektoru šumarstva.
- Postojeći sistem finansiranja ne osigurava kontinuirano i koordinirano osiguranje finansijskih sredstava neophodnih za provođenje naučnoistraživačkog rada u šumarstvu. Mali broj institucija i pojedinaca koji se bave naučnoistraživačkim radom u šumarstvu Federacije BiH, nedovoljna motiviranost u smislu niskih ličnih primanja i značajna prostorno-tehnička ograničenja, značajno umanjuju međunarodnu konkurentnost naučnoistraživačke zajednice iz oblasti šumarstva u Federaciji BiH.

Na osnovu prethodnih analiza i razmatranja, identificirani su ključni principi općeg dijela Šumarskog programa prikazani na početku poglavlja 8, kao i strateški ciljevi koji se odnose na problematiku obrazovanja, istraživanja i razvoja u sektoru šumarstva Federacije BiH.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 8.1.1. Uspostava sistema za planiranje i praćenje potreba privrede i društva za šumarskim kadrovima na svim nivoima obrazovanja

Imajući u vidu postojeću organizaciju kompletnog obrazovnog sistema, u kome se upisna politika za oba nivoa obrazovanja (srednjoškolsko i visokoškolsko) kreira pretežno na nivou kantona, kao i činjenicu da je potrebe za stručnim kadrom neophodno sagledavati minimalno na kompletnom područje Federacije BiH, potrebno je uspostaviti sveobuhvatan sistem planiranja obrazovanja prema realnim potrebama sektora šumarstva i zahtjevima društva. Ovaj sistem podrazumijevao bi stalno praćenje potreba i zahtjeva društva u odnosu na šumske resurse, poznavanje trenutne kadrovske strukture (odnosa potražnje i ponude na tržištu rada) na bazi koje bi se vršilo praćenje i projekcija kadrovskih potreba, kao i kontinuiranu evaluaciju kvaliteta uposlenog stručnog kadra.

Strateški cilj 8.1.2. Jačanje kadrovskih i tehničkih kapaciteta za unapređenje srednjoškolskog nastavnog procesa u šumarstvu

Na osnovu analize trenutnog stanja srednjoškolskog šumarskog obrazovanja utvrđeno je da se nastavni sadržaji realiziraju s nedovoljnim i neodgovarajućim kapacitetima u kadrovskom i tehničkom pogledu. U narednom periodu neophodno je unaprijediti ove kapacitete u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, počevši od poštivanja važećih standarda i kriterija za realizaciju nastavnih sadržaja po pitanju broja predavača, pa do osiguranja tehničkih uvjeta za izvođenje stručnih i praktičnih nastavnih sadržaja.

Strateški cilj 8.1.3. Uspostava funkcionalnog i cjelovitog sistema visokoškolskog obrazovanja u šumarstvu po principima Bolonjskog procesa

Polazeći od činjenice da sistem visokoškolskog obrazovanja predstavlja važnu komponentu u kreiranju „društva znanja“, realizacija sva tri ciklusa studija šumarstva u skladu sa principima Bolonjskog procesa u značajnoj mjeri opredjeljuje ulogu visokoškolskih institucija. Realizacija ovog strateškog cilja podrazumijeva niz aktivnosti koje uključuju: uspostavu sistema osiguranja kvaliteta nastavnih sadržaja i nastavnog procesa, osiguranje prostorno-tehničkih i kadrovskih (posebno razvoj akademskog podmlatka) preduvjeta na visokoškolskim institucijama u skladu sa važećim standardima i normativima za oblast visokog obrazovanja (posebno za izvođenje praktične nastave), zakonsko reguliranje problematike „prepoznavanja“ i usklađivanja stručnih kvalifikacija stečenih u predbolonjskom i Bolonjskom sistemu obrazovanja te razvoj servisno orijentiranog naučnoistraživačkog instituta u okviru Šumarskog fakulteta u Sarajevu.

Strateški cilj 8.1.4. Uspostava sistema cjeloživotnog učenja u šumarstvu

Sistem cjeloživotnog učenja podrazumijeva kontinuirano stjecanje znanja i razvoj stručnih sposobnosti i vještina uposlenika u sektoru šumarstva koja se postižu kroz programe obavezne i fakultativne edukacije tokom cijelog radnog vijeka. U duhu globalnog razvoja, te integriranja u „evropsko društvo znanja“, neophodno je razviti konzistentan program cjeloživotnog učenja (koji bi uključivao analizu potreba, razvoj odgovarajućih edukacionih sadržaja i kreiranje organizacionih pretpostavki za njihovu realizaciju) te uspostaviti kredibilan i zakonski utemeljen sistem licenciranja za obavljanje specifičnih poslova i radnih zadataka u šumarstvu.

Strateški cilj 8.1.5. Unapređenje naučnoistraživačkih aktivnosti u oblasti šumarstva i hortikulture

Provedene analize ukazuju na neophodnost unapređenja naučnoistraživačkih aktivnosti kroz: (1) definiranje prepoznatljivog profila naučnoistraživačkog instituta u okviru Šumarskog fakulteta, (2) kreiranje stabilne finansijske osnove za realizaciju naučnoistraživačkih projekata u šumarstvu i hortikulturi, (3) osiguranje povećanja sredstava namijenjenih za istraživanje i razvoj u šumarstvu i hortikulturi, (4) povećanje broja naučnoistraživačkih radnih mjesta, a samim tim i broja istraživača (posebno akademskog podmlatka) u oblasti šumarstva i hortikulture, te (5) uspostavu sistema monitoringa (kontinuirano praćenje kvaliteta istraživačkog rada i evaluacije istraživačkih institucija), uz prethodno osiguranje naprijed navedenih preduvjeta.

Strateški cilj 8.1.6. Postizanje pune sinergije između obrazovanja, nauke i šumarske privrede.

Zahtjevi za poštivanjem principa participacije u upravljanju i gospodarenju šumskim resursima kao javnim dobrom uvjetuju neophodnost aktivnije uloge i sinergije svih zainteresiranih strana u procesu planiranja i odlučivanja kada je u pitanju razvoj sektora šumarstva. U tom smislu su u segmentu obrazovanja, istraživanja i razvoja kao najznačajniji utvrđeni sljedeći aspekti: (1) aktivno učešće šumarskih stručnjaka iz prakse u procesima planiranja i realizacije nastavnih programa i sadržaja, (2) organizacija naučno-stručnih savjetovanja u cilju razmjene najnovijih naučnih i stručnih znanja i iskustava u oblasti šumarstva i hortikulture, te (3) razvoj nevladinog sektora u cilju afirmacije šumarstva kao specifične privredne grane i identifikacije aktualnih problema u sektoru šumarstva.

TEMATSKA CJELINA 9. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I ODNOSI S JAVNOŠĆU

PRINCIPI:

Kreiranje, prikupljanje i distribucija informacija u sektoru šumarstva provode se strateški, planski i transparentno, uz osiguranje bliske suradnje i koordinacije sa svim interesnim stranama.

Efikasno i racionalno korištenje javnih sredstava kod procesa planiranja, implementacije i evaluacije komunikacijskih aktivnosti.

Informiranje javnosti i drugih zainteresiranih strana o procesima upravljanja i gospodarenja šumama.

Korištenje novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija uz najviše profesionalne komunikacijske standarde za osiguranje transparentnosti sektora i ukupne efikasnosti komuniciranja.

Komunikacijske aktivnosti provode se u skladu s važećim zakonima i etičkim normama.

9.1. INFORMIRANJE, KOMUNIKACIJA I ODNOSI S JAVNOŠĆU

Šume pružaju društvu velik broj važnih i različitih koristi koje, osim proizvodnje drva i nedravnih šumskih proizvoda, uključuju i rekreaciju, očuvanje biološke raznolikosti, turizam, zaštitu tla i voda. Zbog toga postoji potreba da se javnosti pruži potpuna informacija i snažno potcrta diverzitet javnih usluga i koristi koje društvo ima od šume. Konačno – javnost s pravom to i zahtijeva, očekujući da se šumama gospodari, prije svega, na način da one pružaju optimalne društvene i okolišne koristi. Javnost na gospodarenje šumama često gleda sa nepovjerenjem, povezujući ga isključivo sa sječom šuma i lovom divljači. Iz toga se može zaključiti da se uloga sektora šumarstva u upravljanju i gospodarenju šumama i šumskim zemljištem u Federaciji BiH nedovoljno razumije. Nerazvijena komunikacija sa javnošću i nedovoljna transparentnost u donošenju i realizaciji odluka predstavljaju ozbiljan problem sektora šumarstva. Iskustva razvijenih zemalja pokazuju da povećanjem standarda življenja raste potražnja i potreba za socijalnim i ekološkim koristima šuma. Procjena je da će sa ekonomskim razvojem BiH pritisak javnosti na te funkcije šuma isto tako rasti. Analiza trenutnog stupnja razvoja odnosa s javnošću, komunikacijskih praksi i transparentnosti informiranja unutar i izvan sektora šumarstva u Federaciji BiH ukazala je na sljedeće:

- Implementacija akcionog plana iz studije „Poboljšanje komunikacije i transparentnosti u sektoru šumarstva” (2006) naišla je na niz problema, koji su ograničili njegove efekte i onemogućili implementaciju većine planiranih aktivnosti. Uočeni problemi odnose se na sljedeće: (1) komunikacija je neinstitucionalizirana, neplanska i nesistematska, (2) generalno, resursi za odnose s javnošću u sektoru šumarstva veoma su ograničeni, (3) evidentan je nedostatak unutarsektorske koordinacije komunikacijskih aktivnosti.
- Ukupan kvalitet komunikacije kako unutar samog sektora šumarstva, tako i izvan njega (prema općoj javnosti) izrazito je nizak. Posljedica takvog stanja je i nizak nivo transparentnosti kompletnog sektora.

- Sektor šumarstva ne uživa visok ugled u javnosti i ona o njemu zna vrlo malo.
- Komunikacijski resursi i aktivnosti unutar sektora šumarstva ne koriste se na efikasan način da podrže provođenje sektorskih aktivnosti.

Na osnovu sveobuhvatne analize i identifikacije trenutnog stupnja razvoja odnosa s javnošću, komunikacije i transparentnosti informiranja unutar i izvan sektora šumarstva definirani su ključni principi, koji su prikazani na početku poglavlja 9, kao i strateški ciljevi, usmjereni unapređenju informiranja, komunikacija i odnosa s javnošću sektora šumarstva.

STRATEŠKI CILJEVI

Strateški cilj 9.1.1. Unapređenje komunikacijskih kapaciteta i praksi unutar sektora šumarstva

Da bi se uspostavio mehanizam koordinacije komunikacijskih aktivnosti unutar sektora, neophodno je značajno ojačati kapacitete sektora šumarstva u oblasti komunikacija, osigurati budžetska sredstva za komunikacijske aktivnosti unutar sektora, te razviti i implementirati komunikacijsku strategiju. Potrebno je uspostaviti dinamičan protok komunikacija između svih segmenata sektora te standardizirati komunikacijske tokove slijedeći primjere dobrih praksi iz drugih zemalja.

Strateški cilj 9.1.2. Povećanje transparentnosti sektora šumarstva

Da bi se značajno unaprijedio nivo transparentnosti šumarskog sektora, neophodno je preduzeti niz aktivnosti gdje će se građanima i zainteresiranim grupama osigurati slobodan, jednostavan i brz pristup relevantnim, kvalitetnim i ažuriranim informacijama o svim segmentima i aktivnostima sektora šumarstva FBiH. Zbog toga je potrebno stvoriti institucionalne preduvjete, usvojiti standarde i osigurati kapacitete za transparentan rad sektora šumarstva te omogućiti javnosti pristup informacijama u posjedu javnih institucija, agencija i organizacija šumarskog sektora FBiH.

Strateški cilj 9.1.3. Strateška komunikacijska podrška radu sektora šumarstva

Kako bi se komunikacijske aktivnosti i kapaciteti stavili u službu ostvarenja ključnih ciljeva i programa šumarskog sektora, neophodno je razviti i implementirati niz javnih kampanja kako bi se dobila podrška javnosti za te aktivnosti i programe. Pored direktne podrške radu sektora šumarstva, ove bi kampanje doprinijele i ukupnom unapređenju ugleda sektora šumarstva u javnosti. Sve se kampanje rade isključivo uz angažman stručnjaka, uz prethodne analize komunikacijskih potreba vezanih za svaki specifičan problem na koji se kampanja odnosi, a evaluiraju se uz zadane mjerljive indikatore uspjeha i efikasnost trošenja sredstava. Provođenje kampanja prvenstveno usmjeriti aktivnostima na sprečavanju požara, pošumljavanju, promociji borbe protiv bespravne sječe šuma, kampanji za promociju šumskih rekreativnih centara te sprečavanju zagađivanja šuma.

Strateški cilj 9.1.4. Unapređenje ugleda sektora šumarstva u javnosti

Za unapređenje ugleda šumarskog sektora u javnosti neophodno je značajno unaprijediti odnose šumarskog sektora sa građanstvom i medijima. Kroz uspostavu mehanizama za konsultacije sa građanima osigurati adekvatne informacije široj javnosti o aktivnostima šumarskog sektora, upravljanju šumama, šumskim resursima, mogućnostima rekreacije u šumama i slično. Unapređenjem odnosa sa medijima postići kvalitetnije izvještavanje medija o šumarskom sektoru i na taj način smanjiti obim negativnog publiciteta i senzacionalističkog izvještavanja.